

171

A MAGYARORSZÁGI
KÁRPÁTEGYESÜLET
ÉVKÖNYVE.

XX. évfolyam 1893.

Az egyesület kiadványa.

Központ székhelye: Igló.

IGLÓN.
NYOMATOTT SCHMIDT JÓZSEF KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1893

Kérelem.

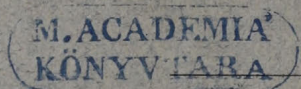
Hegyeink, nevezetesen a Magas-Tátra t. cz. látogatóit kérjük ezennel, szíveskedjenek hegyi kirándulásaik közben úgy saját, valamint egyesületünk érdekében a **lármázás és kiáltozástól**, különösen pedig a **lövöldözéstől tartózkodni**, mert ellenkező esetben nemcsak magokra fog kellemetlenség háramolni, hanem egyszersmind az is bizonyos, hogy egyes birtokosok vadállományuk iránti tekintetből területüket teljesen el fogják zárni a turisták elől.

A Tátra- s Tengerszem-csúcsra szept. 1-jétől egyáltalában nem szabad felmenni.

Együttal intve intjük a hegymászókat, hogy a **Magas-Tátrában**, ámbár az útjelzés már megtörtént, **kalauz nélkül fenhavasi kirándulásokat semmi szín alatt ne tegyenek.**

Végre pedig kérjük a t. cz. hegyjárókat, hogy a menedék-házakban lévő **vendégkönyvekbe** beiratkozni és az egyes rovatokat kitölteni szíveskedjenek.

Az elnökség.

Az egyesületi múzeumnak szánt mindenféle küldeményt **WÜNSCHENDORFER KÁROLY**, a múzeumi bizottság elnöke, Poprádon ezíme alatt kérjük feladni

A múzeumi bizottság.

Figyelmeztetés!

Tudomásul hozzuk ismét, hogy a **Kárpátok** mindenféle térképei a cs. kir. katonai-földrajzi intézet ügyraktárában **LECHNER R.**, udvari könyvkereskedésében, Bécs, Graben 31. kaphatók.

PÁLYÁZAT

hirdettetik a

GRÓF MIGAZZY VILMOS-féle

200 frtos pályadíjra.

Kivántatik a Magas-Tátra közeteinek ipari czélok szempontjából való ismertetése.

Az idegen kézzel írott s jeligével ellátandó dolgozatok **1894. január** végéig a „Magyarországi Kárpát-Egyesülethez“, Iglóra küldendők.

A pályanyertes dolgozat kiadási jogát egyelőre a Kárpát-Egyesületet illeti.

Kelt Iglón, 1893. május havában.

A bíráló bizottság.

PÁLYAZAT

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

Magyar Tudós Társaság
Könyvtára
1884. évi pályázat
A magyar nyelv és irodalom
történelméről és jelöléséről
írott értekezésért
1884. évi pályázat
A magyar nyelv és irodalom
történelméről és jelöléséről
írott értekezésért
1884. évi pályázat

Körözüény.

1. Egyesületünk t. cz. tagjait ezennel felkérjük, hogy folyó évi tagsági díjaikat, valamint a netaláni hátrálékokat **az egyesület pénztárosához Iglóra czímezve minél előbb beküldeni**, vagy a helyi képviselőnél, illetőleg az osztály pénztárosánál lefizetni szíveskedjenek.

2. Felkérjük a t. cz. tagtársakat, hogy tévedések és zavarok elkerülése végett lakás- és címváltozásukat velünk ne terheltesse.

3. Ajánljuk egyesületünk kiadványait a t. tagtársak szíves figyelmébe.

A 3 év előtt kiadott „**Tájékoztató**“, mely útmutatásokat ad az utazó közönségnek és képekkel gazdagon van ellátva, az egyesületi tagok 15 krért (díszesen bekötve 20 krral drágább), a szép Tátra-képekkel díszített egyesületi **tag-okmány** 1 frt 10 krért, csinos egyesületi **jelvények** 1 frt 35 krért, a **Magas-Tátra képe** (70 cm., 30 cm.) 75 krért, a **Gerlachfalvi-csúcsnak**, hazánk ezen legmagasabb csúcsának képe 15 krért, a **Zöldtó-völgyének képe** 20 krért, a **Tátra térképe** 25 krért kapható az egyesületi pénztárosnál Iglón.

4. A t. tagtársak szíves jóindulatába ajánljuk a Poprádon felállított „**Kárpátgyesületi-múzeum**“-ot is, melynek számára múzeumi tárgyakat (állatok, növények, ásványok, régiségek, képek, könyvek, tér-

képek), vagy pénzadományokat a legnagyobb köszönettel fogadunk. A ki arra kötelezi magát, hogy évenként legalább 1 frtot fizet múzeumi czélokra, az a **múzeumi pártolók** sorába lép.

5. Figyelmeztetjük a t. tagtársakat arra, hogy a „Die Flora der Zentral-Karpathen von Sagorski und Schneider“ című jeles művet, melynek bolti ára 20 márka, az **egyesület közvetítésével 10 márkáért** megszerezhetik, és hogy minden egyes ilyen elárúsított példány után az egyesületi pénztárba 2 márka befolyik.

Miután azonban a kiadó **csak 10 példányt bocsátott rendelkezésünkre**, kérjük az érdeklődőket, hogy a megrendelést **minél előbb** megtegyék!

Igló, 1893. május havában.

Nikházy Frigyes,

titkár.

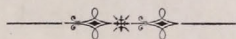
Fischer Miklós,

ügyvivő alelnök.

Marcsek Andor,

pénztáros.

A MAGYARORSZÁGI
KÁRPÁTEGYESÜLET
ÉVKÖNYVE.

XX. évfolyam 1893.

Az egyesület kiadványa.

Központ székhelye: Igló.

IGLÓN.
NYOMATOTT SCHMIDT JÓZSEF KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.
1893

088003

KARPAFEGYESÜLET

ÉVKÖNYVE

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

Az egyesületi hivatalban.

Központ szerkesztés: 1910

1910

NYOMTATOTT KEMENY JÓZSEF KÖNYVNYOMDÁJÁN

1910

TARTALOM.

I. Értekezések.

	Oldal
I. Dr. Goliner: A magas hegység és a tüdősvadás	1
II. Münnich Sándor: A tátrafüredi hegylejtő	9
III. Dr. Filarszky Nándor: A tőzegtelepekről általában s a Magas-Tátra s vidékének tőzegtelepei	21
IV. Dr. Greisiger Mihály: Tátraaljánk a történelemelőtti korban	43

II. Egyesületi ügyek.

Gróf Csáky Albin miniszter úrnak a közgyűléshez intézett lemondó irata (61). — I. Elnöki jelentés (62). — II. Közgyűlés 1892. aug. 7. (67). III. Választmányi gyűlés 1892. nov. 6. (69). — IV. Választmányi gyűlés 1893. ápr. 8. (72). — V. A Magyar Kárpát-Múzeum zárszámadása és előirányzata (75). — VI. A M. K. E. alapítványainak kimutatása (77). — VII. A Magyarországi Kárpát-Egyesület mérlege (78). — VIII. A M. K. E. protektora. (80). — IX. A M. K. E. tisztviselői (80). — X. Választmányi tagok (80). — XI. Az egyesületi múzeum bizottsága (80). — XII. A M. K. E. képviselői (81). — XIII. Alapító tagok (81). — XIV. Az osztályok jelentései: A M. K. E. Gölniczvölgyi osztálya (82). — A M. K. E. Keleti-Kárpátok osztálya (85). — A M. K. E. Liptói osztálya (87). — A M. K. E. Iglói osztálya (90). — A M. K. E. Egri-Bükk osztálya (92). — A M. K. E. Aldunai osztálya (95). — A M. K. E. Magura-Javorinai osztálya (97). A M. K. E. Zólyomvármegyei osztálya (99). — A M. K. E. Szilézia osztálya (100).

III. Apró közlemények.

Öt nap a Magas-Tátrában (104). — Egy kirándulás a Királyhegyre (110). — A Magyar Turista-Egyesület (120). — A Délvidéki Kárpát-Egyesület (121). — E. K. E. Erdélyrészi Kárpát-Egyesület (121). — A Mecsek-Egyesület (122). — A Német s Osztrák Alpesi-Egyesület (122). — Club Alpino Italiano (123). — Osztrák Turista-Egyesület (125). — Gácsországi Tátra-Egyesület (126). — Zakopane tél idején (127). — Téli kirándulás a Halas-tóhoz (127). — A levegő bakteriológiai megvizsgálása Zakopaneban (129). — A Magas-Tátrából (129). — Stoósz Fürdő (130). — Turistaház a Felkai-tónál (131).

IV. Hirdetések.

TARTALOM

Szerkesztői bizottság.

Elnök: *Kövi Imre* tanár (Iglón), hová az „Évkönyv“-re vonatkozó levelezések címzendők.

Tagok: *Arányi Antal*, *Dénes Ferencz*, *Geyer Gyula*, *Löwy Mór*, *Róth Márton*, *Weber Samu* és az osztályok képviselői.

A cikkek tartalma és alakjáért az illető szerzők felelősek.

Az utánnyomat joga fentartatik.

I.

A magas hegység és a tüdősorvadás.

DR. GOLINERTŐL.

KOCH RÓBERTNEK ama nagy jelentőségű, sőt mondhatni korszakalkotó fölfedezése, hogy a gümőkór okozója tulajdonképen egy bacillus, ezen betegség pathológiájának teljes átalakulását vonta maga után. Manapság jóformán mindenütt utat tört már magának az a meggyőződés, hogy a tüdősorvadás személyről-személyre átvihető ragadós betegség, melynek ragályvivője a tuberkuláris bacillusa. A tüdő az a szerv, amelyet a kórfolyamat kiváltképen és első sorban szokott megtámadni, mert ennek közvetítése által történik főképen a méreganyag fölvétele, amennyiben a gümőkór bacillusai a légzés közben beszívott levegővel jutnak az előbb egészséges szervezetbe. — A tüdősorvadásban szenvedők majdnem kivétel nélkül nagy mennyiségű köpetet ürítenek ki; ez aztán, ha kiszárad, elporlad s ily módon a levegőbe jutva könnyű szerrel beszívatik a légző szervekbe s fertőzi azokat.

A gümőkór bacillusát a szervezeten kívül, különösen pedig a levegőben kimutatni eddigelé nem sikerült; — sőt CORNET legújabb kutatásai arra az eredményre vezettek, hogy a gümőkórosak köpetéből, amíg az nedves állapotban van, semmiképen sem juthatnak bacillusok a levegőbe. Továbbá azt is kimutatták ezek a kutatások, hogy az utcák pora csak igen kis mérvben veszélyes. Ebből az is következik, hogy a tisztaságot kedvelő tüdősorvadásos beteg környezetére és embertársaira nézve nem veszélyes, de sőt hogy még az sem aggályos dolog, ha sorvadásos betegeket, megfelelő gyógyhelyeken vagy az ő céljaiknak megfelelő gyógyintézetekben nagyobb számmal hozunk is össze, föltéve természetesen, hogy a szükséges tisztaságra megfelelő gondot fordítunk.

Hogy a kórokozó bacillussal való küzdelmében a szervezetnek ellentálló képességét fokozzuk, különös gondot kell fordítanunk az egész test zsongítására, erősítésére. Ily zsongítás legkönnyebben érhető el a beteg táplálkozásának javítása által, szóval meg kell szaporítani a

táplálkozást közvetítő vér mennyiségét, hogy a tüdő, amely — mint fentebb is említve volt, a betegség leggyakoribb székelye szokott lenni, fokozottabb mérvben teljesítse feladatát a lélekzést.

A bacillus előszeretettel fészkel meg magát és legjobban is tenyészik vérrel hiányosan ellátott szöveteken; arra kell tehát törekednünk, miszerint ezek oly bő mennyiségű vért nyerjenek, hogy az ez által meg is erősödött szervezet a bacillusok tenyészésének sikerrel ellentállhasson. A sorvadásos betegek okszerű kezelésének fő elve tehát az, oly helyzetbe hozni őket, ahol mindenek előtt visszanyerjék jó étvágyukat, hogy táplálékukat megemészthessék, vagy — ami evel azonos — vérré alakíthassák át. E cél elérésére igen hathatós eszköz áll rendelkezésünkre a magas hegység levegőjében.

Hogy ennek a jótékony hatását megérthessük, mindenek előtt magát a levegőt, mint minden klímának a főtenyezőjét kell tekintetbe vennünk. A levegőben és a levegő közvetítése által mennek végbe mind azok a fizikai és kémiai folyamatok, amelyek valamely klímának az emberre való behatását teszik ki. — A hegyi klímának a tüdővészre gyakorolt jótékony hatása főleg a magasban megcsökkent légnyomásban leli magyarázatát. Ebben az esetben a hegyi klíma oly gyógyszernek vehető, amely több különféle elemi részből van összetéve t. i.: az éleynből, a hőmérsékletből, a fényből, a légmozgásból és a légnyomásból vagy, — ami evel azonos — a légsulymérő állásából. Ezekből fejlett ki a tüdővész klimatikus gyógy módja, melynél a levegő tisztasága játszsza a főszerepet.

Az első és főkívánalom tehát, amelyet az orvos valamely klimatikus gyógyhelytől megkövetel, levegőjének tisztasága, amire teljesen megbízható mértékül szolgál a mikroorganizmusok hiánya vagy jelenléte. Már PASTEUR kimutatta, hogy 1000 méternyi magasságon túl nincsenek meg a bakteriumok életföltételei különösen télen, amikor a hegyeket hó is borítja. Levegőjük romlatlan és romolhatatlan voltának köszönik a magas hegységek elismert óvó hatásukat a tuberkulózis ellenében; — de ezt az óvó hatást egyéb gyógyhatásoknak egész sorozata még fokozza is.

A csekélyebb légnyomás folytán frisebb a hegyi levegő, jóllehet a napsugarak itt erősebben tűznek mint a síkságon; de szárazabb is, daczára a bővebb elpárolgásnak. A magas fekvésű hólepte völgyeket több szél járja nyáron mint télen. — A levegő száraz volta, a téli szélcsend, a magas hegységben tél idején erősen tűző napsugár képezik együttvéve az okát annak, hogy a hideg évszak kellemetlenségeit kevésbé érezzük ottfenn. Még gyenge betegek is több órát tölthetnek a szabad-

ban könnyedén betakaródzva erkélyen, verandán vagy a déinek fekvő napos lejtőkön elhelyezett padokon ülve. Sok, tulságosan aggodalmas ember még mindég azt hiszi, hogy a hideg ártalmára van a mellbetegnek; — ez téves nézet. A magas hegység száraz hideg levegője nemcsak hogy nem ártalmas, de sőt hasznos az olyanoknak, akiknek ez a klíma egyáltalán való. Az ilyenek még akkor is bizvást kimehetnek, ha a nap nem süt is; — föltéve természetesen hogy nem fuj valami nagyon erős hideg szél; — sőt sok tüdőbeteg jól neki öltözve akár este is künn lehet. A száraz, csöndes és nem igen nagy foku hidegtől való félelem igazán csak balítélet. Még ágyban fekvő tüdőbeteg is jobb helyen van a szabadban jól választott ponton, mint gondosan elzárt szobában.

A hideg levegőnek megvan az a kétségtelen előnye, hogy a bacillusok nem tenyészhetnek benne és hogy itt minden bomlási folyamat fennakad; már pedig ha sikerül megakasztanunk a tüdőben a mikroorganizmusok fejlődési folyamatát, megakasztjuk a betegség tovafejlődését is. De magának a mellkasnak lélekezési mozgásai is szabadabbakká lesznek a hegyi levegőben, ami megint az izmok megerősödését és a tüdőbeli vérkeringés bővülését vonja maga után. A levegő ritkább, könnyebb és gőzőktől mentesebb volta azt hozza magával, hogy a test felületese részeibe névszerint a bőrbe több vér áramlik s így fokozódik itt a hő-kisugárzás és az elpárolgás, ami pedig az anyagcsere élénkítésére van jó behatással. Erre mutat az is, hogy magas hegységben a betegek étvágya is észrevehetően fokozódik napról-napra, aminek természetes következménye a testsúly gyarapodása; — szóval: javul a táplálkozás. Ezzel pedig el van érve a betegek javulhatásának első és főfeltétele: vérrel bőven ellátott és jól táplált szervezetben sokkal satnyábban tenyészhetnek a tüdővész bacillusai mint lesoványodott és vérszegény testben. — A beteg, ki otthon kelletlenül és jóformán csak megszokásból evett s e mellett folyton sorvadt, a magas hegységbe megérkezve már rövid idő múlva visszanyeri étvágyát és nem ritkán bámulatos mennyiségű ételt fogyaszt el kár nélkül.

Hogy meddig maradjanak tüdővészes betegek a magas hegységben? — az jó részben a kór lefolyásától függ; — minden esetre legjobb, ha addig maradnak amíg meg nem gyógyulnak vagy legalább lényegesen meg nem javulnak.

A Tátrában legkedvezőbb évszak a késő őszi és a tél; — nyárára inkább oly tartózkodási helyet válasszon a tüdőbeteg, ahol a fenyvesek balsamos levegőjét fordíthatja javára. — Legjobb ha már augusztusban vagy szeptemberben felmennek a betegek, hogy idejök legyen megszokni a klímát.

A tüdővész leghatalmasabb előmozdító okainak egyike a nagyobb gyár- és iparvárosok levegőjének megromlása. Ezt főképen a kőszénnek por és gázalaku égési produktumai okozzák, amelyek között első helyet foglal a szénpor. Ennek a mennyisége a közönségesnek (0,004) kétszeresét sőt háromszorosát is eléri sokszor a levegőben. Kiszámították, hogy Londonban az ott elégetett kőszénből nem kevesebb mint 7—8 millió köbméter szénpor jut naponként a város légkörébe. — A szén égési terményei soha sem emelkednek a légkörben magasabba 200 méternél s itt vagy ezen alól hatalmas szürke lepel gyanánt függnek a városok fölött. — Igen találóan jellemzi v. HESSE-WARTEGG egy nagy angol gyárváros képét: „Csak kevesen dicsőíthetnek avval, hogy látták Sheffield városát, még ha ott ringott is bölcsőjök. Más városok már messziről fölismerhetők tornyaikról, kupoláikról és háztömegeikről; — Sheffield fekvésén azonban sohasem igazodhatni el. Távrolról nem látsz belőle egyebet egy nagy, koromfekete felhőnél, mely lomhán nyugszik a vidám napfényes tájkép egy helyén, mintha megakarná fojtani mindazt ami alatta fekszik. Az idegen látogatóra egész súlyával ránehezedik az a légkör; — mindenki tüsszköl, köhög és torkát köszörüli, hogy szabaduljon a zsiros füsttől, mely légző-szerveibe tolul.“

Hogy mennyire nem közömbös dolog a levegőnek ilyen beszennyezése, azt az is bizonyítja, hogy kőszén vidékeken igen gyakoriak emberek és állatok között oly megbetegedések, amelyek után bonczolásnál szénpor lerakódásokat találnak a tüdők és a légszűrő nyálkahártyáinak a szövetében.

Egy másik, idegen keveréke a levegőnek a por, mely részben szerves, — részben szervetlen alkotó részekből áll. Ez utóbbiak leginkább mész, homok, agyag, kvarc, konyhasó és a legkülönbözőbb fémek igen apró részecskéi, melyek csúcsos és szegletes voltuknál fogva könnyen beforódnak a légzőszerv szövetébe s ily módon különféle tüdőbetegségek okozóivá lesznek. — A légköri por szerves alkotó részei: növények maradványai és csirázásra képes parányi organizmusok; — ez utóbbiak sokszor igen végzetes jelentőséggel bírnak. — Igaz ugyan, hogy nagyon eltérő a mennyisége a légkörben található mikroorganizmusoknak a földfelület egyes pontjain: általában mégis megállapítható két, majdnem törvényszerű szükséglettel bíró jelenség e részben. Az egyik az: hogy a csirázásra képes mikroorganizmusok mennyisége mindég egyenes arányban van a lakosság sűrűségével; — a másik pedig az, hogy magas hegyeken fokról-fokra haladva fölfelé, fokozatosan fogy a levegőben a mikrobák száma.

Az is figyelembe veendő, hogy mindazok az ártalmak, amelyek csökkentik a test ellentálló képességét, egyszersem fokozzák a megbetegedésre való hajlamot. Már pedig alig van szerv, mely úgy az egyes egyénnél mint egész népfajknál olyan és annyiféle különbözőséget mutatna fel fejlettség és munkabírás tekintetében mint épen a tüdő. Legerőteljesebb légzőszerveket találunk a hegylakóknál; de itt is elegendő alig néhány száz méternyi magassági különbözet arra nézve, hogy feltűnő különbségeket észlelhessünk náluk e részben.

Egész a hatvanas évekig általánosan elfogadott nézet volt, hogy a tuberkulózis gyógyíthatatlan betegség; azért a hegyi éghajlatnak sem tulajdonítottak addig semmiféle fontosságot. Az utóbbi évek alatt azonban mind több és több bizonyíték halmozódott fel arra nézve, hogy igenis gyógyítható a gümőkór, ha sikerül annyira fokozni a szervezet ellentálló képességét, hogy általa megállapodásra jusson maga a kóros folyamat.

FRAENZEL berlini professor beható tanulmány tárgyává tette a gümőkór-bacillusoknak a betegek köpetében való előfordulási viszonyait és a következő eredményekre jutott:

Valamely gümőkór eset prognózisa, jóslata, meglehetősen biztossággal megállapítható a köpetben kiürített bacillusok számából és fejlettségi fokából;

azok az esetek, amelyeknél sok a bacillus a köpetben, rossz kórjóslatot engednek;

javul a kórjóslat, ha gyérebbek lesznek a köpetben a bacillusok;

a bacillusok száma a köpetben korántsem állandó, nem egyenletes a betegség folyamata alatt; — ha terjed a szövetroncsolás a tüdőben, szaporodik a bacillusok száma s ez legnagyobb kevéssel a halál előtt.

De elosztódásuk sem egyforma minden esetben, néha egyenletesen szétszóródva mutatkoznak, néha kisebb-nagyobb csoportokban. — Oly betegek köpetében, kiknél vagy igen lassu a baj lefolyása, vagy teljes megállapodásra jutott az, csak igen kevés elcsenevészedett bacillust találhatni, ellenben a gyors lefolyásu és lázzal járó esetekben nagyobbak, jobban fejlettek a bacillusok és a spóráképződés is tisztábban kivehető bennök.

El nem vitatható, hogy a tüdősorvadásnak évenként jóval több emberélet esik áldozatul mint bármely rossz indulatu járványnak, valamint az sem, hogy évről-évre mind nagyobb és nagyobb arányokban terjed ez a baj. Ha a különféle országok halálozási kimutatásait hasonlítjuk egymással össze, meggyőződünk a felől is, hogy a földrajzi szélesség minden fokán otthonos a gümőkór. Vannak azonban egyes pontjai a földfelületnek, amelyek némi immunitást látszanak mutatni; vagyis

bizonyos természetadta oltalommal látszanak birni a betegség ellenében; csakhogy itt különbség teendő a lakosok immunitása és az illető hely immunitása között. Az utóbbi állandó és egyaránt illeti a bennszülötteket és az odaköltözötteket; az előbbi ellenben csak a bennszülöttekre vonatkozik és bizonyos körülmények között meg is szűnhetik. Így például a gümőkórtól teljesen mentesek voltak eredetileg az ázsiai puszták nomádjai, a kóborló arabs törzsek és Éjszakamerika szabad indián törzsei; de megszűnt mentességök, mihelyt valahol állandóan megtelepedtek.

Minket ezuttal leginkább a helyi immunitás érdekel, még pedig első sorban a hegyvidékek mentessége, amennyiben — mint már fentebb is kifejtettük — ezek lakóinál általában erőteljes és jól fejlett légzőszerveket találunk, oly testi tulajdonságot, amely leginkább a hegyvidékek tiszta levegőjében leli magyarázatát. Minél magasabbra hágunk tetőirányos emelkedésben, annál inkább látjuk gyérülni és fogyni az ártalmas alkatrészeket a levegőből. — A síkság lakója, ha először látja a hegyvidéket csodálattal veszi észre, mennyire csalódik itt a távolság megbecsülésében; ezt a csalódást is a légkör tiszta volta okozza.

A hegyi klíma ezen, a fentebbiekben talán elég részletesen méltatott főfaktorán, t. i. a levegő tiszta voltán és annak alacsony hőfokán kívül ki kell még emelnünk egy nem kevésbé fontos tényezőt t. i. a levegő nedves voltát és a légköri csapadékokat. Átnedvesedett, szilárd talajból ugyanis nehezen jutnak baktériumok a légköri levegőbe; száraz időjárásnál egy köbméter levegő átlagosan 23 milligram port tartalmaz; nedves időben csak 6 milligramot. Ez onnan magyarázható, hogy a vízpárákkal telített levegőben a lebegő porszemecskék a rájuk lerakódó vízcseppecskéktől súlyosabbakká lesznek és lehullanak. Sebes esők és záporok még jobban megtisztítják a légkört, mert magokkal ragadják és lecsapják a lebegő porszemeket mind. A ki hegyvidéken hosszabb ideig tartózkodott, tapasztalásból tudja, hogy eső után sokkal tisztábban látszanak a távoli tárgyak, mint tartós szárazság idején. Hogy pedig a levegő átlátszóságának ezt a különbségét nem a vízpára-tartalom, hanem a lebegő por okozza, az kitetszik egyrészt a szemhatár sajátosságos színezetéből, másrészt pedig a hygrométer alacsony állásából. Az ilyenkor hirtelen lezúduló eső mintha szétépné a párafátyolt s a szem, mintha mérhetetlen távolságokat hatna át, jöllehet eső után elég sok vízpárat tartalmaz a levegő. Ez okból állíthatni, hogy a hegységben koronként beálló erős csapadékoknak hygieniai jelentőségük van. Ugyanez mondható a gyakori égháborúkról is, a melyek

— mint a néphit már régóta tartja — „tisztítják a levegőt“; de tudományosan is be van bizonyítva, hogy elektromos kísérések alkalmával a por leszáll.

Hasonló hatással vannak a hegyvidék nagy terjedelmű erdősegei is. Minden alulról a hegyek lejtőjén felszálló légáramnak mértföldekre menő területen fenyvek sudarai és ágai között kell átszűrődnie, mielőtt a magasba érne. Nagy kiterjedésű fenyvesekben még azok levegőjének terpentintartalma is tekintetbe jő, a mi tudvalevőleg szintén jó hatással van a légző szervekre.

Ez alkalomból Középeurópának egy tüdővész-mentes zónájára kívánnám irányítani a szíves olvasó figyelmét. Értem a Magas-Tátrát, a Központi Kárpátoknak azon vadregényes hegycsoportját, mely a fennsíkból átmenet nélkül szökik fel 2000 méternyi relativ magasságig. Fenyves erdők koszorújából emelkednek ki a szagatott, meredek sziklaóriások. Mélyre vájt, magasra emelkedő és gránit-törmelékkel behintett völgyek könnyűvé teszik a hegység belsejébe való behatolást és igazi alpesi jelleget kölcsönöznek neki.

Van ezen hegység déli lejtőjén egy gyógyhely, mely mindent egyesít magában arra nézve, hogy tüdőbetegekre jótékony gyógyhatást gyakorolhasson. Ez a gyógyhely Tátrafüred, Uj- és Alsó-Tátrafüred.

Uj-Tátrafüred 1000 métert meghaladó tengerszín fölötti magasságban fekszik; éjszak felől 2000 méternél magasabb hegyek védik, míg dél felé előhegyektől meg nem szakított egyenes síkban lejt a hegyoldal úgy hogy a nappal minden szakában jóformán egyaránt érik a nap sugarai. Ebből érthető meg, hogy magas fekvéséhez mérten szokatlanul magas téli hőmérsékletnek örvend. Van Uj-Tátrafürednek tüdőbetegek számára berendezett kitűnő szanatóriuma, a melyek téli tartózkodásra is egészen alkalmasak és teljes komforttal vannak felszerelve. Jégárak és lavinák teljes hiánya, kényelmes közlekedési eszközök, jó szánút és jégpálya fokozzák a téli tartózkodás kellemeit. Kitűnően vezetett hidegvíz-gyógyintézet is van Uj-Tátrafüreden.

Alsó-Tátrafüred a Magas-Tátra ős-fenyvesében a 2478 m. magas Nagyszalóki-csúcs déli lejtőjén fekszik, csak mintegy 60 méternyivel alantabb mint Uj-Tátrafüred. Éjszak és éjszaknyugat felől teljesen védett a fekvése zordon szelek ellen; pompás kilátást nyújt az egész hegycsoportra és a Tarpatak vadregényes völgyére; éghajlata enyhe, egyenletes, úgy hogy nemcsak tüdő-, hanem idegbetegek is üdülést lelhetnek. Megvan e gyógyhelyen a hegyvidék minden előnye, annak hátrányai nélkül, t. i. hiányzik itt a gletserekről jövő fagyos szél. A

levegő nedvességi foka középszámban 76.8%, ozon tartalma 9.5%, hőfoka a leghidegebb téli hónapokban csak — 4.87° C. Kitünő minőségű láp- és törpefenyő-fürdők is szaporítják Alsó-Tátrafüreden a gyógyhatányok számát.

Az utóbbi években mind több és több oly gyógytelep támadt a Tátra aljában, a melyek üdülőknek igen jó tartózkodási helyek. Ezek közül csak Weszter-lakot említem egy órányira Tátrafüredtől és a Csorba-tavat gyönyörű villáival¹.

Azt hiszem, nem tévedek, a midőn azt merem állítani, hogy nem nagy idő múlva a Tátra felé fog irányulni a tüdő-betegek őszi vonulása.

¹ Föl kell még sorolni: Matlárházát, Barlangligetet, Tátraházát s a Magas kormány által épített s építendő villákat.

II.

A tátrafüredi hegylejtő.

MÜNNICH SÁNDORTÓL.

Az alföldi tájképeknek nagy dimenzióik vannak, és ha a tájt határhegyek környezik, akkor a kép kolossális, elragadó jelleget ölt; a kilométerek százai szerint mérnek itt és órákon át lehet tovább utazni, akár meg is lehet változtatni az irányt is: a genre nem változik. A többi lassan emelkedő hegységeknek is, végtelen völgyeikkel és fásasztó hegyhátaikkal, a magas hegység nehézkes, messzire nyúló felépítésével, a hol a hegyóriások utoljára is megközelíthetetlen távolságban trónolnak, mindig meg vannak a maguk állandó, sablonszerű kilátásaik, a melyekhez az ember végre úgy hozzászokik, hogy azután elkívánczik, annyival is inkább, mert az ismeretes terjedelem mindenütt ott van és a legtávolabbi pont is könnyen meghatározható. Egészen másként van ez a mi Tátránkkal. Már az első rátekintés is zavarba ejti a bámuló szemet, mert minden vonal, minden kiugrás, minden taréj és minden hasadék az első pillanatban is külön észrevéteti magát, külön, egyedül akar láttatni és mivel minden összehasonlító mérték hiányzik, csak jelentéktelen emelkedések is óriásokká nőnek. Ha a Tátráról lenézünk, a hatalmas hegységvonalak, melyek kulisszaszerűen, majd legyezőalakban elterülve veszik körül a Tátrát, csaknem kézzel elérhetően övezik a képet, sőt ha valamely csúcscról az elmosódó távolba nézünk, a látóhatár felségesen gördül fel és szemünk, a hatalmas gyűrűhegységek látásához szokva, még a síkságon is rengeteg hegyvonalakat lát. Hát még a panorámák változatos játéka! A mint a kaleidoskop a legcsekélyebb mozgásra már teljesen új idomokat mutat, úgy itt egy fejforgatás új képet ad, sőt vannak a Tátrában helyek, a hol minden lépés egészen más vidéket varázsol eléink, sokszor egy pillanat alatt a jelenetek legkirívóbb ellentéteit tárja föl. A mi azonban Tátránkat a hegységek legkülönösebbikévé teszi, ezek annak detailszépségei, a hol minden darab, melyet a figyelő szem felfogni képes, egy magában befejezett, az aesthetika minden szabályai szerint kikerekített

és egyes részleteiben a legnagyobb ellentéteket magában rejtő, csodaszzerűen összeállított egésznet képez.

Ilyen remek szép hegységlejtő az a háromszög, melynek csúcsa a Királyorr, két oldala a Tarpatak- és Felkavízválasztó s az alapja lent az apró helységek mellett a fenséges Tátra alján elnyúló erdőszél, és melynek közepén, kissé keletre tolva, a Tátrafüredek vannak; azonban előre is hangoztatnom kell, hogy ezen szorgalmasan kirakott, művésziesen befejezett mozaikmunka egyes részleteinek taglalására és mindnyájának magyarázatokkal, fejtegetésekkel, festésekkel a nagy publikum elé való terjesztésére egy emberélet rövid ideje nagyon is kevés, mert mindent, a mit hegység nyujthat, itt egy csomóban meg lehet találni. Itt, hogy csak rövidesen egy példát is említsek, a patakok mint vizesések ömlenek alá: mély hasadékokban eltűnnek, nyílt rétségeken szétterjednek, az erdő mélyébe rejtőznek, csörgedezve gördülnek a vizek ott a vidám rétségeken, elárasztanak hatalmas omladvány törmeléket, átfolynak kopár völgyeken és forrásdús talajon, halovány fatörzsek közt sziklákon átbugdácsolnak, vagy a legbújabb növényvilág közepette játszadoznak: de ugyanaz a patak már a legközelebbi perczben lustán sompolyog át posványokon is, vagy nyílsebesen rohan a gyökérzet és kavics talajon át a lejtőn lefelé — — — s mindezen részletek csábító csoportozatokat képeznek, és daczára ésszavaró sokaságuknak oly mély hatással vannak a fogékony emberi lélekre, hogy az ettől soha többé nem szabadulhat meg. Éppen így van ez az erdővel, a legelőkkal, a fák- és csalitokkal, a hasadékokkal, sziklacsoportokkal s. i. t., és ha évadot évad után töltünk is a Tátrafüredek egyikén, mégis évről-évre olyan új szépségeket, új pontokat, új kedvenc helyeket fogunk felfedezni, melyek mind megannyian megérdemelnék, hogy azokat a legünnepelebb művész megörökítse.

Ha az ember a tátrafüredi hegylejtők keleti szárnyát a Toronhegyről szemléli, feltűnik az eltolódott vonal, mely két igen egyenlőtlen félből áll. A kisebbik fél annak a hegygerincznek a közvetlen folytatása, mely a halovány omladványhalomról a Poduplaszki-völgyből a Lengyel-nyereghez és a Szekrényhegyhez felhág és a Nagyszalóki-csúcson és a Királyorron át a Tarpataki-völgybe esik; az alsó, sokkal nagyobb fél a Taréjkától kezdve hirtelenül teljes hosszában egy kis kelet-délkeletre való igyekvéssel délre van tolva és tíz rengeteg, jelenleg részben erdőborította, részben lekopasztott törmelék-halmazokból épült fel, melyek az alsó homokkőtől egészen a törpefenyű-tápig lépcsőzetesen föltornyosulnak, sokszor hatalmas sziklacsoportokat — a Rabló-követ — képezve, sokszor jobbról és balról kis erkélyeket kiépítve, keskeny fensíkcsíktól meg-

törve, melyek vízszintesen nyugat felé csavarodnak. Ez a törött keleti vonal oly sajátságos építésű, hogy az ember önkéntelenül is kutatja az okokat, melyek ezt a látszólag egészen természetellenes fekvést létrehozták. Igaz ugyan, hogy ott lenn csörög a Tátra leghatalmasabb vízere, és az ember hajlandó volna a Tarpataknak tulajdonítani a vonal kettős fekvését, ha nem kellene rövid meggondolás után arra a következtetésre jutni, hogy a két meredek folyómélyedést a hatalmas vizek átdúlták ugyan, de semmi esetre sem voltak képesek az egész hegyhátat félretolni. Egy pillantás a kis Tarpatak hasadékaiba, mely itt csaknem függőlegesen torkollik, az alsó fél végére, megmagyarázza a sajátságos fekvést. Ha csak egy hely is képes arra, akkor ez az, a mely a leghihetlenebbet is meg kell hogy győzze, miszerint itt egykor hatalmas gletservilág teremté a Tátra mai talaját. Bizonyára évezredek át folytak a jégárak alig észrevehető mozgással a nagy Tarpatak hosszú tengelye mentén lefelé, egészen a Stösschenig, össze nem tévesztendő a késmárki Stösschennel, melynek neve: Farcsik, a hol hatalmasan emelkedik fel a homlokmoréna és emelték kétfelől oldalt csaknem egyenes irányban az oldalmorénákat, míg el nem érkezett az az idő, a melyben a kis Tarpatak völgye az Öttö-gletszerrel érvényre juthatott. Hogy miféle meteorologiai okok működtek itt közre a nagyszerű gletser-küzdelemben, ma már még csak nemis sejtethjük, csak a végeredmény van előttünk — a dél felé tolt lejtő. A nagy Tarpatak-gletser merev menetét még tovább is folytatta, de a kis Tarpatak völgyéből jövő, még a rémitő 500 méternyi függélyes nyomás folytán csaknem megmérhetetlenül ható, éppen oly hatalmas gletser ellenállhatatlan nyomása dél felé félre tolt; itt sziklatömegek porrá zúzottak és a rengeteg töltés a folyton működő erőnek nem birt ellenállani s egész hosszában az anyasziklától kezdve le a homlokmorénáig tova mozdítatott. Sőt olyan állapotok keletkeztek, melyek a kis Tarpatak-völgyből jövő egész gletsert a nagy Tarpatak-völgy gletserének jege fölé helyezték és az oldalmorénákon keresztül hatolva külön homlokmorénát alkotott, melynek maradványát a Bierbrunni-hegyen még megtaláljuk, mely mögött enyhébb hőmérséklet beálltával to képződött és melyet az általános jégkorszak végén a Nagytarpatak-gletser elborított. Hogy az egész déli gerincz aránylag keskeny lett és helyenként a jégtömegektől ment maradt, a dolog természetében rejlik; mindenesetre jóval mélyebben szakadt volna be a Tarpatakba az oldalmoréna a második jégkorszak végén az olvadás alkalmával, ha az omladék- és törmelék-tömegek nem rakódtak volna le csendesen a tóvizbe, a mely a Stösschent képezte, és a sokszor keskeny élő hegyhátak kellő széles

alapot adott. Midőn a vizek a töltést áttörték, a munka be volt fejezve és a törmeléktömegek az úgynevezett tátrafüredi kénforrásokon túlig megállapodtak. Hiába rágódott és dúlt ott lenni a zuhogó, dühöngő Tarpatak a széles omladványkúpokon; számára a morénakorona, a mely falként húzódik lefelé, elérhetetlen.

Az összenyomott, eltolt, összezúzott és örlött törmelék- és sziklatömegek most hegymagasságnyira fekszenek a Bierbrunni hegy körül és rétegenként ereszkednek le feneketlen mélységekbe. Alulról kezdve titokzatos működés kezdődik, a kiállhatatlan nyomás, az átszivárgó nedvesség, végre a legmélyebb helyekbe, egészen az anyagránit-szikláig behatoló légkör az atómozkat új összeköttetésekre kényszerítik — itt van a szénsav (széndioxyd) képződésére való megközelíthetetlen műhely, a mely a mély földalatti kamarákból Tátrafüreden és környékén részben szabadon, részben savanyúvíz alakjában a felszínre kerül. Pazaron, mint mindenütt, a hol a természet korlátlan alkotásaival töménytelen tömegeket állít elő, ömlik föl az üdítő gáz a törmeléken keresztül és száz meg száz forrást bugyogtat föl, vagy rakódik szét teknők fölött, áthat posványok és nagy tömegénél fogva sokszor lesz az állatok és növények veszedelme. Ha pl. az úgynevezett tátrafüredi kénforrásoknál levő régi tómedenczét kitisztítanák és mélyítenék, akkor, ha az öt forrás egyikéből vizet vezetnének belé, olyan hullámzó, háborgó vízfelület keletkeznék, a melynek állandó hullámcsapkodásai az emberi testre minden tekintetben jótékonyan hatnának. Kissé tovább, lent nyugat felé a mély tölcserít jól összeillesztett gerendákkal kamarává lehetne alakítani, a hol csúzban és köszvényben sínlődők csodahatású tiszta széndioxydos fürdőket nyernének. Tovább fent a talaj mindenütt tömötten zárt, ott már nem szabadulhat el semmi, hanem a kémiailag folyton boruló törmeléktömegek alján a savanyúforrások kaput fúrtak maguknak a szabadba és az ember nevet adott nekik, ú. m. Castor-, Pollux-, Csáky-, Pinczeforrás, Hygieia és még több folyik le névtelenül a mezőkre, minél távolabb a Bierbrunni hegytől, annál inkább gyöngülve, mert az illékony széndioxyd a hosszú, csavargós, földalatti úton elszabadul. A legtöbbjét SCHERFFEL derék kémikusunk meg-elemezte és ismertette és mindannyian számtalan betegnek adták már vissza elvesztett egészségét. Már a leghomályosabb régi időkben voltak ezek szívesen látogatott búcsújáráshelyek, a melyeknek messze vidékeken voltak hívők és a mai napig is fönmaradt a pórnépnél az a szokás, hogy eme gyógyforrásokat bizonyos napokon fölkeressék. A monda is körülszótte e helyet légies alakjaival és kerekedjék fölül a túlságba vitt

műveltség és józan felfogás bármennyire is, a monda láthatatlan fonalát szájról szájra tovább fogják szőni. Sok ezer évvel ez előtt — így regéli a nép — a Bierbrunni hegynél a Szmok lakott, a ki minden képzelhető alakban csapott le a halandók házaira, melyekbe rendszeren a füstresen át hatolt, hogy idehozza veszedelmes ajándékait. Egyszer tojást hozott, másszor magukat a tyúkokat, sokszor búzát, rozsot, árpát, sőt kolbászt és sört is, és azok, kik ezt elfogadták, lelkükkel és üdvösségükkel örökre hatalmába kerültek. Csak a kinek meg volt a bátorsága ahhoz, hogy nyárfordulat után hat napra a Szmok elé menjen és éjfélkor, az első kakasszólamiás s az első nap-sugárnál egy-egy kupával igyék a „sörforrások“ egyikéből, az egy évre ment volt a Szmok minden hatalmától. Így évenként nagyon sokan jártak a Szmokhoz, de nem mindnyájan jöttek vissza, mert a ki a hosszú úttól kimerülve lefeküdt és elaludt, a legközelebbi reggelen megfojtva taláztatott fel, ritka eset volt, hogy egyik-másik megmenekült, a kik aztán ugyancsak rémes történeteket tudtak elmondani: mint keltek elé a földből a Szmok csont-szolgái és feküdtek nagy nyomással az emberre, mint fuldokoltak ezek s kezdtek félni, és ha nem birtak a vad álmakból felocsúdni és menekülni, el voltak veszve. Egy ifjú, nyalka legény, kedvence a Kárpátok tündérének, a ki öt pénzzel és drágakövekkel halmozta el, szintén elfogadta a Szmok éjjel hozott ajándékait — mert hát mikor elégednék be a telhetetlen ember? — és így szintén a Bierbrunni hegyhez kellett hogy zarándokoljon, annak csodaforrásaiból inni, de a bosszú úttól elfáradván, a védett teknők egyikében elaludt, mire nemsokára megfojtatott. Megtörtént azonban ekkor, hogy a Kárpátok tündére ugyanez éjjel erre a vidékre jött és nagy fájdalomra halva látta meg kedvencét lábai előtt. Megkérdezte Szmokot, miért cselekedte ezt, de ez őt kinevette, csattogtatta hosszú fogait, miközben kék nyelvét megsebezte, úgy hogy piros vércseppek hullottak a földre, a miért a víz feneke helyenként még mai nap is piros. „Igen“ veté oda, „ezek a földi kukaczkok engem megcsalnak a lelkükért, és ha résen nem volnánk, az emberfia hazugsággal és rászedéssel rég kiszorított volna bennünket birtokunkból“. A Kárpátok jóságos tündére azonban megdorgálta durvaságáért, megtiltá neki, hogy itt valakit elítéljen, mert a vidék korlátlan ura ő, és a Szmok vérszomjas szolgáit a feneketlen mélységekbe számüzte, kis lábával megérintett az omladék közt egy zárkövet, úgy hogy a sziklák dörögve, ropogva és mennydörögve betöltötték a mélyedéseket; a Szmoknak megparancsolta, hogy vonuljon tovább nyugatra, a ki dacosan ment el és ez időtől fogva többé nem volt látható. Gyengéd kézzel érinté ezután a tündérek legszebbike a

meredten ott fekvő ifjút, a ki nemsokára fölébredt az ólom-súlyú halálos álomból, mivel azonban már egyszer halott volt, már nem mehetett le többé a kunyhókba, hanem követé a tündért az ő kristálypalotájába, a hol mai nap is él, ha ugyan mégis már meg nem halt.

Néhány lépésnyire Szmok egykori birtoka fölött kristálytiszta, jéghideg vízforrások bugyognak; az ember erőnek erejével csak ötről akar tudni s ezeket meg is jelölte feliratokkal és jelképekkel, de a szép környék elégtelen gondozása következtében el is apadt néhány. A valóságban azonban a meredek hegyoldalból mindenütt ömlik a kristálynedv és nehéz volna mindazon pontokat összeszámlálni, a melyeken hol hatalmas, hol gyengébb erekben felszínre kerül az édes víz. Egy vaspavillon fogad itt bennünket, egy olyan nyugvóhely, melynek a világban ritka a párja, a Károly-pihenő alatti kilátás kiegészítője; a bájos vidékeket, a legnagyobb panorámát sűrű erdő és buján felmagasló fenyők takarják el. A lócsei bank, mely már oly sokat áldozott hogy különösen ezt a hegylejtőt kedveltesse és becsültesse meg a belföldiekkel és idegenekkel, itt el fogja tudni találni a helyeset; vezetői, azon magas feladattól lelkesülve, hogy utat törve működjenek az idegeneknek a Tátrában való közlekedéseért, szép eredményeket tudnak felmutatni és czéltudatosan alkotnak újat meg újat; mi forrón ajánljuk nekik az imént említett helyeket.

Ama forrás pedig ömlik lefelé, egyenlő mennyiségben adja vizét ha esik, ha fagy, ha a forró nyári nap hetekig süti a lejtőt, mikor szárazság van, mikor nedves idő jár egyaránt, és ha útját állja egy helyt az ember, elapadhatatlanul tör elő más helyen ugyanolyan erővel, ugyanolyan minőségben. Honnan ez örökké egyforma tömegek? miként bírja a kemény szikla, a laza, kötetlen kőtörmelék a forrásokat egyre folyton ellátni? mi hoz létre télen nyáron csaknem egyenlő hőmérsékletet? sőt gyakran zöldel a forrás széle, mikor az anyaföldet dermedt takaróként hó meg jég borítja! A nép földalatti tavakról, mint rengeteg, évezredekre való víztartókról beszél, melyek fenekéi aranszemeket rejtenek; nekünk sincs jobb magyarázatunk, mint az, hogy a belső üregek vízzel töltvék, és hogy a mindig megújuló természet a tavasz és őszi fölösleges csapadékát az egymásra hányt kőzeteken átszivároztatja, hogy képes legyen a fölületet állandóan friss forrásvízzel ellátni. A tátrafüredi hegylejtő víztartója minden esetre mélyen a belsejében van annak a kiugrásnak, melyet „Királyorr“-nak nevezünk, talán tömött anyakőzetben, talán az összetömörült omladékon, de semmi esetre sem magasabban, mint a milyen magas a három tó. E nagy-szerű üregből — vajjon a régi időkben nem voltak-e nyitva a csarnokok, s az ember nem ezen képből vette-e a kristály

tündérpalotát? — rágta magának a víz az ő rejtett útját, egyszer egyenesen kifelé, másszor messzi kerülon; néha pedig még földalatti útja közben feneketlen mélységekbe esik, hogy új víztartókat képezzen; ugyan hol és mikor látnak ezek napvilágot?! Mivel bizonyos magasságban a szénsav-kiáramlások, tehát a savanyúvízforrások is elmaradnak, a háromszög tovább nyugot és dél felé eső részén pedig ezen ásványforrások teljesen hiányzanak, ha nem akarjuk ugyan ideérteni a mocsár vizeket és ezek helyi szénsav-képzését, akkor a Bierbrunni hegy számára külön víztartót kell felvennünk, melyből az összes savanyúvizek ömlenek, s ez ugyan esetleg a felső gerinczről, pl. a felső itatón át csapadékvizet is nyerhet, de leginkább az alsó teknő alakú völgyek esővizéből telik meg. A tátrafüredi hegylejtő minden más vizét közvetlenül vagy közvetve a Királyorr-menedeze látja el, kivéve a kis mocsárfürdőket, melyeknek a lápok szállítják a vizet és a melyek így tengetik szórványos ittlétüket. Ezek a források száraz években persze elapadnak, s belőlük az idevalók soha sem isznak, sőt még a lábas jószágaikat sem szívesen itatják azokból a vizekből, mint a melyek esetleg veszélyesekké is válhatnak. Ilyen forrás gyakran látszólag kiapadhatatlanul és mocsaraktól távol is bugygyan föl, de az évszak szerint ingadozó vízbőség és hőmérséklet mindjárt elárulja kétséges eredetét, míg másfelül viszont egy mocsár vagy láp közepén olyan források vannak, melyeket a nagyszerű, tiszta víztartó lát el és a legtöbb esetben az alkalmatlan terep miatt maguk idézik elő a mocsarat. Mily pompás a Weszter-lak fölött levő víz, mely azt a tiszta, a kavicstalajból fakadó erős forrást adja; ez hosszú földalatti utat tett és már egy futólagos pillantás mutatja a valódi kút és a környék zavaros, zsírfényű pocsolyái közti hatalmas különbséget. Ma már ott az az egykor nagy mocsár természetesen összeszűkült; csak még néhány tevékeny esztendő Weszter-lak birtokosa részéről és a tiszta forrás magától is előkerül; azután csinosan befoglalni és a hasznos a kellemessel egyesül.

Ha az ember Uj-Tátrafüredről nézi a tátrafüredi lejtő imponans háromszögét, egy pillantásra elénk tárul az Anna-víz területe, a melybe a Kereszt-dombtól kezdve a Taréjkáig számtalan forrás és patakocska ömlik és a mely egyenletes szélességben marad csaknem az erdőszélig, ekkor azonban a kereszt-dombi víz hirtelen kanyarodása által keletre, szorosan az alsó fővölgyre van szorítva, a verespatak (Rothbach) azonban, mint a fent említett vizek mesterséges levezetése, csaknem párhuzamosan folyik vele, csupán Szalók körül, az Anna-vízzel való egyesülése előtt, csaknem körív kerekességben kanyarodik egyet. Fenn, a törpefenyők fölött, az omladék közt négy

rengeteg vájás tűnik fel, nyomai egykori szörnyű vízszakadásoknak, melyek régente leomlottak és most már a terep annyira előre van készítve, hogy még a legnagyobb vízszakadások is kisebb leomlásokat okozhatnak ugyan, de új hasadékokat már nem, mert a ma már teljesen hullámos lejtő az ömlés pillanatában szétesztja a víztömegeket, miáltal a romboló ereje legnagyobbbrészt megsemmisül.

A három keleti vízszakadék, mielőtt a közös mederbe érne, egyesül, míg a nyugoti külön a harántirányban folyó keresztombi patakba torkollik. Mindezeknek a kimosási hasadékoknak jobbról-balról számtalan mellékvölgyek és hasadékaik vannak, melyek gyakran mélyebbek és szélesebbek, mint a négy főér, de az egyforma törmelék mindenütt ott van; a legtöbb mélyedésnek megvannak a maga forrásai és folyó patakjai. A kinek volt alkalmá ezen vízmedrek mentén járni, annak mindenesetre szemébe ötlött, hogy a felsőbb részeken a vizek sokszor hatalmasabbak voltak, mint már akár valamelyik vízbő mellékhasadékkal való egyesülés után is és ha az ember ennek a dolognak heves záporosók közben a végire járt, meggyőződhetett, hogy bizonyos helyeken a víz sohasem dagadt föl abban az arányban, a melyben ezt a csapadék mennyisége megkívánta volna. A laza, agyaggal elég ki nem töltött talaj bizonyos emelkedés után egyre nyeli el a vizeket, melyek kis víztartókban összegyülekezve, sokszor mélyen alant mint források bugyognak ki, gyakran a föld alatt folynak a fölös mennyiségű vizek és azután ismét hirtelenül ugyanabban a patakban jutnak fölszínre, hogy rövid folyás után újra elsülyedjenek. Ily módon a nagy víztartóból való források fősora alatt a későbbben átszivárgott vízből a kisebb patakok egész sokasága képződik, melyek rövidebb folyás után egyesülnek és a talajviszonyok szerint majd jobbra, majd balra a kavicsárokba (Kiesgraben) vagy az Anna-vízbe ömlenek. A mai túrista-út alatt, ott a hol egykor az úgynevezett Tolvajösvény a Tátrát egész déli hosszában átmetszette, kezdődnek a keresztül-kasúl húzott árkok, tavak és csatornák, melyek helyenként még lent a réteken szántóföldeken folytatódnak és ma rendesen kiszáradtak, de ha a habok rombolva és utjukban mindent megsemmisítve lezuhognak, ezeket minden irányban szétvezetik. Ezek mind emberi alkotások, a Szepesség történelem előtti időiből való maradványok, midőn itt nagy vasipar virágzott, melynek salakja kisebb-nagyobb rakásokban szétszórva hever több mértföld-négyzeten. Ezen mesterséges csatorna-hálózatnak, valamint a felső leszivárgásoknak köszönhető, hogy daczára az Anna-víz jelentékeny vízterületének, daczára a tiszta hegyipatak-jellegnek a szalóki és matheóczi völgy keskenységének mégis a legnagyobb

ritkaságok közé tartoznak a fővölgyben a vízkiáradások. Alsó-Tátrafüred az egész háromszög délkeleti sarkával már nem tartozik az Anna-víz területéhez, hanem a vizek a műhlenbachi főárokban gyülekeznek össze és a Bierbrunni hegyen levő törmeléknek a kis Tarpaták-völgyből jövő gletser által történt előtolatása által tételeztetett fel. A források vízzel való ellátása részben még a Bierbrunni hegy víztartójából — Darafőző — részben kisebb földalatti víztömegekből és az ingoványok és mocsarak vizéből történik. Itt a vizek három mélyebb völgybe gyülekeznek, melyek felső része a kis Tarpaták-gletser legdéli homlokmorénájából áll és hatalmasan és nagyszerűen meg van szaggatva, helyenként az eredeti moréna lejtőjével, hatalmasan fölemelkedő, meredek lépcsőket — az úgynevezett Római sáncokat — képezve, máshol azonban lemosott területekkel, melyekbe az áradó elem mély vajúásokat szaggatott. Azonban a laza talaj, valamint a mesterséges mellékárkok, azonkívül a kis patakerület is, szintén megakadályozzák a jelentékenyebb vízáradásokat, bár aránylag sokkal nagyobb víztömegek vezetődnek a zivatarok és hóvíz idején a Poprádba, mint a sokkal nagyobb Anna-vízből.

Mint az egész Tátra, úgy a tátrafüredi hegylejtő is lépcsőzetes emelkedés, alul hosszú, széles fönfsíkokkal szelíden emelkedve; följebb folytonosan keskenyedő lapokkal mindig meredekebb hajlású. Ezt az előnyomulás és ismét visszahúzódó gletserekből lehet megmagyarázni, melyek, minél inkább leolvadtak és felsőbb fekvésűek lettek, annál több ideig maradtak ugyan helyzetben, de egyszersmind annál magasabb és meredekebb lón a moréna is. Egészen fönt a szétmálló sziklagerincz törmelékhalmozai vannak. Mindenütt mély vajúásokat mosott a víz, miáltal a félig meddig szabályos fekvése a terrasznak egészen szétrombolódott, míg végre a négy fővíziút az egész lejtőt össze-vissza hányta, bár a hatalmasan lezuhogó vízáradat még sem ronthatta szét egészen a keletkezés jellegét, a mi azonban megis magyarázza, hogy miért maradt meg a lépcsőzetes képződés a legtisztábban a háromszög két oldalán. Már az imént mondottakból következik, hogy az egykoron meglehetősen egyforma hegylejtő számtalan tájképpé darabolódott, melyek mindegyikének meg van a maga különös érdekessége, a maga önálló jelentősége mint vidék, a maga külön sajátos jellege, úgy hogy az ember mindig új tájakra jönni vél, melyek mindegyike pompás csoportozatokat képez. Az egyik kép vad hasadékot mutat, a melyben a vizek nagy morajjal zuhannak alá, jobbról balról hatalmas sziklatömegek tornyosulnak föl s azokon ügyyel-bajjal kapaszkodnak föl elcsenevészett fenyűk, melyeknek a gyökerei a szabad levegőben inganak ide-oda,

alig hogy a főgyökérnek van némi silány megerősítése az ősközetben, a mely még az igénytelen mohtól, a simulékony zuzmótól is sajnálja a helyet és ha kissé messzibbre pillantunk, ott hatalmas hegyhát emelkedik, erőteljes, zúgó erdővel, buja mohtakaróval, lengő, sűrű harasztokkal megrakva és azután bámulatos, vonzó helyek, tág, terjedelmes rétek következnek, miket hirtelenül kopár, merészen támasztott, hegyes és éles sziklatuskók szakítanak meg. Így megyen ez a végtelenig, hogy minden kedély egy pillanat alatt tudja feltalálni kedvenc helyét, bármily különböző, bármily magasra feszített követelményekkel lépjen elő valaki, s egyes egyedül ez magyarázza meg, hogy nem bírja felfogni egyik idegen sem, a ki Tátránkat fölkeresi, miért rejt magában ez a kis hely egy egész hegyvilágot, mely mindenkit kielégít.

Mikor márcziusban és áprilisban, a lágyító, langyos szelek érik a Tátra déli oldalát és lassú munkával készítik elő a talajt a síkból felmosolygó tavasz számára, a töméntelen hótömegek ugyan sebesen tűnnek el, de csak a legmeredekebb lejtőkről folyik le részben a hóvíz a gyorsan megdagadó patakokba, a téli elem nagyja itt fönn marad. Nyugodtan látja a völgylakó eltűnni a havat, ez nem veszélyezteti otthonját, hiszen ez lesülyed a víztartók feneketlen mélységébe. Ha közvetlenül valamelyik hótérület leolvadása multán, erős fagy után keressük fel a helyet, szemünkbe ötlük a sok töltésér, nyílás, hasadék és vágás, melyek mindenütt meg vannak a talajon; ha a talaj azonban egészen fölengedett a fagytól, gyakran a leghatalmasabb sziklák centiméternyire, a kisebb törmelékek azonban deciméternyire is felemelődnék, illetőleg a hideg ereje most tavaszkor nyílvánul. Csikorog, sóhajtoz itt most a legkeményebb kőzet is, a legkeményebb kovakristály porrá zúzódik, az omladék és törmelék elmállik és lazán fekszik a földszínen, a televény termékenyítve sülyed le a repedésekbe, a honnan az első tavaszi eső a gyökerekhez viszi. Az erősebb eső azonban meg is változtatja a fölületet annyiban, hogy a terraszkok meredekebb lejtőiről a kötetlen omladék iszappal, földdel és homokkal együtt a legközelebbi plateaura öblíttetik, a hol, mihelyt az áramló víz elvesztette kirágványos erejét, töltést alakít és miután a víz ereje a két oldalon csekélyebb mint a közepén, félkör húzódik a lejték körül, a melyet újabb vizek, a mik mindig hoznak magukkal szilárd anyagot, megerősítenek és így ez idővel folyadékoktól áthatlan lesz. Ha már most a félkörön belül forrás van, a víz kis magasságra feltorlódik, ha azonban forrás nincs, akkor az eső- és hóvíz lassanként elposványosítja az egész belső feneket, a mely a talajt gyakran még a töltésen kívül jó darabig nedvesen tartja. Mivel ez a talajelváltozás nagyon

gyakori, nem csoda, hogy a tátrafüredi hegyoldalon oly sok posványos és nagyon nedves hely van, melyek nem egy épületet tesznek idő előtt tönkre, ha ugyan mesterségesen nem lesz megszakítva a felső posványos helyekkel való összeköttetés. Azonban rosszul ápolt forrásvíz-vezetékekbe, sőt magába a forrásba is szivárognak ezekből a zavaros pocsolyákból a miasmákkal terhelt vészthozó cseppek, s bizonyára ideje már, miután telepeink fejlődése folytán a posványtalajhoz is mindig közelebb jutunk, komolyan gondoljunk a posványok kiszárítására, és mentől hamarabb kezdjük is azt meg a nyaralóhelyek közelében. Hogy ezáltal jócska darab festő-tanulmány örökre sírba szállna, bizonyos; nem egy motívuma a bel- és külföldi remekműveknek származik a tátrai posványokból, de egészen véve mégis helyes, hogy a lakások körül a Tátra kiszáríttassék, hogy az idegenek forgalmának e tekintetben is eleget tegyünk.

A háromszög közepén át, kerekded vonalban, a nyaralóktól délre emelkednek a leghatalmasabb omladványhalmazok, melyeket a gletserek és a felhőszakadások vize itt feltorlódtak. Mai napság is erdőtlenek még a Keresztdomb, Hollagern, az úgynevezett sánczok stbiek halovány falai, mert egyre mossa a víz a lejtőket és a legközelebbi eső a mélyebb völgyekbe viszi a görelt. Azonban ebben az irányban van egyszersmind a legkiterjedtebb vízrendszer, mert a szagatott talajban a felső vizek kényük kedvük szerint oszolhatnak meg; csak hogy a geologiai viszonyok magukkal hozzák azt, hogy a keleti fél sokkal szegényebb vízben, mint a nyugati. Ha sétánkat pld. Ó-Tátrafürednél kezdjük, a völgyképződés egy érdekes jellege van előttünk. A keskeny vízrés, melyet egykor vihar-vízár rágott ki, a gyenge Castor-Pollux forrást a „Savanyúpatak“-ká érette, a melybe jobbról-balról a „Sörforrás“-ok ömlenek és az eső és hóvíz segítségével helyenként mély hasadékokat voltak képesek bevágni, ámbar a „Máriássy-rét“ melletti posvány eléggé mutatja, hogy nagyobb akadály könnyen bírja feltartóztatni a friss patakot, mihelyt azonban a legközelebbi patakocskákat felveszi, egy völgyhasadék keletkezik, melyen keresztül sétálni valóban érdemes és sokkal többet nyújt, mint az embergyülőlő út egyformasága. A kilátás felé egy régi erdei úton gyenge csermely van, azután hosszabb lejtő következik, mely vízszegény és csak a „sánczok“-nál találjuk a harmadik gyenge patakocskát, mire posványterület következik, a mely csak a keleti végén képez patakot, hogy azután a Bierbrunni hegy száraz morénalejtői által, melyeken még most is láthatók a leolvadó gletserek nyomai, megszakíttassék. Most a legjelentékenyebb keleti ér frissen szökdelő vizéhez érünk, és egy gyenge posványfolyással ott állunk a Tarpaták hatalmas omladékhalma mellett. A ki

fogalmat akar szerezni egy az évek százazein át tartott gletserharczról, ne sajnálja a fáradságot arra, hogy az új hídon át a „Királyút“ mentén a Stösschenre hágjon. Itt a működő természeti erőknek egy messzire visszanyuló korszakból való hagyatéka maradt meg számunkra, a melyből a gondolkodó ember a Tátra összes lejtőinek keletkezési módjára következtethet. Ha Ó-Tátrafüredből indulva sétánkat nyugat felé tovább folytatjuk, a bérkocsi-állóhelynél csak gyenge patakocskát találunk ugyan, de már Uj-Tátrafüreden át is oly hatalmasan folyik a Kavicspatak (Kiesgraben), hogy a keleti oldal minden vize ide elfér; mindjárt a „Krausz-villa“ mögött, mély folyómederben egy második és néhány méterrel odább ismét egy bővízű patak folyik. Most a laposodó talajon a posványfolyások következnek, majd széles teknőben már határozottan pataknak nevezhető víz, a hol posványképződmények száraz vízmosásokkal váltakoznak, azonban nemsokára ismét meglehetősen bővízű patakhöz érünk és jobbra-balra szelíden lankásodó erdőterület nyugoti részén ismét posványok vannak. Az erősen boltozott hegyhát után részben völgyképzéssel egy kis patakocska, azután pedig ezen emelkedés alján a Weszter-lak előtti posványok következnek, de már közvetlenül Weszter-lak után megint erős patak van előttünk. Most a lejtő határozottan a Felka folyó fővölgyébe hanyatlik, de még ott is kisebb-nagyobb posványos helyekkel együtt négy kisebb folyóvizet találunk.

Ha a tátrafüredi hegylejtő vízrajzi viszonyait összefoglaljuk, az egész területet rhombushoz hasonlíthatjuk, melynek felső hegyében erednek a források, átlójában számtalan vízer van, melyek azonban végül az alsó hegynél két, meglehetősen közel fekvő kifolyásban, az Anna-vízben és Malom-árokban — a Poprád folyóba ömlenek.

Már e rövid rajzból látható, hogy a mi Tátránk úgy a turistikának, mint a tudományoknak mily gazdag területe. Első sorban Évkönyvünk hivatott arra, ezt a kincset a kimeríthetetlen bányából kiemelni, és mi azt a megokolt reményünket fejezzük ki, hogy számbavehető erők ezt a nyers anyagot fel is fogják dolgozni.

III.

A tőzegtelepekről általában s a Magas Tátra s vidékének tőzegtelepei.

DR. FILARSZKY NÁNDORTÓL.

Nemcsak a geologusok és a geológiával foglalkozók előtt, de mindenki előtt, ki Földünk felülete, annak alakulása, élete stb. iránt a legkisebb érdeklődéssel viseltetik, közönségesen ismert dolog, hogy mily fontos szerepet játszik a víz földkérgünk örökös változásában.

A kisebb-nagyobb hegyekről rohanó patakok épúgy mint a síkságon lassan hömpölygő folyók vize, mintha egyéb feladata sem volna, bolygónk felületének kiegyenésítésén egyre működik, sőt osztozkodik e munkában nem kis mértékben még a tavak és a tengerek vize, nem is szólva a csapadékvíz folyton tartó romboló és felépítő hatásáról.

Csak példaként utalok számos sziget és félsziget keletkezésére, tavak és folyó vizek partjainak alakulására és az oly gyakran emlegetett atmosphaeriliák okozta, főleg hegyes vidékek különböző fajta változásaira.

De mint minden erő karöltve más erővel működik a természetben, úgy a víz jelzett működésében is nyomban osztozkodik hol ez, hol amaz erő, úgy romboló mint építő szerepében. Egy ilyen erő többek között az állati és növényi élet ereje.

A geologia, mely e tüneményekkel bővebben foglalkozik, földkérgünk a víz alkotó ereje által előidézett változásait és alakulásait alluviális képleteknek mondja s ezeket főleg két csoportba foglalja össze: az allochthon és autochthon lerakódások csoportjába. Előbbiek alatt értik szilárd földkérgünk uszadék földjét, utóbbiak alatt ellenben a földkéreg bizonyos helyein kizárólag állati és növényi életerő segítségével végbe ment és végbe menő lerakódásokat: egyrészt a korallzátonyokat, másrészt a humusz- és tőzegképződményeket. A korallzátonyok állati eredetűek és a tengervíz sajátságai, a tőzegképződmények növényi eredetűek és az édes víznek köszönik létüket; a humusz-képződmények állati és növényi eredetűek lehetnek,

de mindenkor lényegesen vegyileg átalakult, főleg anorganikus részekben már igen gazdag képződések.

Földkérgünk mindezen képződményei közül kétségkívül legérdekesebbek a tőzegképződmények, mert főleg ezeknél tapasztalhatni legtisztábban a víz erejének és az organikus életerő együttes működését, bár e folyamat ép itt legbonyolultabb.

A növényvilág természetes ösztöne, a földfelület, úgy szólván minden zugát elfoglalni, mert mindenütt, hol az életfeltételeinek csak némi része van megadva, találni a növényország ez vagy ama képviselőjét; minél kedvezőbbek az életfeltételek, annál gazdagabb s erőteljesebb a növényi élet, előáll a tömeges vegetáció s azt követi utóbb ama folyamat, mely földkérgünk képzésében oly helyeken már lényeges szerepet játszik.

A tömeges vegetáció színhelyei a tenger bizonyos részei, az édes vizek különböző medenczéi és a növényi együttélésnek különösen kedvező egyéb szárazföldi részek, mint pl. hegylejtők, völgykatlanok stb.

Elttekintve a tenger tömeges vegetációjától, mely a Föld szilárd kérgének képzésében helyenként nem épen csekély mértékben hozzájárult s még folyton hozzájárul — csak az u. n. Diatoma földekre utalok — ezuttal pusztán csak az édes vizi tömeges vegetáció okozta képződményekre, a tőzegrakarak szorítkozni.

A tőzeg (Torf) mindig édes vízi képződmény. Képződési helyeit általában lápoknak (Moore) nevezik; ezeknek felületét a láp tömeges vegetációja, az ezalatt fekvő részét, élet nélküli főtömegét pedig maga a tőzeg képezi. A tőzeg néhol ugyanazon tömeges vegetációnak köszöni eredetét, mely őt fedi, máshol egészen eltérő, de szintén tömegesen fellépett növényzetből származik. Képződésének főfeltételei a tömeges vegetáció és a víz, mely az egész lápot átítatván, egyszersmind éltetője az egész láp vegetációjának.

Lápok csak oly helyeken fordulhatnak elő, melyeknek altalaja a vizet át nem bocsátja, ez tehát mint álló vagy lassan folyó szivárgó víz kisebb-nagyobb mélyedéseket tölt be és ott bizonyos növények tömeges szaporodására és tenyésztésére a legkedvezőbb befolyással van. A növényzet tömeges fellépése bármely édesvízi medenczében az elláposodás első stádiuma, így nemcsak kisebb-nagyobb tavak, hanem a szélesebb, keskenyebb völgyekben lassan folydogáló vizek tágasabb medrei és a hegyek lejtőjén, kis vízerektől mosta, csekélyebb kiterjedésű völgyelések is alakulhatnak át lápokká. A lápok altalaját legtöbbször kékes színű, sűrű agyag képezi, néha ez legfelső rétegében homokkal is kevert vagy kavicsos is lehet; néhol a

lápok altalaját homok vagy kavicsréteg képezi, de ez esetben is agyag a vizet álló réteg, mely közvetlenül a rendszerint csekélyebb vastagságú homokréteget követi, és lehet végre a láp altalaja gazdag elhalt organikus részekben is, pl. homok vagy agyag és növényi maradványok vagy mindháromnak keveréke.

A lápok ezen különemű altalaját fedik a legtöbb esetben azon különböző lerakódások, melyeket egyszerűen iszapnak is szokás nevezni; az iszap képződésében a víz hozta és hordta ásványi részekről eltekintve, első sorban mikroszkopikus állatok és növények, főleg algák (Diatomaceae) vesznek részt; később, midőn ily helyeken magasabb rangú vízi növények is ütik fel tanyájukat, azok törmelékei és elhalt részei is járulnak hozzá az iszapréteg gyarapítására. és ha e növényi részek az iszap túlnyomó alkotórészét képezik, ez mindinkább átmenetnek tekinthető a tisztán csak növényi eredetű tőzegrétegekbe.

A szerves és szervesetlen anyagokban egyaránt gazdag iszapréteg u. i. legkedvezőbb tenyésztési helye a tömeges vegetációnak; ez ily, vízborította helyeken évről évre bujább és bujább lesz; az évenként elhaló növényzetet új meg új nemzedék, esetleg új növényzet pótolja és míg a már elhalt növényi nemzedékek az őket elborító víz által a levegő oxigénjétől elzárva és ennek következtében külalakilag alig változva, ily módon évről évre egymásra rakódnak, fokozatosan azon többé-kevésbé tisztán csak növényi részekből álló rétegeket alkotnak, melyeket földkérgünk ismeretében tőzeg- (Torf) rétegeknek nevezünk. Ez egész folyamat mindaddig tart, míg a tömeges vegetáció életfeltételei meg vannak adva; ha azok megszűnnek, minden további tőzégképződés is elmarad. A jelenben ismert lápok között számos oly láp van, melyen a tőzégképződés jó régen végét érte, soknál szünő félben van, de a legtöbbeknél még egyre tart, és ezen lápok azok, melyeket élő lápoknak lehetne nevezni, a mennyiben a szabad felületet még élő, tömeges vegetáció borítja; e vegetációt alkotó elemei nem mindenkor alkotó elemei az alatta elterülő tőzegrétegeknek is, sőt mélyebb hatalmasabb lápokon mindkettő alkotó elemei lényegesen eltérők egymástól és csak igen fiatal tőzeges képződményekben lehet a tőzegrétegekben ugyanazon növények részeit felismerni, melyek a láp felületét tömegesen borítják.

Tőzégképzésre a Diatomaceák és gombák kivételével valamennyi növény alkalmas; legalkalmasabbak azonban azon növények, melyeknek élete állandóan vízhez kötött; könnyebben eltőzegesednek oly növények, melyeknek sejtfalait többé-kevésbé tiszta cellulose alkotja, és nehezebben azon növények vagy növényrészek, melyeknek sejtfalai elparásodottak vagy meg-

fásodottak (custose lignin tartalmuak) vagy végre igen gazdagok hamu alkatrészekben, mint kovasavban, mészbén stb.-ben. Így zsurlók (*Equisetum*) rhizomait, melyek mint ismeretes, igen gazdagok kovasavban, még a legmélyebb tőzegrétegekben is teljes ép állapotban feltalálhatni a nélkül, hogy az eltözegesedésnek még nyomát is mutatnák.

A mi az eltözegesedés folyamatát magát illeti, az mind- eddig még kevésbé ismeretes; általánosan a növényi szervezet oly lassú bomlási folyamatának mondják, mely csak víz alatt, a levegő oxigénjének csaknem teljes elzárása mellett mehet végbe. Annyi tény, hogy ezen folyamat lényegesen eltér a korhadási vagy rothadási folyamattól, mely mint égési folyamat csak oxigén jelenlétében folyik le és mindenkor bizonyos hő fejlesztésével jár, mi a tőzegesedésnél éppen nem tapasztalható, mert általánosan ismeretes dolog, hogy a lápok vize mindenkor alacsony hőfokú, sőt sokszor a lápok forrásai még keresettek is jó ivóvizüknél fogva. A korhadás a növényi szervezet teljes felbontásával jár olyannyira, hogy ez, a folyamat megszüntekor semmikép többé fel nem ismerhető; atőzegesedésnél ellenben nemcsak a növényi szervezet felbomlása bizonyos határok közé szorul, hanem ez bizonyos mértékben még konserválódik is, ha nem is egészben, de legalább egyes részeiben olyannyira megtartja eredeti kül- és belsejének szerkezetét, hogy néhol már szabad szemmel, legtöbbször azonban mikroszkop segítségével könnyen újból felismerhető; így különböző, tetemes mélységből felhozott moszatok híven megőrzik eredeti sejttartalmukat, magasabb rangú növények leveleinek, szárak-, magvuk- s egyéb szerkezetük eredeti alakját és szerkezetét stb. Lehet, hogy a lápok vize ily nagyfokú konserváló hatással van a növényi szervezetre, amint azt némelyek állítják is, valószínűbb azonban, hogy ennek magyarázata más, éppen a tőzegesedés szülte egyéb vegyi folyamatokban keresendő.

Pusztán az eltözegesedés folyamatának eredményei, nevezetesen a tőzeget alkotó anyagok: az ulmin és humin anyagok vétettek eddigelé behatóbb tanulmányozás alá, de még ezen lényeges tőzeganyagok vegyi természete sem állapíthatott meg eddig véglegesen, sőt vegyi magyarázatai nagyon is ingadozóak. A mikroszkopi vizsgálatok is csak a növényi sejttel végleges átalakulásának eredményét derítették ki t. i. a cellulose átalakulását ulmin anyaggá, mely utóbb apró tömecekre oszolván szét, ezek pedig végre egynemű tömegekben egymásra rakódva a tőzeg alapanyagát képezik. Vajjon nem-e okozója e folyamatnak egy *Bacterium terrigenum*, mely mint lóp-bacillus a tőzeglétegződési helyeken volna felkeresendő? FRÜH S.-nek, a tőzeglételepek mai legkitünőbb kutatói egyikének feltett

kérdése az,¹ mely az eddigi vizsgálatoknak más irányra való terelését talán eléggé indokolná!

A tőzgek eddigi tanulmányozása tehát mindössze azok alkotó részeinek felismerését eredményezte, felderítette továbbá a tőzgeképződés főfeltételeit és végre megállapította a különböző tőzgek természeti sajátosságait, melyek alapján történetik értékesítésök is a gyakorlati életben.

Mint az eddigiekből is kitűnik, a tőzgeképződés főfeltételei: tömeges növényi vegetáció és víz; a hol az utóbbi kellő mennyiségben és minőségben nincs jelen, a növényi szervezetek el nem tőzegesedhetnek, hanem vagy erjedésnek indulnak, mely folyamat gazdag szénsav fejlesztésével jár, vagy elrothadnak, mit ismét az amoniak és egyéb bomlási vegyi termények árulnak el.

Mi a tőzgek alkotó részeit illeti, azok szerves és szervetlen eredetűek. Előbbiek a lápok növényi összetevőiből származnak, utóbbiak szintén ezekből eredhetnek, mint u. n. lényeges hamualkotó részek, de lehetnek más eredetűek is, nevezetesen szél vagy a lápokat folyton átjáró, átszivárgó víz hordotta hamualkotó részek és ezeket járulékos hamualkotó részeknek mondják. Minél szegényebb a tőzeg bárminemű hamualkotórészekben, annál nagyobb használati értéke; minél gazdagabb hamualkotórészekben, annál inkább csökken értéke. Hamualkotó részekben igen gazdag tőzveget feltőzegenek is (Halbtorf) mondják.

A tőzgek természeti sajátosságai régebben ismeretesek, mint alkotó részeinek behatóbb tanulmányozása; legalább e körülményen látszik alapulni a tőzgek különböző praktikus felhasználása a régibb időben, miről tőzeges vidékeken p. o. mi nálunk is úgy szájról szájra járó tradíciók, valamint a kiaknázás látható nyomai nem egy helyen tanuskodnak, főleg tüzező képessége régóta ismeretes. A szárított tőzeg a vizet nehezen veszi fel, innen régebbi felhasználása építkezéseknél is. A tőzgeből készülő tőzegalom és tőzgepelyva legfontosabb, csak ujabban felismert és kellőképp magyarázott sajátossága azonban e tőzgestermékek nagy fölszívó képessége és főleg ennek tulajdonítandó a tőzgekérdés országszerte legújabb tanulmányozása, mely kettős czéllal bír, nevezetesen magának a tőzgeznek és a tőzeges területeknek kellő értékesítése.

Hogy milyen az és milyen lehetséges, a különböző lápok osztályozásaiból tűnik ki legjobban.

Vannak nádas-, réti, erdei és sphagnumos lápok; legújabban

¹ Früh J. Der gegenwärtige Standpunkt der Torfforschung. Bericht d. Schweiz bot. Ges. Basel und Genf 1891.

az első hármat al- vagy síklápoknak, a sphagnumos lápokat pedig fel- vagy dombos lápoknak is mondják. Valamennyi főbbalkotó részei szerint különböznek egymástól. Így a nádas lápokat a nád (*Phragmites communis*) jellemzi; a réti lápok képződéséhez különböző kisebb-nagyobb fűvek (*Gramineae*, főleg *Carex*-fajok) járulnak, az erdei lápokat főleg famaradványok alkotják, a sphagnumos lápok pedig a tőzegmohoknak (*Sphagninae*) köszönik létüket.

Fellápokat főleg hegyes vidékeken, a *Sphagnum*-félék hazájában találhatni, állások hegyes és sík vidékeken egyaránt fordulhatnak elő. Legelterjedtebbek a mérsékelt égöv alatt s míg számuk a hideg égövben a pólusok felé mindinkább fogy a forró földégöv alatt, csakis magas hegyek vidékén találhatók.

A fellások jellemző tulajdonsága, hogy középső részükben felületük kisebb-nagyobb mértékben kidomborodik, kiemelkedik és ott mindig magasabbnak látszik, mint szélein. Tőzegüket főleg *Sphagnum*ok alkotják, de képzésében a *Sphagnum*-gyepek között élő, egyéb növények mint *Vaccinium*-félék, *Eriophorum*, *Calluna* *Erica* stb. is vehetnek részt; sőt gyakran a fellások vertikális metszetén (profilján) legalsó rétegében legegyszerűbben iszapra és az állások jellemző összetevőire is ráismerhetni, rendszerint azonban *Calluna* (*Callunetum*), az azt követő rétegekben *Eriophorum* (*Eriophoretum*) és csak a legfelső rétegekben csaknem tiszta *Sphagnum* (*Sphagnetum*) képezi a tőzeg főalkotórészét. Mindezáltal a *Sphagnum*-félék viszik itt az összes rétegek képzésében a főszerepet, mert csak ezen növények képesek, testük sajátságos szerkezetüknél fogva úgy a talaj- mint a légkör vizét olyannyira magukba szívni és visszatartani, hogy a tömeges vegetáció eltőzegesedési folyamata egyáltalában lehetővé válik. Ily vízzel teleivódott rétegek azután csaknem valami óriási teleivódott szivacshoz hasonlítanak és ez oka is, hogy e fajta lápok nemcsak sík, hanem nagyon is lejtős területeken keletkezhetnek és mindig a talajvíz tükre felé emelkedhetnek (*supraaquatische Moore*). Dombos kinézésüket egyrészt összetevőik nagyfokú hygroszkopicitásának, másrészt pedig azon körülménynek köszönik, hogy a tömeges vegetáció a lóp legkedvezőbb helyén megindulván, ismét fokozatosan minden irányban tova terjed, oly formán azonban, hogy a kiindulás helyén mindvégig legbuzább, legerősebb marad; azért legmagasabbak e lápok közepükön és legmélyebbek, leghatalmasabbak tőzeg rétegeik is e helyen.

A fellások *Sphagnum*-tőzege, mely tiszta állapotban többnyire fehéres, sárgás vagy világos, ritkábban sötétebb barna színt mutat, a lápok összes tőzegnemei között legtisztább, mert legszegényebb hamualkatrészekben. Finom, rostos szerkezeténél

és laza, szivacsos állományánál fogva mindazáltal tüzelésre nem igen alkalmas, de annál inkább használható tőzegalom (Torfstreu) és tőzegtöve (Torfmull) készítésére, mely termények fertőztelenítő sajátágaiknál fogva legujabban országszerte általános érdeklődést keltettek. A Sphagnum-tőzeg e két terményének előállításában különbözőkép járnak el, lényegében azonban mindenütt az eljárás egy és ugyanaz. Az alkalmas szerszámok segítségével többnyire téglavagy kockaalakban kihalított tőzeget u. i. mindenekelőtt megfosztják nagy víztartalmától, mi többnyire kiszáritás útján történik, arra a száraz tőzegtöveket rostjaira tépik szét és kész az alom. A tépést általában már külön e célra berendezett tépőgépekkel (Wolf) végezik, melyek a nagyobb-hosszabb tőzegtöveken kívül a tőzegtörmelékeit a tőzegtövet is gyűjtik össze. A tépőgépekből kikerülő almot úgy mint a tövet is legtöbbször még összesajtoltják, bálókba rakják, hogy egyrészt a továbbvitásra alkalmas alakot nyerjen, másrészt pedig további kezelése is könnyítések. A tőzegalom kitűnő felszívó képességénél fogva minden másféle almot felülmul; a piszkos, szennyes helyeken és istállóban fejlődő amoniakokat és bűzös, egészségtelen gázokat úgy mint a vizeletet is teljesen magába szívja; ezáltal nemcsak az istállók és környékek levegőjét tartja tisztán, hanem az illető helyek talaját is, sőt, és ez legfontosabb, meggátolja a különböző egészségtelen anyagok a talajvízbe való juthatását, minek következtében azután ez még oly kutakban is teljesen ment marad minden szennyről és megfertőzéstől, melyek pl. istállók vagy efféle helyek közvetlen közelében találhatók. Faluhelyeken úgy mint nagy városokban hirhedt a kutak vize rossz állapotától, kénes szaga gyakran már távolról érezhető; izéről és tartalmáról nem is szólok, hiszen ez mind ismeretes; azt is tudják a legtöbben, hogy egészségtelen, okát is ismerik, de nem tudnak e bajon segíteni, legfeljebb úgy, hogy a lakóhelyektől távolabbra eső forrásokból szerzik be naponta a szükséges vízmennyiséget, esetleg vízvezetéki vizet használnak, mely utóbbi, ha gázok által könnyen átjárható pl. régi facsövekben vezetetik be, alig vagy éppen nem különbözik a közönséges megfertőzött kútvíztől. bármily tiszta forrásból is eredjen. Házi állatainknak azért e jó vagy tán csak valamivel jobb vízből még ez esetben is alig vagy csak igen ritkán jut valami; szegényeket legtöbbször a rossz kútvízzel elégitik ki, pedig az ő szervezetükre ez ép oly káros hatású, mint a mienkre. A tőzeg alkalmazásának és felhasználásának üdvössége ily helyeken, ez imént mondottak értelmében magától értetődik. A tőzegalomhoz hasonlólag a tőzegtöve is ugyanazon fertőztelenítő sajátágokkal bír; azért ugyanily célból kitűnően felhasználható árnyékszékek szag-

talánítatására, csatornák tisztán tartására (víz helyett!) és minden más helyen oly anyagok eltávolítására, melyek a vizet és levegőt elronthatják.

Mind a tőzegalom, mind a tőzegtöve, ha ilykép felhasználható, még továbbra is értékesíthető; kitűnő minőségű trágyát szolgáltat, melyel nemcsak a rossz szántóföldeket tetemesen javíthatni, hanem az esetleg már kiaknázott lápokot is még a legjobb termőföldre lehet átalakítani; de erről röviden majd még más helyen is.

Az állapok a fellápoktól eltérőleg sohasem dombos, hanem mindig sík lapos felülettel bírnak és a talajvíz színe fölé nem emelkednek (infraaquatische Moore). Mélységük a különböző helyeken szintén különböző lehet, de ez itt tisztán csak az altalaj formációjától függ. Tőzegüket a Hypnum mohfélék társaságában főleg fű- és sásfélék alkotják, de azért képzésében számos más, főleg mocsári növény is vehet részt, sőt fás növények maradványai is alkothatnak ily lápokban tetemes tőzegrétegeket. Az állapok ennél fogva vertikális metszetükön a legkülönbözőbb képeket mutathatják. Legalsóbb rétegeiben rendszerint a nád (*Phragmites communis*) az uralkodó, melynek lerakódása többnyire közvetlenül az altalajra vagy legfeljebb az utóbbit fedő csekély vastagságú iszaprétegre történik, felső rétegeik főalkotórésze ellenben a sás (*Carex*). Közbe-közbe pedig vegyülnek famaradványokban gazdag rétegek és így tovább. A hány állapot, annyiféle a profil, mindazáltal főbb összetevőik szerint külön-külön elnevezéssel bíró állapfajokba csoportosíthatók is és ezek a már előzőleg is említett nádas, réti és erdei lápok.

A nádas láp (*Röhrichtmoor*, *Arundinetum*) túlnyomó részében nádból alakul; tőzege majd világosabb, majd sötétbarna színű, a mint felső vagy alsó rétegekből való; szerkezete durvább rostos-leveles, egyéb zárványok között rendszerint már több-kevesebb hamualkatrészeket is tart; felszívó képessége pedig jóval csekélyebb, mint a sphagnumtőzegé. Mindezen okoknál fogva a nádas tőzegalom és töve készítésére már kevésbé alkalmas, bár csekélyebb felszívó képessége dacára is előbbire még mindig elég jó sikerrel felhasználható, különösen akkor, ha lehetőleg tiszta s ment a hamualkatrészekről. Jól kiszáritva és kellőképp elkészítve elég jó tüzelő anyagot is szolgáltat, azonban a trágyázásra főleg oly helyeken alkalmas, hol a talaj mindazon alkatrészekben szűkölködik, melyeket esetleg a nád képezte tőzeg magában zár.

A réti lápok (*Rasen-Sumpfmoore*, *Caricetum*) összetevői a legkülönbözőbb mocsári növények lehetnek, leginkább azonban mégis a sásfélék (*Carex*) és egyéb Gramineákból alakulnak,

mely előbbiek tömeges fellépése miatt savanyú rétegeknek is mondják. Tőzegük, mely gyeptőzeg (Darg) név alatt is ismeretes, többnyire sötétebb barna színű, sűrű és erősen összetartó rostos szerkezetet mutat; felszívó képessége általában csekély; hamualkatrészekben pedig rendszerint igen gazdag. Használhatósága és értékesítése mindinkább mindezekből önkényt tűnik ki: kevésbé jó minőségű almot és tüzelőanyagot szolgáltat, de trágyázásra esetleg jó sikerrel használható.

Az erdei lápok (Wald-Holzmoore) mindenkor elmcocsárosodott erdők területén keresendők. Tőzegük rendszerint sötétbarna-fekete színű; minthogy különböző famaradványokból (levelek, termések, ágak, sőt egész fatörzsekből) képeztetik, szerkezete igen változó; általában igen törékeny úgy nedves mint száraz állapotban, hamualkatrészekben többnyire gazdag s mindezek folytán felszívó képességgel alig bír. Bizonyos előkészítés után, nevezetesen formákba sajtolva és teljesen kiszárítva, főleg jó tüzelőanyagként használható.

Az elsorolt lápok tőzegnemein kívül különbözőtnek még májtőzeget (Lebertorf) és ú. n. Doppleritet. Előbbi friss állapotban sűrű, májszínű tömeget képez, mely inkább zsírfényű, kissé rugalmas anyaghoz, mint növénymaradványok-képezte tőzeghez hasonlít; főjellege, hogy kiszárítva és újból vízbe áztatva ismét felduzzad s rugalmasságát visszanyeri, mi a többi tőzegnemek egyikénél sem tapasztalható. A Dopplerit csaknem fekete fénylő amorph. szerkezet nélküli és a szénhez közel állónak látszik. A májtőzeg képzésében az altalajt fedő iszap s főleg algák vesznek részt; a Doppleritet ellenben különböző Ulmin-anyagok és anorganikus részek képezik. Mindkettő úgy az al- mint a fellápok hatalmas tőzegrétegei alatt közvetlen az altalajon megtalálható, de néha a tőzegrétegeken belül bizonyos hasadékokban is. A májtőzeg az altalajt fedő iszaptól a feljebb eső tőzegrétegekbe gyakran mintegy átmenetet látszik képezni.

Mindezen lápokot, bár tőzegnemeit és azok hasznavehetőségét is némileg már régóta ismerték, sok helyen mindaddig oly területeknek nézték, melyeknek különös értékét alig vagy éppen nem tulajdoníthattak. Legújában lényegesen változtak a viszonyok, különösen mióta nemcsak a lápok tőzegeinek gyakorlati haszna alapított meg közelebbi, hanem maguknak a lápos területeknek értékesítése, kulturafölddé való átalakíttatása is a legfényesebben sikerült. A lápok ez utóbbi kihasználását első sorban vizök levelezhetősége, vagy legalább bizonyos mértékig a talaj színe alá való süllyeszthetősége tételezi fel, egy szóval a lápok lecsapolása, kiszárítása képezi kezdetét minden kulturának, mely a láp felszínén létesítendő. A további eljárás különböző lehet a különböző helyi és egyéb viszonyokhoz képest.

Általában a lápok kulturfölddé való átalakításánál kétféle módszer van alkalmazásban; az egyik az úgynevezett Veenkultura, a másik pedig Rimpau-féle kultura; előbbinél a láp tőzegét leássák és fölhasználják, a láp legalsó rétegét pedig a homokos altalajjal keverve és kellőkép trágyázva, termőfölddé alakítják; utóbbinál ellenben a kellőkép árkolt láp tőzege le nem ásatik, hanem egyszerűen homokréteggel lesz befedve, szintén trágyázva és szokásos módon tovább művelve. Hol a lápok altalaját homokréteg képezi és az azt fedő tőzegréteg nem igen vastag, a láp átalakítása termőfölddé aránylag könnyebben vihető keresztül; de hol homok nincs, sőt ez a közelben sem igen teremthető elő, ott a lápok átalakítása bajosan és csak nagy költségek árán eszközölhető. A trágyázás kérdése minden láp kulturánál legkönnyebben oldható meg. Mint az előzőkből is kitűnt, már maga az egészen vagy csak árkokban kiásott tőzeg is trágyául szolgálhat, mert általában gazdag azon tápanyagokban, melyek a növényi életre szükségesek; igaz, hogy némelyeket pl. phosphort, kaliumot, calciumot stb.-it néhol igen csekély mennyiségben zár magában s rendszerint a többi is mint pl. a nitrogén igen nehezen oldható állapotban vannak meg benne, de míg előbbieik hiányát műtrágya (Kainit, Thomassalak) hozzáadása által könnyen lehet pótolni, utóbbiak oldhatósága is könnyen elősegíthető istállótrágya, trágyalé, mész stb. hozzákeverése által. A tőzeg egymagában mint trágya mindenkor kevés sikerrel alkalmazható, de annál fényesebb sikert eredményez a tőzegből ilykép mesterségesen készült trágyakeverék, nemcsak a szóban lévő termőfölddé átalakult lápokon, hanem a közönséges művelés alatt álló szántóföldeken is és még azt is felülmulja, a különböző fekaliakkal átvódott tőzegtrágya, melyet főleg a fellápok tőzegének kellő felhasználása után nyerhetni.

A lápok gazdaságilag való értékesítése és felhasználása azonban nem mindenhol vihető keresztül kellő sikerrel s termőfölddé való átalakításra épen nem minden láp alkalmas; a lápok fekvése, elterülése, vidékének hő- és csapadék-, klimatologiai viszonyai stb. mind olyan tényezők, melyeket a láp felhasználásakor nem szabad tekinteten kívül hagyni; főleg fontos pedig a lápok altalajának és a tőzeg fizikai tulajdonságainak behatóbb tanulmányozása, azok tudományos vizsgálata, mert csak azok fölismerése után lehet igazán sikeres a lápföldek értékesítése.

Az allápok, ha elég hatalmasak, mélyek, mindenkor a már említett veenkulturának alávetendők; ha tőzegrétegük ellenben csak csekély vastagsággal bír, s minőségileg sem valami különös, mint azt pl. többnyire a réti lápoknál tapasztalhatni,

értékesítésökre a Rimpau-féle kultúra alkalmazandó. A fellapok s különösen a tiszta Sphagnum képezte lápok, tőzegük kitűnő minősége miatt, még ha oly csekély vastagságúak is, mindenkor leásandók és ha az ily lápok természeti viszonyai megengedik és fekvésük is mindama föltételeket nyújtja, melyek alatt a már leásott és felhasznált tőzeg helyén új tőzegképző növények nevezetesen tőzegmohok újból fejlődhetnek és gyorsan tovább növekedhetnek, czélszerű az ily lápokot továbbra is mint olyanokat fentartani; a tömeges vegetációt lehetőleg elősegíteni és így a tőzeget újra visszaállítani, mi kedvező esetben már 50 éven belül is történhetik.

Az elmondottakat mind röviden összefoglalva, a lápok tehát nemcsak mint geologiai képződmények érdekesek földkérgünk képződésének történetében, hanem felette fontos jelentőséggel bírnak úgy hygieniai, mint gazdasági tekintetben. Nagy jelentőségüket a külföld, így különösen Németország és Hollandia régebben ismerte fel és nagy kiterjedésű lápföldjeinek kiaknázásában rendszeresen és tervszerűen jár el. Tőzegeit, a hol csak alkalmas, első sorban fertőtlenítő szernek használja, nevezetesen istállókban a trágyalé felszívására, árnyékszékében a fekaliák megkötésére (tonnarendszer), hasonlólag egyéb szennyes helyek szagtalanítására, csatornák stb. tisztántartására s egy általában mindenféle szerves hulladékok felbomlásának meggátolására, másodsorban az így elhasznált tőzeget mint a legkitűnőbb trágyát a szántóföldek trágyázására fordítja vagy e célra még fel nem használt tőzeget is használ műtrágyával, Kainit és Thomas-salakkal keverve, melyek bőven tartalmazzák a kaliumot és phosphort mint a kulturnövények sikeres tenyésztésére szükséges oly elemeket, melyek egymagában a tőzegben rendszerint csak csekély mennyiségben fordulnak elő. Így és még más csekélyebb jelentőségű (kertészeti, antiseptikus stb.) czélokra lesz fordítva maga a tőzeg. Még nagyobb jelentőséggel bír az államokban a lápok kulturfölddé váló átalakítása, mi, ha néhol sok pénzáldozatokba is kerül, azért mindenütt gazdagon meghozza gyümölcsét és már néhány év alatt visszatéríti mindazon költségeket, melyeket a mezőgazdaság ez üdvös lendülésére fordítottak. Hazánk, bár lápokban elég gazdag, ennyire még nem jutott; tettek ugyan már több ízben lépéseket ugyanily irányban, de ez még csak kezdeményezésnek sem mondható, mert eltekintve néhány lelkes, a korrall haladni akaró nagybirtokosoktól, általában lapjaink értékesítésével senkisémm foglalkozott; a még 1860-ban POKORNY ALAJOS által (Untersuchungen über die Torfmoore Ungarns) összeirt magyarországi lápok kevés kivételével csaknem mind érintetlenül maradtak mai napig. Általánosabb lett a magyarországi lápok

iránti érdeklődés csak a legújabb időben, midőn a m. kir. földmivelésügyi ministerium támogatásával a kir. Természet-tudományi Társulat kebelében alakult egy tőzeg-bizottság, mely komoly feladatául tűzte ki magának a magyarországi lápok tudományos kikutatását, azáltal mintegy felkölteni akarván az illető lápbirtokosok és az összes érdeklődők figyelmét, birtokuk vagyis a lápföldek kiaknázására és értékesítésére. Hogy mily eredménye lesz ezen újabb időszerű mozgalomnak, talán már a legközelebbi jövő ki fogja mutatni.

* * *

A Magas Tátra és vidéke egyaránt bővelkedik fel- és állapotokban; míg előbbiek a hegylánczok katlanszerű völgyeiben és mélyedések lejtőin fordulnak elő, addig utóbbiak a hegység alján kiszélesedő völgyekben, a hegyi patakok átszelte síkjain, itt-ott korábbi folyóvizek medreinek helyein vagy régen eltűnt tavak és mocsárok helyén találhatók. Általában csekély kiterjedésűek, nagyrészt szórványosan lépnek fel és csak a Magas Tátrától nyugatra eső vidéken (Árvában) borítanak nagyobb összefüggő területeket. Tőzegük vastagsága is nagyon változó; legmélyebbek a nádas lápok, legvékonyabb tőzegréteggel pedig a réti lápok birnak.

A Magas Tátrától észak-nyugatra elterülő lápos terület régóta ismeretes Bory mocsarak név alatt; POKORNY mindössze 6—8 négyzet mértföldre becsüli és részletesen megírja kiterjedésének határát. A Fekete Árva és Szlana folyóvizek völgyeiben egészen a vízvázastóig terjed, sőt azon túl keleti irányban még a Fekete Dunajecz völgyeibe, Galicziába is átesap. Számos kisebb-nagyobb, nagyrészt egymással összefüggő fellápokból képeztetik, melyek terméketlenségük folytán az arra járóknak rögtön szembe tűnnek. Közelebről e lápok mindeddig nem vizsgáltattak, pusztán POKORNY említi, hogy mélységüket 6—9 lábira becsüli és hogy tőzegük a beküldött próbák szerint kitűnő minőségű sphagnumtőzeg, melyben számos fatörzseket is találnak. Adatai szerint e vidék népe az utóbbiakat ássa és használja fel tüzelésre, míg magát a tőzeget kevésbé aknazzák, de helyenként csekély mértékben a tőzeget is ássák, szárítják és hol tüzelésre, hol istállótrágyával keverve trágyázásra is fordítják. Hogy még legújabbán is ezen hatalmas kiterjedésű lápos terület behatóbb vizsgálat alá nem vétetett, egyedül azon körülménynek tudható be, hogy igen félreeső vidéken terül el; vasúti vonal közelében nincsen és a lápok környékére vezető egyetlen egy országút az Árva folyó völgyében is oly hosszú, hogy e vidék lápjainak kiaknázása és értékesítése csak igen nagy költségek árán foganatosítható. Tudományos átvizsgálása

mindamellett felette kívánatos volna, mert a lápok fekvése, kiterjedése, klimatologiai viszonyai stb.-ből következtetve nemcsak a lápok tőzegrétegei, hanem azok felszíne, mely már eddig is nem egy lelkes botanikusnak igaz örömet szerzett, bizonyára számos érdekes lelettel jutalmazná a kutató fáradozását. De másrészt behatóan felismerve azután e lápok természetét, nem lehetetlen, hogy értékesítésök úgy hygieniailag mint mezőgazdaságilag mégis sokkal könnyebben volna elérhető, semmint az eddig látszott és jelenleg is sokan hangoztatják. Valóságos áldás volna e területek racionális megmunkálása ezen, szegénységéről országszerte híres vidékre nézve, mely sok helyen alig használható legelőket tud felmutatni és kulturnövények termesztésére alkalmas földekkel éppen nem bővelkedik.

A Magas Tátra délnyugati, déli és délkeleti részében szintén elég gyakoriak a lápos területek, de ezek legtöbbször kisebb kiterjedésűek és sehol sem képeznek oly összefüggő egészet, mint a Magas Tátra észak-nyugati vidékén. Itt is a hegyi patakok völgyeiben, többször azok mentén szórványosan lépnek fel, de itt-ott magasabb fekvésű helyeken pl. kisebb fennsíkokon, katlanokban és enyhe lejtőkön is találhatók. A magasabban fekvők csaknem kivétel nélkül mind többé-kevésbé tiszta sphagnumos fellápok, csak néhol találni köztük szigetekként kisebb erdei lápokot is. A Magas Tátra alján a mindinkább kiszélesedő völgyek már csak réti lápokot mutatnak fel és ezek azután a legtöbb helyen a nádas lápokba mennek át, melyek ezek szerint, legalább vidékünkön, tehát a legalacsonyabb fekvésűek.

A Magas Tátra lápokban gazdag völgyeinek egyike a Magas Tátra délnyugati részében eredő és a Vágba ömlő Béla patak völgye Liptómegyében. Középső és alsó részében a patakba jobbról beömlő kisebb-nagyobb csermelyek csaknem mind lápos területeket szelnek át és részben azoktól tápláltaknak is. Jamnik, Pribilna és Vavrisó, itt a községek nevei, melyeknek határában fellápok találhatók. E lápok mind többé-kevésbé tiszta sphagnumlápok, általában véve csekély vastagságúak, leghatalmasabbak köztük a „za mlinom“ nevű láp Vavrisó és a „Lazi“ nevű lápos terület Pribilna község határában. Előbbi helyenként 200 cm. vastag tőzegréteget is mutat fel, utóbbi számos helyen 150 cm. mély. A „Lazi“-nak nevezett lápos terület Pod-Bansko alatt a Béla-patak jobb oldalán terül el, felső határát körülbelül a Béla-patakba folyó Bisztra-patak, alsó határát ellenben a Račkova-patak képezi. Számos kisebb-nagyobb, egymáshoz közel fekvő fellápjai körülbelül 100 kat. holdnyi területet borítanak a „Suchy Hradok“ lejtőjének legalsó részében, mely fokozatosan egy nagyrészt már tőzegment sík

kaszálóba folytatódik. E lápok némelyike valóságos ingoványt képez (schwingende Wiese) rajta járva az ember csaknem azt hiszi, hogy minden lépésnél besülyed, oly rugalmas a tőzege, egy helyre állva és azon ugrálva, köröskörül a láp felszínre jó messze hullámszerű vagy oly rezgő mozgásba jön, mely élénken valami óriási kocsonyás tömeg mozgására emlékeztet. Az egyes lápok felszíne egészben véve igen sivár képet mutat, nő ugyan itt-ott szórványosan néhány korcs *Picea*, *Juniperus* és *Salix*, de javarészt mégis csak a *Sphagnum* teszi ki, melynek világos gyeppei között a *Drosera rotundifolia*, a *Pedicularis Sceptum Carolinum*, *Pedicularis palustris*, *Trientalis*, *Pinguicula*, *Eriophorum*, itt-ott *Calluna*, *Potentilla*, *Oxycoccus*, *Vaccinium* *Vitis idaea* s más tőzegkedvelő növények díszlenek. Hogy ily terület ott semmire sem lesz használva, magától értetődő dolog, silány növényzete szénát nem ad, azért nem is kaszálják, de még legelőnek sem használható, mert az állatok terhét a lápok felszíne nem bírja ki, csak a botanikus leli itt örömét a Flora mindama gyermekeiben, melyeket más talajon hiába keresné. Néhol kis erdőállomány vagy cserjés borítja a lápos területet, különösen felső határában, melyen már az erdő folytatódik. Valamint a tőzeges tisztás (rét) már távolról is feltűnik a gyakorlott szemnek sajtáságos növényzete s az ezáltal előidézett összszínezete által, úgy a lápos helyen növvő erdő vagy cserjés is rögtön magára vonja a szemlélő figyelmét, sőt az ily helyen, a növekedésben rendszerint korán elmaradó korcsfák és cserjék már messziről is jelzik a lápos helyeket, viruló, szép, egészséges erdő közepett. A szóban levő lápos terület kisebb forrásokban igen bővelkedik; valamennyinek vize a lápok mintegy éltetve, átítatva egy szintén a hegy lejtőjéről jövő kis csermely felé tart; helyenként a víz kisebb medencékbe is gyülemlik össze, álló, csekély mélységű (10—14 cm.) tócsákat képezve, melyekben gazdagon tenyésznek *Desmidiaceák*, *Bacillariaceák*, *Draparnaldia* és *Chaetophora* különböző *Cyanophyceák* társaságában. Mi a lápok tőzegét illeti, ennek rétegeit főleg jól s tisztán tanulmányozhatni az említett csermelyvíz mosta partjain: megkülönböztethetni rajt három réteget, egy felső többé-kevésbé tiszta *Sphagnum* moh képezte világosszínű réteget, melynek fedője egy csekély vastagságú, kissé eliszaposodott legfelső *sphagnumos* réteg; egy nagyobb barnás színű középső réteget, mely gazdag famaradványokban s helyenként sok tülevelet és fenyűtobozokat is zár magában és egy alsó igen sűrű tömött, zsír-fényű, agyagszerű réteget, mely tisztán megmutatja a megalvadt vér vagy máj színét, tehát ú. n. májtőzeg. Az altalajt mindenütt szürkés-zöldszínű agyag és erre kavicsokkal kevert homok képezi.

A Béla patak völgyében jóval lejjebb, Vavrisó község határában fekvő „Za mlinom“ nevű láp már a kiszélesedett völgylapályon terül el; legnagyobb része a Mlinszky patak, malom árok jobb oldalán fekszik és alsó végében csaknem egészen Vavrisó község alá huzódik; szintén több kisebb egymáshoz igen közel eső lápból áll, melyeknek összege talán 20–25 kat. holdra becsülhető. A lápos területet egy kis csermely szeli át, mely lefolyásában számos a lápokban eredő vizeret fölvevén, épen Vavrisó község mellett a Mlinszky patakba szakad. Az egész területet nyugat felé egy csekély magasságú lejtős part határolja, mely helyenként szintén még kisebb lápos területeket mutat fel. E part egész lejtőjét különben kaszálóknak használják a láp sík területének azon részeit is, melyeken a Sphagnum még kevesebb tért hódított magának; de itt legnagyobb részt már csaknem tiszta Sphagnum borítja a láp felszínét és az legfeljebb még rossz legelőnek használható. Míg sík lápokon a Carex zsombékok lépnek fel utóbb, addig itt a fellápos területen a sphagnumos buczkák sorakoznak sűrűn egymás mellé, sok helyütt összefolyva kisebb-nagyobb kiterjedésű dombocskákat képeznek, melyek sajátságos küllemet kölcsönöznek a láp egész felszínének. Nevezetesek e buczkák még arról is, hogy tőzegük igen gazdag famaradványokban és így nyilván mintegy jelzői valami régibb fa- vagy cserje állománynak, mely eltekintve néhány korcs Juniperus bokrocskától, jelenleg már egészen letűnt a terület felszínéről. A sphagnumos buczkákon néhány Sphagnum faj között bőven terem a Drosera rotundifolia, Calluna, Pinguicula Comarum és más tőzegkedvelő növény; a buczkák közötti mélyedésekben pedig a Carex, Eriophorum, Menyanthes és Equisetum palustre ütötte fel tanyáját nagy mennyiségben.

E lápos terület tőzegére áttérve, ez a láp felszínének megfelelőleg elég változatos; a sphagnumos buczkák alatti rétegek semmiben sem különböznek az előbb leírt láp tőzegrétegeitől; többé-kevésbé tiszta Sphagnum rétegek csakhogy famaradványokban még gazdagabbak; a szomszédos helyek rétegeinek felépítésében már az Eriophorum és Carex is nagy szerepet játszott, minek következtében kevésbé tiszták is. Ilyenek a felső és középső rétegek, a legalsó általában tömött, egynemű és többé-kevésbé agyagos kinézésű; az altalajt pedig mindenhol homokos agyag képezi, ez alatt pedig kavicsréteg.

Vavrisó határában ezen leírt lápon kívül még két szakadozott lápos terület található, mindkettő előbbinek folytatásaként tekinthető; az egyik Pribilina község felé, a másik Szt.-Péter község közelében terül el, az ottani lakosok „Pod krížom“ és „Pod polika“-nak nevezik, utóbbinak jó része már

Szt.-Péter határában is húzódik. — „Pod križom“ a „Za mlinom“ nevű lápot átszelő kis csermely felső folyásában, annak jobb partján fekszik és az itt meglehetősen lejtős területet foglalja el, de úgy látszik annak bal partjára is terjed át, daczára annak, hogy ez már mivelés alatt áll. E terület nem képez nagyobb összefüggő lápot, hanem több 1, 1½, 2 holdas, sőt még ½ holdnál kisebb szórványos lápok összegéből képeztetik, melyek összevissza talán 6 kat. holdra becsülhetők. Az egyes kisebb lápok különböző mélységűek, közepükön csaknem valamennyi 90—100 ctm., szélén 10—20 cm. mély. Valamennyi felszínét Sphagnum borítja és a között a már több ízben említett egyéb tőzeg képző és tőzegkedvelő növény is elég bőven terem. A tőzeg maga sem különbözik a már felsorolt lápok tőzegtől; többé-kevésbé szintén tiszta sphagnumos tőzeg és az altalaj is ugyanaz mint amazoknál.

„Pod polika“ Vavrisó község alatt veszi kezdetét a Mlinsky patak mind két oldalára terjed, de főleg bal partján terül el és itt csaknem a Béla patakig húzódik oly formán, hogy a Vavrisó-Szt.-Péteri kocsí-út is annak alsó részében keresztül vezet. Hasonlólag több kisebb szórványosan fellépő lápból áll, melyek összesen talán 10 katasztr. holdnyi területet borítanak. Felszínök semmiben sem különbözik a feljebb eső lápok felszínétől, mert szintén sphagnumos lápok; részint kaszálóul, részint legelőül használják, de igen valószínű, hogy itt is egy részök már szántófölddé alakítottatott át. A tőzegrétegek itt általában csekélyebb vastagságuk 20—50 ctm.; többé-kevésbé tiszta sphagnumos tőzeg; de helyenként már tiszta gyeptőzeg is található.

Ezen a Béla patak völgyében előforduló lápok mind, mai napig érintetlenek maradtak; tőzegüket nem ássák, s nem használják fel semmire, legfeljebb a mezőn dolgozók raknak néha tüzet vele, hogy izzó paraszában pipájukat pörköljék.

Ugyancsak e vidéken, de már magasabb, a nagy kiterjedésű, száraz, egész terméketlen, csak Callunával benőtt „Svichrova“ észak keleti végében is van egy nagyobb sphagnumos láp, melynek forásai és lefolyása ugyancsak még a Béla patak vízrendszeréhez tartoznak. Igen szép fekvésű, egyfelől szép erdővel is körülvett fensíkon terül el, körülbelül 900 m. magasságban a tenger színe felett.

E lápot, melynek területe talán 7 kat. holdra becsülhető a nép (Jamnik község) „Podvočki“ nak nevezi; tiszta sphagnumos láp, közepe táján 120—140 cm. vastag, szélein 15—20 ctm. mély, felszíne és tőzeg rétegei ugyanazok, mint a Pribilina határában fekvő „Lazi“ nevű lápos területé. Itt régebben történtek már tőzegátások is, oly czélból, hogy a nyert tőzeget

tégláegetésnél tüzelésre használták; de csakhamar felhagytak a tőzegnem téves értékesítésével s jelenleg nem egy helyen, hol a tőzeg leásatott, új Sphagnum vegetációit látni, mely újabb tőzegrétegek képződését már megindította. E lép teljes kiaknáztatása után is felette alkalmas volna a fenntartásra s további kultiválásra oly formán, hogy területén a tömeges Sphagnum vegetációi nemcsak hogy elősegítenék, hanem még a szomszédos terméketlen területekre is kiterjesztenék.

A Magas Tátra déli részében eredő és a Vágba ömlő hegyi patakok völgyei lápokban általában szegények, csak Vichodna közelében említenek egy kisebb lápot a Hibbicza völgyében, mely közelebről azonban nem vizsgáltatott meg.

A Poprád folyó vízrendszeréhez tartozó hegyi patakok szelte völgyek és völgyelésekben a lápok már sokkal gyakoribbak, de szintén csak szórványosan lépnek fel és összefüggő nagyobb lápos területeket sehol sem képeznek. Mellőzve a Csorbai tó nyugati elláposodott partját, első helyen itt a Mlinicza-patak átszelte sphagnumos lép említendő, mely a Csorbai tótól északkeletre, ehhez igen közel, körülbelül 1360 meter magasságban fekszik a tenger színe felett. Nehány holdnyi területet borít inkább hosszú mint széles fennsíkon, mely állandóan mocsáros és süppedékes. A fellápokat jellemző virányán kívül sok korcsnövésű Picea és Salix is terem rajta; nyílt vizek is elég szép számmal vannak rajta, melyek igen gazdagok szép Desmidiaceae, Bacillariaceae, Confervaceae és egyéb moszatokban. Tőzegét mindaddig még nem ássák. A Poprád felső völgye kisebb lápos helyekkel szintén bővelkedik; nagyobb lápos területet azonban csak a Stola községén áttartó „Sucha voda“ alsó folyása és a Poprád közötti lapályon találni, de ez is csak csekély vastagságú réti lép.

Nevetesebb nagyobb fellápos terület ismeretes Hági közelében a „Gerlachovska hora“ dél felé ereszkedő lejtőjén, melyet a Csorbai-tótól Tátrafüredre vezető turista-út is átmetszi. E terület, körülbelül 30 kat. holdra becsülhető, igen vizenyős és mocsáros, silány gyér erdőállomány borítja; szárazabb, tőzegment helyek szigetekként elég nagy számmal emelkednek ki rajta és ezek vegetációja is lényegesen különbözik a szomszédos lápos helyek vegetációjától. A tőzeg, mely helyenként csaknem tiszta Sphagnum-tőzeg, helyenként azonban elég gazdag famaradványokban is, különböző vastagságú réteget képez; van 90, 60, 40, 20, sőt csak 10 cm.-res vastag réteg is. A tiszta sphagnumos tőzeg kitűnő minőségű; birtokosa, Máriássy Ferencz (Márkusfalván) néhány év óta rendszeresen ásátja, de csak a felső réteget használja az élő Sphagnummal együtt, az alsó, sötétebb barnaszínű és famaradványokban is

gazdagabb réteget érintetlenül hagyja. A szabálytalan téglalakokban kihasított tőzegdarabokat 6—8 emeletes és fedéllel ellátott igen egyszerű állványokon szárítja, a szárazat közel esőgyárába szállíttatja és itt tépőgéppel tőzegalomra és tőzegtelyvára dolgoztatja fel. Mind az almot, mind a telyvát utóbb nagy ballokba összesajtoltva és faléczek közé fogva felette mérsekkelt áron (1 firt métermázsája) áruba is bocsátja.

Csekélyebb kiterjedésű fellápos helyek ugyancsak e vidéken Batizfalu felett a Magas Tátra alján is találhatók úgy a Vabapatak középső folyása mentén, valamint a Felka-Wasser felső völgyében. Végre Felka határában is ismeretes még néhány kisebb lápos terület, de ezek már sík réti lápok.

A Magas Tátra délkeleti részében első helyen említést érdemel az Alsó-Tátrafüredi láp, mely forrásairól „Grützkocher“-ről is elég nevezetes. Területe körülbelül 10 kat. hold; ugyanazon hegylejtőn terül el, melyen Alsó-Tátrafüred is épült. Ezen láp sem képez egy összefüggő egészet, hanem több helyen szilárdalapú nem tőzeges szigeteket is zár magába. A lápos területen magán két egymástól lényegesen különböző formációt lehet kivenni, nevezetesen egy régibb és egy újabb keletű formációt; előbbi tiszta erdei láp, nem ingoványos, hanem száraz felületű, silány vegetációt mutat és nagyrészt Piceával befásított területeket képez; utóbbi igen ingoványos, mocsáros csaknem tiszta sphagnumos láp a jellemző növényzettel és gyérebbszerű faállománnyal. Mindkettő csaknem párhuzamos irányban húzódik egymás mellett lefelé a hegy lejtőjén. Az erdei láp 50—130 cm. vastag tőzegréteggel bír, a sphagnumos lápok ellenben itt 20—50 cm. mélyek. Az erdei lápok tőzegét 1882. óta ássák, halomban szárítják, a szárított lápföldet pedig kőléleg megtisztítva lápfürdők készítésére használják; a sphagnumos lápokon ásatások nem történnek. A közeli lakosok közszáján forgó s e láp keletkezésére vonatkozó magyarázatok, melyek értelmében ez, egy nagy áradás alkalmával eltemetett erdőnek köszönne létét, pusztán csak azon körülménynek tudhatók be, hogy itt az erdei lápokban néhány eltemetett hosszú ép szálfát is találtak. Egyébiránt e lápos területről, különösen botanikai szempontból, bővebbet olvashatni SCHERFFEL A. és CZAKÓ K.-tól is a Kárpátkegyesületi Évkönyv 1888. és 1880-iki évfolyamában, 1883-ban pedig megjelent KALECSINSZKY S.-tól a láp vegyelemzése is a Földtani Közöny XIII. kötetében, de ez csak az erdei láp tőzegére vonatkozik.

A Tarpataki-völgy csak Ó-Leszna környékén mutat csekély kiterjedésű siklápos területeket; a magasban itt-ott található fellápos helyei alig méltók az említésre. Ez áll a Steinbach völgyére és a Magas Tátra összes többi délkeleti lejtőire is.

A Fehérvíz völgyében csekély kiterjedésű fellápot találni a Fekete és Zöld tó alatt, nagyobbab a Fehér tavak katlanában (1615 m.) és különösen a „Triangl“ nevű tó körül, de ezek felszínén mindenütt már az *Eriophorum* dominál. A Fehérvíz völgyének alsó részében is vannak helyenként kisebb lápos területek; pl. Késmárk közelében, azután a Fehérvízből levezetett „Forberger Bach“ mentén Forberg (Tátraalja) község közelében, de ezek nagyrészt csak csekély vastagságú réti lápok.

A Feketevíz-völgy ismét gazdagabb lápokban, de csak középső részében. Egy nagyobb fellápos terület itt úgy látszik már a Stösschen (faresik) tövénél veszi kezdetét és húzódik számos kisebb-nagyobb megszakításokkal a rokuszi fennsíkot szegélyezve egészen a rokuszi malmok alá. E terület felső része Késmárk, középső része Rokusz, alsó vége pedig már Szepes-Béla határába esik. Felső része, mely körülbelül a Késmárki itató környékén veszi kezdetét, csaknem egész terjedelmében gyér silány erdőállománnyal borított terület s még legkevésbé ismeretes. Középső részét a rokuszi nép „Hausleutheilung“ és „Theilung“-nak nevezi; lápjai, melyek itt sem képeznek összefüggő egészet, hanem szorványosan, de közel egymáshoz fekszenek, mind sphagnumos fellápok, együttes területük körülbelül 10—12 holdra becsülhető; részben lapályon, részben lejtőn fekszenek, helyenként *Betula*, *Picea*, *Salix*, *Populus* és *Alnus*okkal benőttek; a rajtuk élő *Sphagnum*ot több faj képviseli; a tisztásokon gyakori a *Drosera*, *Trientalis*, *Oxycoccus*, *Pedicularis palustris* és *P. Sceptrum Carolinum*, *Potentilla tormentilla*, *Aspidium Filix mas*, *A. Filix femina*, *A. spinulosum* stb. Az egyes lápok tőzegrétege különböző vastagságú, némely helyen a 100 cm-t is meghaladja és a lápok szélein is sokszor még 40 cm. vastag; a tőzeg többé-kevésbé tiszta sphagnumos tőzeg, de alsó rétegei már különböző famaradványokban is elég gazdagok; néhány kisebb lár tőzegrétegei között csekély vastagságú (1—2 cm.) agyagrétegek is húzódnak végig a felszínnel párhuzamos irányban. Az alattal mindenütt kavicsos homok és agyag.

Ezen lápok mind, úgy mint a jelzett terület alsó végében fekvő néhány kisebb fellápos hely is, részben kaszálól, részben legelőül használatnak; tőzeget rajta seholsem ásnak; a lápok fokozatosan réti lápokba mennek át és ezek a kiszélesedő lapályos völgyben egészen a Feketevíz partjáig terjednek.

A Feketevíz-völgy még lejjebb eső részében az előbbi területnek mintegy folytatásaként épen Rokusz falu és Szepes-Béla között, de már utóbbi város határában, egy másik nagyobb és hatalmasabb lár is terül el és ez a tőzegről már régóta

ismeretes Rokuszi láp vagy helyesebben „Rohrwiesen“ nevű sík nádas láp a Feketevíz jobb oldalán. Területe körülbelül 40 kat. hold; mélysége különböző; közepe táján 3 m. mély, sőt helyenként még mélyebb; szélein 1 meter, 50, 30, 20 cm. vastag tőzegrétegeket találni.

A tőzeget itt főleg *Phragmites communis* alkotja, de középső és alsó rétegeiben elég gyakoriak különböző famaradványok, sőt egész fatuskókat és faszálakat is találtak már 125—200 cm. mélységben. A tőzeget itt már 1874. óta ássák és szárítva főleg tüzelésre, de néha trágyázásra is fordítják. Csak a humuszos réteg alatt következő középső legtisztább tőzegrétegeket hasítják ki, a legalsó rétegek pedig, minthogy a láp kellő lecsapoltatásáról nincs gondoskodva és így ezek állandóan víz alatt vannak, érintetlenül visszamaradnak. Mélységére nézve a Magas Tátra és közvetlen környékében ismert összes lápok között ez a leghatalmasabb. Tőzegének értékesítésére valószínűleg a villám tanította az embereket; egy régibb feljegyzés szerint u. i. 1705-ben e lápon a föld magától gyuladt ki és igen soká égett; a kirendelt emberek hiába fáradoztak a tűz elfojtásán; az lassan tovább terjedt és csak a tartós őszi esők oltották el végképen. A láp ezen kiégett helyét mai nap is jelzi a sárgás barna színű, hatalmas hamuréteg, mely a jelenleg folyó ásatások alsó határában látható és még lejjebb is néhol a láp felszínére bukkan.

A Magas Tátra délkeleti részének utolsó völgyét szintén egy Béla nevű patak szeli át és mintegy természeti határt képez a Magas Tátra és Szepesi Magura között. E völgyben is vannak lápos területek, még pedig középső részében a patak jobb oldalán, hol magasabb partja egy többé-kevésbé sík lapályba szélesedik ki. Területe körülbelül 100 kat. hold és Szepes-Béla városához tartozik; a szepes-bélai lakosok e lápos terület különböző helyeit „Gesehr“, „Bollwiese“, „Birkwald“, „Schoss“ és „Drieschen“-nak nevezik. A lápok mind tiszta réti lápok csekély mélységűek; 10, 30, 60, 80 cm. vastag tőzegréteget mutatnak fel a különböző helyeken. Felszínök helyenként *Salix* bokrok, kisebb *Betula* és *Alnus*okkal, itt-ott *Juniperus*sal is van benőve. különben a sok mocsári növény mellett mindenütt a *Carex*-fajok és az *Eriophorum* a domináló. A területet kaszálólul használja a nép, de egy-két helyen már szántófölddé alakította át. Ugyancsak Szepes-Béla határában a Feketevíz- és Béla patak völgye között, tehát szintén még a Magas-Tátra környékéhez tartozó területen, találni egy hasonlólag a Poprádba folyó kis patakocskát, a „Tiefen-Seifen-Graben“, mely már csak a bélai fennsíkon veszi eredetét s felső folyásában szintén egy hatalmas sík lápot az ú. n. „Kron-

winkel“-t szeli át („Krotengewinkel“-nek elferdítése, „Kramwinkel“-nek is mondják). E láp csekély részében réti, legnagyobb részében nádas láp. Területe körülbelül 70 kat. hold; többekévesbé sík lapály, melyet két oldalt két alacsony dombhát határol; felső szélesebb vége a Szepes-Tótfalura vezető országút, alsó, csaknem csúcsba keskenyedő vége ellenben a Busócra vezető országút közelébe esik. Mint mondják az egész láp egy régi hatalmas tó medenczéjét foglalja el, sőt egyesek még az azon időre is emlékeznek vissza, a midőn a most kaszálónak használt láp felső részeiben egy jó nagy nyílt vízmedence tele békával és más efféle állattal volt látható; innen eredhet talán mai neve is. A láp mélysége különböző helyen, különböző szélein $\frac{1}{2}$, 1, $1\frac{1}{2}$ méter, közepe táján $2-2\frac{1}{2}$ méter és még azon felől is. A túlnyomó részben Phragmites maradványok képezte hatalmas tőzegréteget, mely a Rohrwiesen nevű láp tőzegétől semmiben sem különbözik, itt is úgy mint amazon egy 20—40 cm. vastag bituminosus humuszréteg fedi. Altalaja kék agyag. A tőzeget mindedig nem ássák, nem értékesítik, csak a láp felszínén termő felette silány, főleg Carex, Eriophorum és Equisetum palustre-ből álló füvet kaszálják, mi csakis a nyár derekán lehetséges, a midőn a láp vize annyira szikadt, hogy az emberek és állatok terhét így-ahogyan kibírja. E láp is több helyen kisebb-nagyobb égési foltokat mutat a felszínén felbukkanó, sárgás vereses színű hamu képeben. Valószínűleg itt is villámcsapás gyújtotta fel a legfelső szárazabb tőzegréteget, de nem lehetetlen, hogy nagyobb pásztortüzek is voltak okozói a tőzegégéseknek.

Végül még egy kisebb letűnt lápról is kell említést tennem, mely Béla városa közvetlen közelében határának déli részében terült el; ezt jelenleg a késmárk-bélai vasúti vonal szeli át, melyen a „Bélaer Bad“ is épült. E lápot, csak hogy területének valamiképp hasznát vehessék, régebben lecsapolták és azután felgyújtották. Hogy ezen eljárással valami kitűnő szántóföldet és rétet nem nyertek, nem is szükséges igen bizonyítgatnom, az eredményről bárki meggyőződhetik, ki e lápot felkeresi. Hasonló módon sok helyen a külföldön is akarták a lápotat használható termőfölddé átalakítani, de sikertelenül.

Még egy visszapillantást vetve a Magas Tátra és vidékének az így röviden elsorolt összes lápjaira és szem előtt tartva a lápokról általában elmondottakat, azon következtetésre jutunk, hogy lápjaink, bár nem nagyok és nagy összefüggő területeket nem képeznek, mégis elég érdemesek arra, hogy azokkal úgy birtokosaik, valamint a földművelés barátjai és az intéző körök többet foglalkozzanak, mint azt eddig tették. A fellápok tőzegét felvidékünkön is lehetne kitűnően értékesíteni

s felhasználni; hiszen, hogy egyébről ne szóljak, csak a rossz ivóvizet említem, melyről város- és faluszerte hallani a sok panaszt; ezen évről évre fokozódó baj orvoslásáról alig gondoskodik valaki, pedig mily egyszerűen és olcsó szerül volna rajt' segítve, ha a deszinficiáló tőzeggyártmányok alkalmazása általánosan be lenne vezetve! A magas Tátra-vidék híres keveset jövedelmező és terméketlen földjeiről, birtokosai legtöbbször a klímát, a rossz időjárást s effélet hozzák fel okozóul, egy szóval sem említve a rossz és hiányos trágyázást; különösen áll ez a kisbirtokosokra, kik gyakran marhaállomány és így a szükséges trágya hiányában egészen a teljes terméketlenségig aknázzák ki a saját és különösen bérbe vett földjeiket; egy kis helyi tőzegipar e bajokon is tetemesen segítene és amellet még jövedelmező is volna. Hasonlót mondhatni az állapok tőzegéről is.

Az elősorolt lápok területének sikeres értékesítését a Magas Tátra vidékén már kissé bajosabb kérdésnek tartom, különösen ott, hol az altalaj tiszta agyag és nem homokos. Legkönnyebben volna még a láperdészet keresztülvihető, azaz a fellapok területeinek rendszeres befásítása, de ezeknél is úgy mint az állapok értékesítésénél csakis a Veen-kultúra alkalmazása volna legajánlatosabb úgy csekély kiterjedésük, valamint vidékünkön való legtöbbször kedvező fekvésük tekintetéből.

Ujabbban a lápok értékesítésének kérdésével nem csak külföldön, hanem hazánkban is többen kezdtek foglalkozni; eltekintve a terjedelmesebb német tőzegirodalomtól itt csak a legujabbban megjelent nevezetesebb magyar értekezésekre utalok még, melyekben úgyis a külföldön eddig elért eredmények összefoglalása mellett az ott elkövetett módszerek tárgyaltnak. Ezek STAUB MÓRITZ értekezései a Természettudományi Közlöny 1892. évi 271. és 274. füzetében, valamint SCHOSSBERGER KÁROLY-nak „A Turfa“ című értekezése, mely utóbbi különösen a tőzeg jelentőségéről mezőgazdasági és hygieniai tekintetben bő felvilágosításul szolgál.

IV.

Tátraaljánk a történelemelőtti korban.

Írta: DR. GREISIGER MIHÁLY — Sz.-Béla

Fordította: V. Gy.

Az őskor kikutatásának helyes útját csak a legújabb időben találta meg az ember, még pedig az összehasonlító természettudományokban és ezen az úton haladva aránylag rövid idő alatt sokat állapított meg.

Valjon a Harmadkorban laktak-e már emberek a Tátra alján, eddig még nem tudjuk, de majdnem bizonyos az, hogy az özönvíz korában, legalább az „ifjabb jégkorszakban“ már léteztek itt emberek.

E korszak lakói az ősi Finnok voltak, a mongoloid fajhoz tartozó alacsony termetű, kis növésű nép; bizonyítják ezt Európa legrégebbi czölöp-építményeiben talált igen sok fa-, csont-, kőből készült szerszámok, melyeknek nyelei nagyon rövidek a mi kezeink számára. Egész Európában laktak és a mi meséink a hegyek törpéiről egy régi kor szóbeli tradíciói. Fémeket még nem ismertek; halászat, vadászat, állattenyésztés után éltek, nemkülönben az erdő terméséből, némely gabonaneműekből, melyek közül különösen a zab említendő, mint azt a régi czölöp-építmények beiszaposodott konyha-hulladékaiból tudjuk. MAJLÁTH BÉLA, MIHALIK JÓZSEF és LÓCZY LAJOS a lizskovai barlang (Liptóm.) kutatói már határozott adatokkal szolgáltak e barlang-lakókról. Az ott talált és különböző korokba tartozó emberi csontok közt DR. SCHAAFFHAUSEN (meghalt f. é. január havában) egy homlok- és arczsonton határozottan kimutatta a régi finnek típusát; és a csöves csontok hosszúságából ítélve a törpék csak 1.5 m. magasságot értek el.¹

DR. ROTH SAMUEL tanár (egyesületünk volt alelnöke) az ó-ruzsini „Nagy-Barlangban“ a kultur-réteg alatt az iram-szarvas, zerge s barlangi medve csontjait oly helyzetben találta, hogy

¹ L. K. E. Évkönyv XIII. 1886.

belőle biztonsággal így lehet következtetni: Az ember a jégkorszakban azoknak kortársa vala.¹

Kövessük csak szellemileg MÜNNICH S. praehistorikusunkat a gánóczi fürdőhöz²; ott áll még körülbelől egy ötödresze a legrégeb, 10·5 m. magas és 1 m. vastagságú kulturréteggel befödött mésztufa-dombnak, melyet a nép „Hradek“-nek (vár) nevez. A vízszintesen lerakódott mészrétegek már a jégkorszakban keletkeztek a hőforrások ásványvizeiből, minden odajutott idegen testeket befogadva és természetes alakban megőrizve. De most a kőfaragók vésője szétrombolja az ősi idők ezen emlékköveit.

MÜNNICH SÁNDOR tanár ugyanott 8 méternyi mélységben 0·01—0·03 m.-nyi vastag, vízszintesen elterülő, faszén és hamu által sötétre festett kulturréteget talált. Ezen legrégeb a Paleolith korszakba tartozó kulturréteg felett, mely Eocen-homokkövet, Melaphyr s Tejkovát, nemkülömben csontszilánkot tartalmaz, találkozik számos a mésztufába temetett és összetört mamuth- s rinóceros-csont, rinóceros- és jávorgém-fog, jávorgém- és szarvas-aggancs, szurkos fenyű, tölgyfa, erdei fenyű, égerfa s fűzfa levele s általában oly fáknek maradványai, melyek manapság is élőfák a gánóczi erdőben (Medzihuri). Az ott kiásott mamuth-csontok, egy jávorgém hatalmas aggancsának alsó fele, s e paleolith korszaknak más jellemző darabjai a kárpáti muzeumban találhatók; (egy rinóceros-fog elveszett); egy mamuth-csont, egy iramgém zápfoga s más kövületek az én gyűjteményemben találhatók.

A gánóczi Hradekból tehát következőket olvashatunk ki: 7 vagy 10 ezer esztendő előtt, midőn még a mamuth a Tátrának ős erdeiben fenyűrőzsével csillapította éhségét, a rinóceros s iramgém égerfával, fűzfával s más mocsári növényekkel, a szarvas nagy falkákban a lejtők gyepein legelt, a havasi nyúl, sivitó nyúl, az iramszarvas s zerge nyári időben a Tátra jégáraiban hűsült; a barlangi medve s sarki rókán kívül már a legnagyobb ellenségük, az ember is ott vala. A gánóczi hőforrások körül meggyújtotta tábori tüzeit és míg a mamuth vagy iramgém czombjai a parázson sisteregtek, addig ő csöves csontok és kovából nyíl- és dárdanyeleteket készített, hogy azokkal új zsákmányt ejtsen más nap.

Hallván e szót „jégár“ (gletser), azonnal dideregni kezdünk, ámbár nincs okunk rá. Hiszen e völgy oldala manap is zöldül a jégár közvetlen szomszédságában; hiszen a leleucztuskók,³ a

¹ K. E. Évkönyve VIII. 1881.

² M. K. E. Évkönyv XIX. 1892.

³ Erratische Blöcke.

lőszrétegek, a morénák bizonyítják, hogy a Tátra jégárai csak a balpartjáig terjedtek a Poprádnak s tanuságot tesznek az erdei s szurkos fenyű tülevelei, a tölgyfa, égerfa, fűzfa levelei, melyeket a gánóczi interglaciális kulturrétegben találnak, hogy itt a klíma épen oly kellemes vala, mint most.

Valjon a körülsánczolt tűzhelyek a jégár morénái alatt a Stósz- s Felka-patak összefolyásánál szintén a hegyekbe menekült törpéktől származnak: az MÜNNICH S. szerint nyilt kérdés marad.¹

Körülbelül 2000 évvel Kr. e. Nyugot-Európáig nyomultak elő a kelták; a kaspi tengeren túl elváltak a többi ázsiai népektől s a Duna mentén Magyarországra is jöttek. Ismerték már a fémeket, hatalmas harcziak valának s a gyenge finneket nyugat-felé vagy éjszagnak nyomták, hol is mai napig csak a baski hegyekben és Finnországban tartották fenn magokat. Más kutatók szerint az itteni vadászok élelem szűke miatt már elébb az éjszaki sarkhoz visszavonuló vadok után, mint a mamuth-iragém, iramszarvas után nyomultak.

Maszaliai Pytheas, Nagy Sándor kortársa, 320 körül Kr. e. az Elba mellett Skythákat (Germánok) talál s nyugatra tőlük keltákat. Számos még mai nap is létező patak-, folyó-, hegy-, domb-, erdő- s helyneveknek kelta tövei bizonyítják, hogy a Tátra alján is laktak kelták; pl. Krig, Furkat, Sassin, Greina, Rock, Del. Löcs, Kojs, Sümeg, Geran, Glatz, Biat stb.² Épen így a „Rauschenbach“ a kelta Ruesch = patak szóból ered. A Germán aztán pleonasmust csinált belőle: Rueschbach = Rauschenpatak.³

A kelták már a 7. században Kr. e. a kulturának magas fokát érték el. (Hallstadti korszak).⁴

A germánok (kelta nyelven = szomszéd) más népek által kiszorítva s a letto-szlávoktól követve, sok évszázadon át, lassan vándorolva 700 körül Kr. e. a Visztula, Odera és Elba mellett telepedtek meg. A kaspi tó mellől mint eredeti nomád nép kerültek elő a kulturának még kezdetleges fokán állva Oroszországba érkeztek, hol is a már itt lévő rokon keltákat véres küzdelmekben legyőzték és szolgákká tették vagy pedig átszorították a Rajnán.

A germánoknál már megbízható történelmi adataink vannak Julius Caesar (50 Kr. e.), Plinius (77 Kr. u.), Tacitus

¹ K. E. Évkönyv XIX. 1892.

² Münnich S. értekezése: Ezer év előtt. Zipser Bote XXX. évfolyam.

³ L. Magyarország régi vízrajza a XIII. század végéig. Dr. Ortway Tivadar.

⁴ Dahn: Urgeschichte der german. und roman. Völker.

(99 Kr. u.), Ammianus Marcellinus (390 Kr. u.), Paulus Diaconus (730 Kr. u.) műveiben.

Ezen adatok szerint és régi képek nyomán tudjuk, hogy a germánok Tacitus idejében még nem voltak állandó lakhelylyel bíró földművelő népek. Fasátrakban laktak, melyek háromszögletű, bőr vagy vászonnal fedett ferde tetővel voltak ellátva. A sátor négy czölöppel az aljához volt erősítve, mely 4 lábnyi magasságig emelkedett a földtől, úgy hogy a nagy, széles szekér épen beférhetett.

Ha a „Sippe“ (Sibja = család = nemzetség = rokonság = barátság) vagy a „Gau“ (több család együttvéve, herad = pagus = község) tovább akart vándorolni, akkor a szekeret az üresen álló sátor alá tolták, a marhát befogták és sok lovastól körülvéve megindították a menetet. Ha útközben ellenállásra akadtak, akkor a szekereket egymásba tolták, azaz szekérvárat alkottak, melyet az erdőben gyakran levágott fákkal, árokkal vagy gyepes sánczokkal, sőt összehalmozott kövekkel (Kyklópfal) megerősítettek. „Raida“ annyit tesz mint szekér és mai nap is énekelnek a Poprád völgyében a gyerekeknek: „Hotto, hotto, raida, Sabel an der Saita“ stb.¹ A németjog még sok századig így szólt: „A ház ingóság, mert tovább indulhat avagy megéghet“. „A mit a fáklya elemészt, az ingóság“.

Midőn a germánok végleg letelepedtek, már állandó kunyhókat is építettek, de a sátor alakját megtartották. A klíma miatt mélyen a földbe ásták azokat s ennek a körülménynek köszönhetjük részben, hogy sok művelődési tárgy a föld ölében, a megőrző hamuba temetve maig is fennmaradt. Ezek az állandó kunyhók vastag léczekből készültek, vesszőkből átfonva, gyepvel befödve; a réseket pedig agyaggal tapasztották be. Ily ősi kunyhóknak maradványait sokszor találjuk a kulturrétegben, néha keményre égetettagyagtömböket, melyekben még elszenesedett léczek darabjai vagy fűszálak láthatók s a melyeken világosan észrevehető a rúd alakja, nemkülönben a tapasztó kéznek barázdás lenyomata. A mostani cigány kunyhók (koliba) valószínűleg hű másolatai az ősi germán lakóháznak, csakhogy a kultúra ellen makacsul küzdő cigányok még hanyagabbul és alakatlanabbul készítik, mint az 1500 év előtti urai ez országnak.

Marcus Aurelius diadaloszlopának domborművei között (Rómában) a quádok egy kunyhója látható.² Úgy látszik azonban, hogy a művész, ki alig láthatott valaha ily valóságos kunyhót, azt csak eszmény után ábrázolta; mert hogyan férhetett

¹ Gyű, gyű, szekér! Oldalomon a kard stb.

² L. Dahn: Urgeschichte der german. und roman. Völker.

el ily kicsiny, valami katonai őrházhoz hasonló kunyhóban a nyílt tűzhely, s hol találhatott volna helyet benne a Herkules természetű quád feleség- s gyermekestől s hogyan helyezhette volna el oly kicsiny téren edényeit, fegyvereit s másféle eszközeit?

Tacitus szerint a férj és feleség gyapju-öltönyt viselt „Sagum“, azaz tábori köpönyeg-féle (talán a cigányok vászonkamzsája s a pásztorok „Pläu“-je), a vállon csat vagy töviság tartotta össze.¹ Csak gazdagoknak volt ezenkívül még többféle s jobb ruházata, mely szorosan a testhez simul s a formákat előtűnteti. (Talán a német-szláv halina-nadrág?) Vad állatoknak irháját is hordják (Schaub = bunda?) Az asszonyoknak nincs más ruházatuk, mint a férfiaknak, csakhogy azok gyakran vászonruhákat vesznek föl, melyeket bíborral befestenek s a ruhának felső részét nem ujjassá eresztik, hanem a karokat s keblet nyitva hagyják. (Pendely, a Vibornaiak s Tótfalvaiak inge?) A bórsaru (bocskor) fűzve van.

A gepida királyfi Kunimund gúnyolja a longobárd vendégeket (551 Kr. u.) fejér lábszíjaik miatt fehérlábú kanczáknak nevezvén őket.²

A saru, melyet Ostfrieslandban a friedburgi mocsárban egy hullán találtak, nagyon hasonlít azon bocskor (Kirpel) nevezetű sarukhoz, melyeket Rokusz, Forberg, Ó- és Uj-Leszna német parasztjai és pásztorai viselnek; hangsúlyozom „német parasztok“, mert ezeknél a szíjak áthuzására a szélekre erősített hurkok láthatók, míg a hegyi falvakban lakó szlávoknál még maig is ugyan arra a célra csak közönségesen átfúrt lyukak vannak. Hasonló 24 cm. hosszú germán szabásu bocskor Utersen melletti mocsárban találatott.

A csehországi markomannok keleti szomszédjai a quádok voltak, kik a rómaiak elleni harczokban mint azoknak szövetségesei említetnek. Nevök annyit jelent mint haragos s gonosz; a Morva s Taja (Garam mellékfolyója) mellett a Dunától a hegységig laktak, a Poprád völgyében még manap is meg van a szó „quad“ u. m. finyás. Délre tőlük Tacitus idejéig kisebb kelta népek barangoltak, kiket többnyire a germánok hódítottak meg.

Míg a germánokat nyugaton a Rajna mellett, délen a

¹ Egy ilyen csat, még pedig ezüstből, Augsburg mellett találatott a nordendorfi sírmezőn. A hátsó oldalán „runen“-féle betűk vannak bevésve: „lônâ thiorê Vòdan vinuth lônâth athal Leuboinis.“ Azaz: Drága díjjal jutalmazza Vodan Leuboin barátságát, birtokát vagy munkáját. Most a sváb histor. egyesület birtoka Augsburgban.

² L. Dahn: Uergeschichte der germ. und roman. Völker. I, 373.

Dunánál és Alpeseknél visszanyomták a hosszú időn át le nem győzött rómaiak, addig keleten a germánoknak hátvédét, a quádokat le a Dunáig, a markomannokat a közepén, a burgundokat s góthokat éjszaken erősen szorították már a vendek, azaz legeltetők (így nevezték el őket a germánok, mert még nomád-életet éltek, holott a germánok már akkor állandó lak-helylyel birtak, már földművelést űztek).¹

Tacitus csak nagy nehezen különbözteti meg őket alacsonyabb művelődési fokuknál fogva, különösen piszkosságuk és tunya restségük által a germánoktól. Ők maguk szlovéneknek nevezik magukat, a mi egyértelmű a vend, lengyel-lettoszláv vagy a római írók szerint a szarmáta névvel.

Tehát quádok vendekkel vegyítve lakják már Tacitus óta a Táttra alját. Ezt bizonyítják forrástanulmányokkal nemkülönbön az itteni kulturhelyeken talált leletekkel legjobb praehistorikusaink, mint pl. PULSZKY FERENCZ², SPÖTTL IGNÁCZ³, MIHALIK JÓZSEF⁴ és mások.

1871. július 13-án Liptó-Ujvárnál ősrégi szláv urnatemető nyitattott fel és helynevek mint: Windschendorf = Tótfalu, Babiagura (Babiának, a régi szláv istennek dombja), „Bábengrund“, Biala voda = Bélbach (Fehérpatak), Hégvíz Béla mellett, Biala = Béla városa és mások bizonyítják, hogy itt szlávok századokon át közreműködtek a művelődés nagy munkájában. Hogy pedig különösen quád kultúra virágzott itt sok évszázadon keresztül, bizonyítják azon számos itt talált s már jó ízlésre mutató — lehet mondani — műízlést kitüntető edényes eszközök, fegyverek, melyek a Magyar Nemzeti Muzeumban Kassán, a Táttra-Muzeumban, a bécsi Hofburg-Muzeumban, a SPÖTTL-féle és más magángyűjteményekben őriztetnek; s hány tárgy veszett el a találók tudatlansága s durvasága folytán, azt alig ítélnéljük meg.

A 3-dik század elején a quádok birodalmának keleti határán (Tarcza felül) megjelentek a vandalok (vandalus, vanduli, vandili, Βάνδιλοι, szintén germánok). Tacitus szerint azok 100 évvel Kr. e. még az Elba s Visztula mellett laknak; 271 Kr. u. a quádokkal s markomannokkal egyesülten már Pannoniában harcolnak Claudius Lucius Domitius Aurelianus római császár ellen; 331—337 Kr. u. Geberich, a keleti góthok királya, a vandalok ellen harcol és a Maros melletti csatában elesett Visumer, az asdingi vandal király, seregének legnagyobb

¹ L. Dahn.

² Az osztrák-magyar monarchia irásiban s képben.

³ A M. K. E. Évkönyve XII. 1885, A Poprádtól a Dunáig.

⁴ A M. K. E. Évkönyve XVI. 1889. Liptómegeye őskori telepei.

részével és a legyőzött vandalok Constantin császártól kapnak engedélyt a telepedésre Pannoniában. Az 5-dik század elején a vandalok, a markomannok, az alánok s más germán népeknek nagy részével Pannoniából felkerekedtek s megindultak nyugat felé. 429 Kr. u. nagy királyuk Genserich körülbelül 80000 keltát s germánt vezetett a gibraltári szoroson át s megalapítja Afrikában a nagy vandál birodalmat.

Még WINDISCH GOTTLIEB KÁROLY Magyarország földrajzában II. p. 3. 1780 említetik, hogy a Lomniczi-csúcs Gänserich nevet viselt. A Tátrának látszólag legmagasabb csúcsa s a legnagyobb vezére, későbbi királya a hegység lakóinak ugyanazt a nevet viselik; nem-e valami eszmerokonság ez?

Fel kell tennünk, hogy a Szepelességen vandalok is laktak, még pedig hosszabb ideig, mert MÜNNICH SÁNDOR szerint helybeli községek neveiben maig is vannak vandál szótövek pl. Mel, Dur, (Maldur), Tum, Hai.¹

A 2., 3., 4. században Kr. u. gyakorlott vadorzás (rabló-rendszer) folytán a halászat, vadászat, állattenyésztés és a még mindig kezdetleges földművelés már nem birta a túlnépes államokat élelmezni; minden abbéli törekvés, melynél fogva a római határok irányában igyekeztek kiterjeszkedni, azonnal erélyesen visszautasított. Végre azonban nem használtak a rómaiaknak sem a légiók, sem békekötések, sem pedig szerződéses; az éhség a határok felé szorította a barbárokat; és ily alkalommal aztán a mi vandálaink, quádaink, szarmátaink és velök a szövetségben levő markomannok nem csekély vérszemet kaptak a Pannoniában felhalmazott kincsek elrablására; nem egyszer tértek vissza Pannoniából sikerült hadjáratok után gazdagon megrakva foglyokkal, rabszolgákkal és zsákmánnyal, gyakran azonban drágán fizették meg vakmerőségüket életükkel vagy rabszolgasággal.

Ammianus nagyon részletesen tárgyalja II. Constantinus hadjáratát a mi szarmátaink és quádjaink ellen (357—8-ban). A császár ugyanis pannoniai székvárosában azt a veszedelmes hírt hallotta, hogy a szarmátok s quádok — egy idő óta szomszédságban s szövetségben élvén, gyakran házasságra is lépven — lélekvesztőkön vagy gázlón gyalog a Dunán átkelve betörték Pannoniába. Elég hosszú dárdákat használtak és pikkelyes paizsokat, melyeken szaruból készült pikkelyek vászonra voltak fölvarva; herélt lovakon ültek, mert a csődörök a kanczák láttára eliramodnak vagy a lovasok leshelyeit hangos nyerítés által elárulják. Minden lovas még egy-két tartaléklovat visz magával, hogy azoknak felváltása által a lovak erejét meg-

¹ L. „Zipser Bote“ XXX. évf. 20 sz. „Vor tausend Jahren“.

kimélje és hogy mindig pihent lovon nyargaljon: mindmeganynyi szarmáta szokás, mit a quádok épen azoktól sajátítottak el. De a császár gyors menetekben felkerekedett, visszanyomta a barbárokat, az épen akkor felolvadt és kiáradt Dunán hajóhidak segítségével a quádok birodalmáig (regna quadorum) előre nyomulván. A meglepett és megrettent barbárok békét kértek, melyet a császár kegyelmesen meg is adott. A békekötésnél említették „Arahar“ mint királya a quádok egy részének, kik a hegyek mögött laktak (transjugitanorum quadorum) és „Usafer“, mint azon szarmáták fejedelme, kik a quádok szomszédjai lévén vadságban velük vetélkedtek. Ezeken kívül Ammianus még egy „Zizais“ nevű szarmáta fejedelmet említ s vele együtt 3 alkirályt (subreguli aut regales): „Rumo“, „Zindfer“ és „Tragiled“ egyszersmind elmondván, hogy addig a szarmáta Chanok vagy subreguli a germán-quádoknak alá voltak rendelve és csak II. Constantinus a békeokmányban ismerte el őket egyenlőknek a quádokkal, hogy ezeknek a hatalmát gyengítse.

Midőn Justinianus a longobardokat segítségül hívta, legyőzték ezek a mi quádjainkat is és urai lettek a Tátraaljának, de az ő 60 éves uralkodások semmi nyomokat nem hagyott hátra. 568-ban Kr. u. a quádokkal együtt Albion királyok vezérlete alatt Itáliába vándrolnak, földjüket a visszatérésökig a szlávoknak engedvén át.

De a szlávok nem voltak sokáig urai vidékünknek; megjelentek az Alföld felül az avarok és birtokukba ejtették az egész országot a Dunától a Kárpátokig, melyet 250 éven keresztül tartottak megszállva, míg végre Pipin, Nagy Károlynak fia, uralkodásoknak véget vetett 801 körül Kr. u.¹ Ez időtől fogva megint a szlávok lettek az uralkodók honunkban nagy számuk miatt, míg 892 körül Kr. u. Bors, Bungerek fia, Árpád nevében a Tátraalját is birtokába ejti, a Szepesi várban (Arx Scepus, Castrum Scepus, Scyps, Zipserhaus, Spisky Zamek, σχοπος) N.-Eőrön (N.-Ewr, Sztraska, Nehre) és a Kis vármegyében (Kleiner Stuhl) magyar őrséget hagyván hátra, Árpádhoz visszatér.²

Az éjszaki tenger a talajsüllyedés folytán már évezredek óta mindég több s több szárazföldet nyel el. E körülmény nemkülönben a túlszaporodás már az ó-korban kényszerítette

¹ L. M. K. E. Évkönyv XVI. 1889 „Liptómege őskori telepei“. Mihalik József.

² Anonymus not. Belae regis cap. XVIII. Bors vero acceptis filiis incolarum in obsidiis et factis metis per montem Tatur reversus est ad ducem Árpád.

a kelt-germán népeket a visszavándorlásra. E kivándorlókhöz valószínűleg szászok is csatlakozhattak. Délkeleti irányban haladtak és letelepedtek a Kárpátok, Sudetek és Óriás-hegység gyéren lakta űs erdeiben.

Már Géza fejedelem (972 Kr. u.) bölcs előrelátással befogadta a keresztény és más művelt flammokat és németeket és úgy ő, mint utódjai letelepíthették őket a Szepességen és a Királyföldön.

A szepesi németeknek (szászok) rokonságát az Oriás-hegység lakóival többek között bizonyítják már a hasonhangzású helynevek, azután pedig ilyen elnevezések, mint pl. Spitze (csúcs), Grund (völgy), Kamm (gerincz), Schlucht (hegytorok), Sattel (nyereg. hágó), Seufen¹ (csermely) stb. nemkülönbén a szokások s tájszólás hasonlatossága.

A „jus gladii“-féle joggal felruházott szepesi városok még a 16. századig a magdeburgi jog és SACHSENSPIEGEL szerint határoznak élet s halál felett.² E szó „Flander“ még manapság is gúnynév s azt jelenti „koldus“. A matheóczi chronikában már 990-ről olvasható: „A mi Szepességünkben a legrégibb templomok: menharddorfi, topporczi, bierbrunni (Vibornai).³

Említésre méltó, hogy Kuzel vagy Kuzul a szepesi gróf (1284) születésre nézve kún vala, az ő kormányzása alatt 1288. márczius 5-én IV. László király vonult be mint vendég Szepesvárra nagy kún- és jászkisérettel s a vár körül sok, akkor még pogány kún és jász családot telepített le.⁴

A ki otthonát szereti, az mindent át fog kutatni, a mi dicsőítésére szolgál s a mi az idegeneknél és a külföldön is híressé teheti. Igen kevés és csak tökéletlen és megbízhatlan töredékek azon traditiók s okmányok, melyek a Tátraaljáról szólnak; positiv adatok azonban a méter vastagságú művelődési rétegek a földben. Ezeket kellene először is földrajzilag megállapítani, lege artis rétegenként átkutatni, a lelt tárgyakat praeparatio által a pusztlástól megmenteni, leírni s mint kézzelfogható bizonyítékokat az utókor számára könnyen hozzáférhető helyeken megőrizni. Ily módon válik lassanként világossá történelemelőtti korunk és a mi elődeink ragyogni fognak e világításban mint valami félistenek, megmutatván az utat, melyen a jövőben haladnunk kell.

Az a kevés lelet és okmány, melyeket eddig megőriztünk,

¹ Helyesebben „Seifen“, de a legtöbb szepesi oklevélben „Seufen“ vagy „Säufen“-nek van írva. Szerk.

² Lásd a gnezdai s podolini archivumot.

³ L. Geschichts- und Zeitbilder von S. Weber. 1880 pag. 89.

⁴ L. Hradzsky J. „Vándorlások a Szepességen“. M. K. E. Évk. 1883. X.

bizonyítja, hogy a Tátra alján a finnek, kelták, germánok, szlávok, kúnok s jaczygok keveréke vagyunk. Ily keverék-néppen kell, hogy különböző szellemi tehetség és képesség is legyen; ily nép kell, hogy életre való legyen!

A ősi népek bölcs előrelátással oly helyeket választottak lakásoknak, melyek kissé a környék felé emelkedtek, hogy (ellenséges) támadások ellen biztosítva legyenek; melyeknek közelében halakkal bővelkedő folyók, patakok vagy tavak valának, hogy csúnya időben vagy hogy minél hamarabb megszerezhessék a szükséges húsételt; továbbá olyanokat, melyeknek háttérében s legelőikben gazdag őserdők, hegységek, mocsarak léteztek, hol a szabad ember a medve (ur)¹ való küzdelemben harcziaságot szerezhetett, a rabszolga grófjának vagy urának csordáit legeltethette és a hová veszély idejében az egész nép menekülhetett. A háttérben magányosan álló domboknak és hegyeknek tetői rendszeren kétszeres, háromszoros sánczokkal (árkokkal) és néhány teraszszal voltak megerősítve, hogy a körülményekhez képest őrhegynek — lapis refugii — használják vagy nemzeti ünnepek és népgyűlések alkalmával ott tanácskozzanak és isteni tiszteletet tartsanak.

A Poprád völgye bőséges lazacjai miatt különösen alkalmas volt ily telepekre az őskorban és a régi partok mentén mindenütt találni ily művelődési helyeket, valamint annak háttérében oly módon megerősített dombokat és hegyeket, mint pl. a „Popráder Schlösschen“ (váracska), „Dürre Berg“ (kiaszott hegy), „Jerusalemberg“ és „Goldsberg“ Késmárk mellett, a „Gehol“ Ruszkin mellett, a „Nadel“ és a „Tims“ Kis-Lomnicznál, a „Kreigher Berg“ Kreigh mellett, a „Höh“ és a „Holn“ Forberg és Késmárk között.

Az eredetileg elszórtan fekvő kunyhókat nem valami politikai beosztás, hanem a közös áldozati kő (kultuszréteg) egyesítette faluvá (herad); épen úgy van a dolog még ma is a mi hegyi falvainkban; pl. nehéz megmondani Repiszko s Csarnagura falvakban, hogy hol végződik az egyik, hol kezdődik a másik.

Ily elszórt falu volt többek között a Poprád régi balpartján Nagy-Lomnicz és Hunfalva mellett a Steinbach (Kőpatak) és Hunfalver Seufen torkolatai között.

A poprádi vasút építésénél ugyanott diluviális törmelékben 30 drb. 0·5—1·5 m. mély, kerek és fent 0·5—1·0 m. széles 5—30 lépésnyi távolságban fekvő tűzhelyek találtattak. Ki

¹ Gyakran, de tévesen a bizonnal cserélik fel. Smith. Wagner. A tulajdonképeni ur (bos primigenus) ez időben már kihalt volt. L. Martin Természetrájsz.

vannak töltve hamuval s faszénnel, a tűzben veressé égetett agyagdarabokkal, vékony falazatú főzőedények- és vastag tartalék-fazekaknak cserepeivel, melyeket az itteni diluviális agyagból a bronz-quád-római korszakban szabad kézzel gyártottak.

Ezek az edényeken semmiféle díszítmény nincs vagy ha van, az igen csekély, néhány vonalából áll. Az edények nincsenek festve, téglaveresek vagy sárgák s nagyobbrészt erősen bekormozva. A régi part melletti tűzhelyen 4—7 cm. vastagságú hamurétegben a fent említett tárgyakon kívül itt-ott találni még vastagoldalú, veresre festett, szabad kézzel, durva agyagból gyártott talak, salak, keményre égetett kunyhó-agyagdarabok, odvas csont szilánkjai, tejkvarcz s barna jaspis töredékei, melyek hasonlítanak a Pienin-hegységben található Crinoid-mészben foglaltakhoz. Ezek a tűzhelyek s hamurétegek körülbelül 0·4 m. vastag szántófölddel vannak beborítva.

E községnek áldozati tűzhelye ugyan e vonalban van körülbelül 530 lépésnyire a hunfalvi vasúti állomástól Késmárk felé. Kerek a formája, 2·4 m. mélységben fekszik diluviális törmelékben, az átmérő 3·5 m. Falazata minden irányban, valamint az azt betöltő diluviális hulladék is veres, keményre égetett. A fenékén 1·2 m. vastagságú, festetlen, csak ritkán díszített, rossz agyagból szabad kézzel gyártott, nagy, nem befüstölt, a bronz-quád-római korba tartozó főző-edényeknek, nagyon gyakran a tűz által összeforrasztott darabjai hevernek; leginkább pedig 0·6 m. magas itteni lőszből szabad kézzel készített, gondosan simított, festetlen, vastag szegélylyel ellátott, a halstadti korszakba eső hamuvedreknek 2·5—3·2 cm. vastagságú cserepei találhatók. Csak néhány ilyen hamuvedren látni ötfogú villával készített zigzugos díszítményt. 0·5 méternyi magasságban az áldozati tűzhely felett a hulladékban 0·05 m. vastagságú, vízszintesen fekvő réteg látható összetört barnavaskőből (limonit). Feljebb veresre égetett hulladékban találni még díszítéscsont-töredékeket, marhaszarvnak egyes darabjait; továbbá művészileg, szabad kézzel formált itteni agyagból készített, keményre égetett edénynek valamennyi cserepeit. E 0·6—0·8 cm. vastag, gondosan simított, kívül-belül feketére festett cserepeken az egyenesen álló karima alatt, háromszorosán körös-körül futó, a nyakán és öblös részén pedig ferde, tollú vastagságú, háromszögben s rhomboidban egymást metsző barázdákat látni. Az egyes háromszögekben a nyakon és a fenék felett vésett stampigliával (egymást felváltva) napkerék vagy fenyőfa van benyomva. Az öblös részen lévő háromszögben vagy rhomboidban hasonló, de nagyobb stampigliával egymás felett egy napkerék és fenyőfa van benyomva. A kisebb napkerekeken 7, a nagyobbakon 8 küllő, a kisebb

fenyőfákon 6, a nagyobbakon 10 ág látható. A tűzhely feneke felett 1 m. magasságban egy 1·6 m. széles agyakburkolat fekszik egyenlőtlen nagyságú, vastag, szabad kézzel formált téglákból készítve. A téglák közötti réteg keményre égetett agyaggal gondosan be van tapasztva. Az itteni löszből készített és keményre égetett téglák felülről salakkal vannak bevonva; némelyek ujnyi vastagságú lyukkal vannak ellátva. A téglákra következik egy 0·07 m. vastagságú és törmelékből álló réteg, vegyítve félig megpörkölt limonit darabokkal; aztán jön még durva homokkal kevert agyag s aztán közönséges barna szántó-föld. Ezek mellett az áldozási helyen később épített vasolvasztóban a hulladék csak itt-ott tartalmaz néhány a tűztől megpirított gránit-darabot, kisebb vastöredékeket és nagy tűzben megüvegesedett cserepeket. E hulladékon a régi part felé messzire kiterjedő 0·4 m. vastag hamu és szénportól befeketített hamuréteg látható.

Mintegy 1000 lépésnyire a fent említett vasúti állomástól Nagy-Lomnicz felé a praehistorikus huta-tűzhelyek közepén a „Kaulije Burchbarich“ fekszik, azaz a nagy-lomniczi-hunfalvi vár.

DR. ORTVAY T. „Magyarország régi vízrajza a XIII. század végéig“ című művének II. kötetében erről a várról már következőleg történik említés: „kulturalis jelentőségének is van némi nyoma például a busovczai pogányvárban és a hunfalvi tumulusban Szepesmegyében“. Ez tulajdonképen nem hegy, hanem csak kelet felé fekvő hajdanában a Poprad által öntözött plateau, melyben négyszög alakban 6—10 mtrnyi mély és 14—20 méternyi széles árkok vannak ásva. Ezen árkokba nyugat felül a mezőkön keresztül a Steinbach (Kőpatak) volt bevezetve, mely most Nagy-Lomniczon át foly. E várnégyszögnek éjszaki oldala inkább ívalaku. A kerület alapját azaz a körárkot tekintve 500, a plateaut számítva 420 lépés. A lejtőkön kőkény vagy vadrózsa nő. A várnak felső része valaha szántóföld volt és csakis néhány esztendő óta kebeleztetett be a nagy-lomniczi temetőbe.

A körülbelül 0·3 méternyi vastag szántóföld kérge alatt mindenütt talán 0·4 méternyi vastag, hamu és szénpor által feketére festett, sok trágyát tartalmazó kulturréteg fekszik; mélyebben mindenütt érintetlen gletsertörmelék van. E művelődési rétegben sokféle és számos fazéktörmelék található, melyek itteni jó agyagból szabad kézzel készített edényektől származnak, mint játékbögrécskék, korsók, hamuvedrek púpos vagy nyelv-alakú fülekkel, csinos csészék, tálak s más még meg nem határozott edények. Ezen edények falai 0·4—1·5 cm. vastagságúak; semmiképen vagy gondosan simítvák, semmiképen vagy feketére, néha pirosra festve, gyakran graphittal fényes

feketére polírozva. A diszítványok szintén igen változatosak és jó ízlésre mutatnak. Leggyakrabban találni vessző-, kötél-, vonal-, pont- és szemölcs-diszítést. Az edényszélek körmetszeteiből ítélve ez edények a bronz-, a quád-római és a római korszakba tartoznak. Tudtommal egész edények közül csak egy, kevés csonthamuval telt, a legrégebb bronzkorszakba tartozó, gyermekurna találtatott 1·3 m.-nyi mélységben a löszben. Körülbelül 1 liternyi nagy és hasonlít egy összenyomott régi zsepesi sörös kancsóhoz gyenge fogantyúval, mely azonban le van törve s nem találtatott meg. Minthogy a törési lapok feketére voltak bekormozva, tehát a fogantyú már az elásás előtt hiányzott. Ez az urna minden diszítvány nélkül való, kevert sárga agyagból, igen ügyetlenül, szabad kézzel van készítve, csak félig égetett, kormos sárga színű és a körülbelül 0·6 cm. vastagságú oldala sok helyütt a készítő ujaknak nyomait mutatja. Széle csak kissé van kifelé hajlítva; a feneke nem laposra nyomott, hogy az edény állhatna, mint a mi edényeinknél, hanem félgömb alakú. Ez az urna és egy épen ott talált orsónehezék magángyűjteményben van. Ez az orsónehezék agyagból való, feketére festett, 6·0 cm. átmérőjű és 3·0 cm. hosszú tengelye van; az egyik lapján sugarak alakjában lenmaghoz hasonló diszítványok láthatók.

Hasonló alakú orsónehezék s néhány cserép az én gyűjteményben van. Ezenkívül van még nálam egy 1891-ben ott talált és boronaszeghez hasonló rézvésző. Ez a vésző négy-szögletű minden diszítvány nélkül s almazöld patinával bevonva; az egyik végén hegyes, a másik pedig ütések folytán már kissé lapos. A vésző 17·5 cm. hosszú, felül 6·0 cm. kerületű és nyom 250 grammot.

A vártól éjszakra a hunfalvi csermely mellett katlanszerű mélyedésekben néhány beásott terasz-épitmény látható.

A kommaszáczió idejében (1860) e vidék szántóföldjei más irányt kaptak, minél fogva sok füves barázda felszántatott; akkor találtak e helyen néhány kardot, tört és más bronztárgyakat, melyek azonban — fájdalom — a hunfalvi zsitárusnak kezébe kerültek mint ócska réz. Mindezen leletekből következtethetni, hogy ott már a legrégebb bronz-időtől a La-Fine korszakig quád lakosság honolt. A Poprád melletti kunyhókban laktak a szegények, az elsánczolt s támadások ellen biztosított várban a gazdagok (principes, regales), mert a hol annyi sok és gazdagon diszített és sokféleképen formált edényeket eltörttek (?), ott bizonyosan sokat lakmároztak és quaterkáltak is. Valamint ma egymással szemközt áll gazdag s szegény, előkelő s alacsony származású, úgy vala az már évezredek előtt is.

Ezen ősi falutól körülbelül $\frac{1}{2}$ óra járásnyira a Magas Tátra alján néhány év előtt a Nagy-Lomnicz községhez tartozó legelőt szántófölddé alakították át. Ez alkalommal ott szerte széjjel heverő magyar sarkantyú-, kard- és zabola-töredékeket és néhány aranypénzt találtak. Ez aranypénzek közül az egyiket DR. ALEXANDER BÉLA, a másikat én szereztem meg. Az egyik oldalán látható keresztelő Jánosnak a florenzi védszentnek képe e fölirattal: S. Johannes B., a másik oldalán a florenzi címér e fölirattal: Lodov. I. rex. Nagy vagy I. Lajos (1342—82) a második királyunk volt, a ki Magyarország számára aranypénzt veretett. Minthogy ezeket Florenzben verték, azért viselik az ottani címet és az ottani védszentet.

E csatahelynek fémleleteit tudatlanság folytán nem is gyűjtötték össze.

A bélai határou már egynehányszor ástak ki praehistorikus tárgyakat. Így talált pl. egy földműves egész csomó bronztárgyat „Fleischer útja“ mellett, közel a Béla-patak s a Busóczi várhoz. A fekete patak mentében — mely völgyben egykor a Rokuszi árok folyt — „Uebers Gründchen“ nevű dülön bizonyos SCHMEISZ MIHÁLY a harminczas években bronz karpereczeket talált; feljebb „Alte Strasse“ nevű dülön SCHMEISZ JÁNOS fazekat telve bronz gyűrűkkel; még feljebb „Oberste Kehr“ nevű dülön egy itteni polgár LINGSCH SAMU arany drótot talált, melyet ő 60 frtért adott el; ugyanabban a dülőben SCHMEISZ ÁGOSTON szántóföldjén az ekevas egy 24·0 cm. széles darabot tört ie, valami igen nagy, fenyűág forma vonalakkal díszített urnából. Ez a cserép szintén egy szabad kézzel készített s a hallstadti korszakba tartozó hamuverdeből származik és az én magángyűjteményemben található.

A nádasréteken (Rohrwiesen) a turfában valami 20 év előtt sok csontot, őzaggancsot, háromélű drótból készített csigát és forráskutat¹, melyben tompa szerszámmal vágva a víz lefolyására nyílás van s a mely mellett fejszével készített deszka feküdt a könnyebb hozzáférhetés végett. Ezek a leletek többnyire elpusztultak; csak keveset mentettem meg és az elkorhadt forráskút még manap is áll. Később több méternyi mélységben egy iramszarvas lábesontja találatott, mely szintén az én gyűjteményemben van.

A nádasrétek közvetlen szomszédságában „Kahlenberg“ nevű dülön a szántóföld kérge alatt, körülbelül 0·4 m. vastag, 30 lépésnyi szélességben kiterjedő művelődési rétegre bukkantam, melyben már néhány cserepet találtam igen durva agyagból, továbbá kova- s obsidián-szilánkokat, bronz-darabokat és egy

¹ Kivájt fatörzs, mely a forrást véde a bedüléstől.

14·0 cm. hosszú s 15·0 cm. kerületű, fényesre simított, mindkét oldalán már erősen lekoptatott vésőt. itt elő nem fordul homokkőből, nemkülönben gondosan polírozott 18·0 cm. hosszú s 19 cm. kerületű még igen keveset használt Perlitből készült fejszét, mely kőzet itt szintén elő nem fordul.

Bélától délre a „Tsalsch“ nevű dűlőben 1820 körül egy LINGSCH György nevű ember nagyobb mennyiségű arany drótot talált¹ és a várostól keletre a „Stein am Stock“ nevű dűlőből néhány év előtt bizonyos BRITZ egy bronz-csészét szántott ki. E tárgyak valamennyien a tudomány nagy kárára elvesztek.

1879 a „Steinriesch“ nevű dűlőben a Béla patak mellett egy az ekevassal leszántott hamuveder-darabot találtam a hallstadti korszakból. Ez a lelet a helybeli községi iskolában őriztetik.

DR. SCHWARZ ALADÁR (Késmárk) birtokában van egy Bélán talált rézből öntött szekercze forma, tiszta quád típus szerint. Nem zöld, hanem barna rozsdá lepi el, 12·0 cm. hosszú, 4·0 cm. széles az éle és 305·0 grammot nyom.

Azonkívül van nálam még egy, a bélai mezőn talált 490·0 gr. nehéz, alma nagyságu kovácsolt vasgolyó, benne egy czeruza vastagságú körülbelül a középpontjáig nyuló, lőszszel betömött lyuk; ezen lyuknak ellenkező része laposra van nyomva. A legrégebb időben ilyen golyók alakjában került csere-kereskedésbe a vas, s a lyuk azért furatott vagy veretett bele, hogy a vevő meggyőződhessék, hogy a közepén csalásképen nem kő van-e beverve.

1891-ben a poprádvölgyi vasút építésénél a Poprád régi balpartján körülbelül 20 hutjai tűzhely ásatott ki. A tűzhelyek nagysága, tartalma s azoknak csoportosítása nagyon hasonlít azokhoz, melyek a hunfalvi várnál vannak; a Schwarzbach és Markseufen torkolata közt az őskorban itt létezett falu tehát ugyanabba a korszakba esik, ugyanazon népé volt t. i. a quádoké. Az áldozási tűzhelyet eddig még nem találtam meg.

A tűzhely körüli hamunak és szénport tartalmazó földnek legfelsőbb rétegében találtam már nem itteni, kékes agyagból forgókorongon készült, vonaldíszítményekkel ellátott, a római korba tartozó edényeknek és egy tölcser alakú zabolának felét. Hasonló zabolákat itt még a század elején használtak s mindkét oldalán a tölcser alakú mélyedésekbe búvszert pl. assa foetidát adtak, hogy a ló biztosítva legyen valami boszorkányság ellen.

Körülbelül 300 lépésnyire a Poprád régi partjától ÉÉNy. felé már a „Stein am Stock“ nevű dűlőn 1891. évi szeptember

¹ L. Weber S. „Béla város története“ 1891.

19-én egy árok ásatásánál félméternyi mélységben diluviális agyagba temetve igen szépen rendezett bronz kincsre akadtak. Ez úgynevezett depot- vagy áldozati lelet, melyet valami diadalmas hadjárat után mint a zsákmánynak egy részét a Kard Istenének (Ern-Zim-Tyr — hairus = Saxnos = Saxneat) áldoztak fel vagyis a neki szentelt fenyű gyökereihez ástak el. Mind a 21 tárgyat pompás almazöld platina borítja be; ezek sor szerint a következők:

1. Rézből készült lándzsa letört hegygel 11·5 cm. hosszú, 50 gr. nehéz, minden díszítmény nélkül, quád típusra utal.

2. Halonló alakú s nagyságú rézlándzsa, 53 gr. nehéz, nagyon csorbás.

3. Egy 10·9 cm. hosszú bronzlándzsa, mely szintén quád típust árul el, 68·0 gr. nehéz és díszítmény nélkül.

4. Egy erős s igen elhasznált 12·0 cm. hosszú, 92·0 gr. nehéz bronzlándzsa, quád típus, minden díszítmény nélkül.

5. Egy 10·6 cm. hosszú, 56·0 gr. nehéz, vonalokkal gazdagon díszített, elhasznált bronzlándzsa; tiszta quád típus.

6. Egy 10·8 cm. hosszú, 68·0 gr. nehéz bronzlándzsa díszítmény nélkül; quád típus.

7. Még egy hasonló és épen olyan nehéz bronzlándzsa.

8. Egy 9·0 cm. hosszú, az élén 4·0 cm. széles, 150·0 gr. nehéz bronz szekercze, minden díszítmény nélkül, pannoniái formát árul el. Ez a forma sohasem találtatott kelta művelődési rétegben, csakis Alsó-Ausztriában s a Vág mellett.

9. Egy hasonló s ép oly nehéz bronz szekercze.

10. Egy 8·0 cm. hosszú, 96·0 gr. nehéz bronz szekercze, melynek felső szélén két köröskörül futó karikája van. Ez a forma leginkább azokhoz hasonlít, melyek közül egyet Beregvármegyében a muzsaj olvasztó helyen, többeket Borsodmegyében

a sajoládi erdőben¹ és Szepesvármegyében Svedlér mellett találtak (Tátramuzeum Felkán).

11. Négy darab négyélű, nem egészen zárt, bronz karperecz diszítés nélkül; egy-egy 54·0—60·0 grammnyi nehéz; nagyon hasonlók ezek a Máramarosmegyében és Rákos-Palota mellett (a nemzeti muzeumban lévő) talált tárgyakhoz.

12. Három kerek, nem egészen zárt, de a végekkel csaknem érintkező bronz karperecz; egy-egy 60—80 gr. nehéz minden diszítmény nélkül.

13. Egy kerék, erősen zárt, egészen elkopott, 40 gr. nehéz bronz karperecz diszítmény nélkül.

14. Egy 760 gr. nehéz bronzból való zászlórúd-gomb vagy talán valami kormánybot vagy királyi pálczának gombja, melyhez még egy, odaforrasztott lábbal ellátott, vékony dongájú bronz csésze tartozik. E csészébe valószínűleg még lószőrfonatok is be voltak forrasztva. Ilyféle hadi jelvényeket már a régi egyiptusok, babylonok s persák is használták és épen úgy a quádokkal rokon görögök is.

Hasonló darab eddig csak a morvai Ličiskala barlangban találtatott, de ennek befedő csészéjén lyukak vannak a lószőrfonatok behuzására.

Ez az itten talált sceptrum zezugos és párhuzamos vonalakkal, karikákkal s szemekkel van diszítve, tehát valószínűleg már a hallstädti korszakba tartozik. A borító csészéről már csak töredékek maradtak.

15. Egy 12 cm. átmérőjű, igen szépen készült bronz csészének töredékei.

Mindezek a bronztárgyak, melyek már nagy ügyességre vallanak az érczolvasztásban és jó ízlésről tanuskodnak, az én magángyűjteményemben vannak.

Körülbelül 200 lépésnyire ettől a helytől, a hol ez a bronzkincs találtatott, az árok ásatásánál egy lándzsa formájú hasított kovából készült nyilhegyet találtak.

Ugy látszik, hogy a legnagyobb telepek a bronz és La-Fine korszakban a poprádi szigetek, Leibiczpatak és Poprád partjai (Késmárk mellett) valának; e mellett szól már az óriási nagy áldozási tűzhely a Jeruzsálem-hegyen.²

A késmárki „Tiefengrund“-ban, hol hajdanában a késmárki „Weisswasser“ haldús patakja folyt, még több terasz-építmény van. A poprádvölgyi vasút építésénél a legalsóbb teraszban egy

¹ A nemzeti muzeumban van.

² Lásd „Karpathen-Post“ XI. évfolyam 25. és 26. szám „Kesmark in der Steinzeit“.

7 cm. hosszú és 1·2 cm. széles, háromélű kovakést találtak és egy 4 cm. hosszú s 1·5 cm. széles, a Szepességen elő nem forduló Menilit szilánkot. A Poprád régi balpartján a késmárki fonógyár felett 1·9 méternyi mélységben igen goudosan, itteni jó agyagból készült, keményre égetett quádgombot találtak.

SPÖTTL IGNÁCZ, a történelmi festő, hasonlókat talált a quád sirokban Alsó-Ausztriában és a Vág völgyében.¹

Régi művelődési telepekről a Poprád völgyében Sz.-Béla alatt és a Szepesi Magurában máskor fogok írni.

¹ Lásd: Resultate der Ausgrabungen für die Anthropologische Gesellschaft in Niederösterreich und in Mähren 1889 Ignatz Spöttl.

EGYESÜLETI ÜGYEK.

GRÓF CSÁKY ALBIN miniszter úr ő Nagyméltóságának a közgyűléshez intézett lemondó irata :

Nagyon tisztelt egyesületi Közgyűlés!

A legnagyobb sajnálattal bár, de érett megfontolás által szült elhatározottsággal vagyok kénytelen azon elnöki tisztségről lemondani, melyet az egyesület tisztelt tagjainak nagybecsű jóindulatából immár évek hosszú során át viselni szerencsés valék.

Egész életemen át, nyilvános szereplésem egész folyamában csak oly feladatokat vállaltam magamra, melyeket lelkiismeretesen teljesíthetni véltem, és így, mikor jelenlegi hivatalos állásomat elfoglaltam, tudva azt, hogy nem maradhat rendelkezésemre annyi idő, a minőt magán-egyesületek érdekeinek kellő gondozása és ügyeinek kellő kezelése igényel, az *egy* Magyarországi Kárpátgyesületet kivéve, mind azoktól, melyek élén álltam, búcsút vettem.

Majdnem négyévi tapasztalás után teljesen kétségtelen most előttem, hogy helytelenül cselekedtem akkor, mikor a Magyarországi Kárpátgyesülettel szemben kivételt tettem; kétségtelen ez előttem, mert e négy év lefolyása alatt nem csupán az egyesület érdekébeni működésben nem voltam képes részt venni, de még a tisztán elnöki feladatokat sem voltam képes teljesíteni.

Az egyesület hasznos, fontos és szép céljai nem engedik meg, hogy az egyesület élén oly valaki álljon, ki tettel, tényleges fáradozással nem, és csak meleg

rokonszenvvel viszonzhatja az iránta tanusított bizalmat, de másrészt nekem sincs meg azon természetem, hogy megmaradjak oly helyen, melyet csak névleg töltök be és melyen más férfiú jelentékeny tevékenységet fejthetne ki.

Búcsút kell tehát vennem a Magyarországi Kárpátegyesülettől is, habár a megszokott azon helyet, a megszokott azon kört elhagyni, melyben csak örömeiket találtunk, csak nemes jóindulattal találkoztunk, mindig fájdalmas, de búcsút kell vennem, mert úgy parancsolja saját érdekemen kívül magának az egyesületnek és közvetve azon vármegyének érdeke is, melynek bármi viszonyok között hű fia maradni kívánok.

Fogadják az egyesület mélyen tisztelt tagjai egyenként és első sorban az egyesület buzgó tisztviselői, kiknek munkatervét nagyban fokozta az én munkaképtelenségem, legmelegebb köszönetemet irántami jó voltukért és oly gyakran tanusított bizalmukért, melynek nagybecsű emlékét hálásan megőrizendem és tartsák meg számomra ezentúl is azon barátságos érzelmeket, melyekkel engem a multban boldogítottak.

Szepes-Mindszenten, 1892. évi julius hó 21-én.

Hazafiúi üdvözzlettel

Gróf Csáky Albin s. k.

1. Elnöki jelentés.

Mélyen tisztelt Közgyűlés!

Mielőtt a Magyarországi Kárpátegyesületnek fennállása 19. évében kifejtett működéséről a mélyen tisztelt Közgyűlés előtt számot adnék, őszinte sajnálatomnak kell kifejezést adnom, hogy az előző évi elnöki jelentésben kifejezett azon hő óhajom, mely a központi vezetés székhelyének Budapestre való áttétele tárgyában felmerült ellentétes vélemények barczának békés és egyetértő kiegyenlítésére irányult, — fájdalom nem teljesült.

Az 1891. évi közgyűlésnek azon határozata, mely végleg döntött az egyesületi központ székhelyének a Szepességen való megtartása mellett és

az egyesületi alapszabályok megmásítására irányuló tendenciákkal szemben, nem csendesíthette le a felizgatott kedélyeket, azoknak táborában, kik az egyesület ügyvezetősége székhelyének Budapestre való áthelyezését kívánták.

A Budapesti Osztály lépett a mozgalomnak élére, s az 1891. évi szeptember hó 29-én tartott közgyűlése kimondotta az osztálynak feloszlását. Lépését követték a Mátra, a Szittnya, a Vasvármegyei és a Fiunei osztályok, kik elszakadtak az anyaegyesülettől, hogy a Budapesti Osztály tagjai által létesített M. Turista-Egyesülethez csatlakozzanak.

A többi osztályok úgy mint: a Keleti Kárpátok, Iglói, Magura-Javorinai, Gölniczvolgyi, Liptói, Aldunai, Sziléziai, Zólyommegyei osztályok kifejezték elhatározásukat, hogy híven fognak ragaszkodni az anyaegyesülethez és ennek határain belül — speciális érdekeiknek tekintetbe vételével — igyekezni azon czélok elérését, lehető megközelítését előmozdítani, melyeket a M. K. E. maga elé tűzött.

A Turista-egyesületnek létesítését övömmel üdvözljük, mert mint új munkatárs szegődött hozzánk azon a téren, a melyen a M. K. E. majdnem két évtized óta szeretett hazánk érdekeinek szolgálatában működik. Egyesületünk elszakadt osztályai létesítették és alkotják nagyrészt tagjait; s azon körülmény, hogy a M. K. E. ezen osztályokban is nevelt a turistaság terén életre való, tetterős gyermekeket, kik elhagyván a szülői házat, bizonyára követni fogják közhasznú tevékenységükben eddigi irányukat, csak önrézzel töltheti el az anyaegyesületet, a mely a homogén elemeknek nagyobb intensitással fog nemes czéljainak megvalósításán fáradozni.

Elszakadásuk nem tartóztathatja fel a Magyarországi Kárpát-egyesület feladatainak teljesítésében. Az elmúlt esztendő bizonyítéka az egyesület majdnem két évtizedes multjában gyökerező életerejének, mely biztosítékot nyújt az egyesület további fejlődésére, jövőjére nézve.

Örömmel jelenthetem, hogy az egyesületnek egy új osztálya keletkezett Egerben, az „Egri Bükk-osztály“, mely tekintve tagjai számának rohamos nagyobbodását — buzgó, lelkes vezetése mellett bizonyára hathatós munkatársunkká fog válni.

Az 1891. évi november hó 14-én tartott központi választmányi gyűlésben megerősített alapszabályai szerint az osztály négy bizottsága — úgymint: a régészet-történeti, a földtan-természettudományi, a nemzetgazdasági és az egészségügyi bizottságai útján fejté ki működését.

Az újonnan választott központi tisztikar feláldozó buzgósággal és fáradhatatlan kitarással látott a nehéz és bonyolult körülmények között elvállalt munkához, melyben hű társakra találtak az egyesület kötelékében megmaradt osztályokban és egyes, az egyesület régi, kipróbált barátaiban. A munkát siker koronázta; az egyesület végezhetette összes, az előző években teljesített feladatait s kezdeményezője volt fontos, a jövőre kiható munkálatoknak.

A központi vezetés tevékenysége — az egyesület rendes ügyeinek saját hatáskörében való és a választmány általi elintézésén kívül — első sorban oda irányult, hogy az egyesület tagjainak létszáma, tehát munkaképessége a fentemlített osztályok elszakadása daczára is nagyobb mértékben ne esökkenjen. Folyt és folyamatban van a taggyűjtés most is mindenfelé s e tekintetben a főtörekvés, hogy egyesületünk el ne veszítse a talajt hazánk fővárosában, a melynek szellemi és anyagi ereje eddig is oly hatáson közreműködött egyesületünk czéljainak elérésében és feladatainak megoldásában. S hála a fővárosi lakosság egyesületünk működését méltányolni tudó értelmiségének, közönet egyesületi képviselőnk Ulbrich Ede, tőzsdei jogügyi titkár úr, fáradhatatlan és buzgó közreműködésének — megnyugvással tekinthetünk e tekintetben is az elért eredményre. Tevékeny részt vettek a taggyűjtésben az osztályok is, úgy hogy kivéve a Magura-Javorinai osztályt, mindenütt szaporodást lehet megállapítanunk.

Egy másik gondját a központi vezetőségnek az egyesület adósságainak rendezése képezte. A Turista-út kiépítése az előbbeni években nagy mértékben igénybe vette az egyesületnek pénzbeli erejét. A felmerült kiadások miatt az egyesület 3500 frtnyi kötelezettséget vállalt magára; ebből a lefolyt évben mintegy 2000 frt törlesztetet a nélkül, hogy az egyesület valódi céljait szem elől tévesztette volna, s alapos remény van, hogy egyesületünk 1893-ik év végével megszabadul a sikeres működését annyira bénító adósságaitól. Ez csak úgy vált lehetségessé, hogy az előirányzat megállapításánál figyelem fordított a központ személyi és dologi kiadásainak apasztására, valamint az Évkönyv kiadási költségének leszállítására, melynek kiállításánál a nélkül, hogy belbecsében veszített volna, valamint szétküldésénél az előző évhez képest közel 800 frtnyi megtakarítás eszközöltetett.

Az alapító tőkéből a volt Tátra-osztálynak annak idején útépítésre kölcsönzött 3000 frtnak visszafizetése örökségképen a központra szállt és erre nézve a központi választmány azt határozta, hogy ezen 3000 frtnyi alaptőke térítessék meg egyelőre a többi alaptőke után befolyó kamatokból, melyek évenként az alaptőkéhez lesznek csatolandók.

Az egyesület pénzügyeinek rendezése mellett nem hanyagoltatt el az egyesületnek legfontosabb célja sem, a mely a Magas Tátra teljes föltárására és hozzáférhetővé tételére irányul; sőt e részben a központi vezetőség oly élénk tevékenységet fejtett ki, hogy ennek áldásos gyümölcsei nem maradhatnak el. Folyamodásainak, közbenjárásának és sürgetéseinek köszönhető, hogy a Magas Tátra turistaforgalmának emelésére és élénkítésére oly nagy fontosságú Turista-útnak teljes és tőkéletes kiépítése nagyobb erővel véteget fogantatba.

Lehetségessé tette azt különösen a földművelésügyi m. kir. minister úrnak elhatározása, a ki a nevezett út Barlangliget felé vezető szakaszának a „Mária Terézia-útnak“ kiépítésére 5000 frtot valamint egy műszaki közeget is a vármegye rendelkezésére bocsátani kegyeskedett, mely nagylelkű adományáért a tisztelt közgyűlés színe előtt egyesületünk nevében is hálás köszönetemet kifejezni el nem mulaszthatom.

Elismerés illeti Szepesvármegye törvényhatóságát is, a mely helyes érzékkel és nagy pénzbeli áldozatokkal igyekszik ezen az egész vármegye közgazdasági viszonyaira kiható nagy fontosságú útvonalat elsőrendű forgalmi eszközzé tenni.

Maga a központi választmány ismét egy fontos lépést tett a Turista-útnak tovább fejlesztéséhez, a mennyiben elfogadta az elnökség azon előterjesztését, mely szerint a Turista-útnak a Csorbai-tótól Pod-Banszkóig vezető szakaszának kiépítésére vonatkozólag felkérendők a hozzájáruláshoz a földművelésügyi m. kir. minister úr ó nagyméltósága, Szentiványi József földbirtokos úr és Liptóvármegye.

A szükséges teendőkkel megbízott központi vezetőség memorandum alakjában járult a nagym. minister úr elé, a ki f. évi július 7-ről 34394. sz. a. kelt leiratában késznek is nyilatkozott nevezett útszakasznak — az állam birtokát képező területén keresztül egy lovagló ösvény — kiépítésére. Liptóvármegye és Szentiványi József úr is megígérték a vállalatnak hathatós támogatását. Ezen út kiépítése által összeköttetés fog létesíttetni a Magas Tátra szepesi és liprói lejtői között és első lépés fog megtéetni arra nézve, hogy szorosabb kapcsolatba lépjünk a lengyel turistákkal.

A Magas Tátra teljes feltárását célzó építkezésekre vonatkozó általános munkaprogrammnak megállapítására egy bizottság küldetett ki, a melynek laboratóriumát a 10 évre terjedő munkálatokra vonatkozólag a központi választmány el is fogadta.

A munkaprogramm az útjelzéseken kívül, a Magas Tátra természeti szépségeinek megközelíthetővé tételéhez, teljes föltárásához szükséges összes útépítéseket, menedékházak és menedékkunyhók-építéseket foglalja magában.

Egyszersmind magáévá tette azt az elvet a központi választmány, hogy a szükséges költségek fedezéséhez az érdekelt telepek, községek és földbirtokosok hozzájárulása kikérendő. Ezen elv végrehajtásával megbízott központi vezetőségnek e tekintetben kifejtett működése annyiban vezetett reális eredményre, a mennyiben az érdekelt legnagyobb része kifejezte a készséget a támogatást illetőleg, és többen közülök, így: Barlangliget, Béla-város, Tátrafüred, Alsó-Tátrafüred a szükséges munkaprogram végrehajtására szükséges költségek fedezéséhez már ez évben is bizonyos összegekkel hozzájárultak.

A központi vezetőség a helyi bizottságok közreműködésével már ez évben hozzáfogott e munkaprogramm keresztülviteléhez, a mennyiben felépített a Drechslerhäuschenben egy konyhót; elkészítette az utat az Előlső-Rézaknáktól a Nyeregig; messzelátót állított a Tokarnán; gyalogösvényt csináltatott a Zöldtótól a Vörös-tóig; helyreállította az utat Tátrafüredtől a Róza-menedékházhoz és több irányban útjelzéseket fogantatosított.

Az ezidei munkaprogramm keresztülvitelében segítségére voltak az egyesületnek: Máriaágy Ferenc földbirtokos úr, ki a Poprádi tónál vendéglővel ellátott menedékházat építtetett; és Barlangliget közönsége, melynek áldozatkészsége folytán Barlangliget és Tokarnya között menedékház fog létesülni.

Fogadják az illetők a turistaság érdekében tanúsított áldozatkészségükért hálás köszönetünket.

Az 1890. évi közgyűlésből a nyaraló építési vállalat létesítésének kezdeményezésére kiküldött s a következő közgyűlésben kiegészített bizottság megterve a szükséges előmunkálatokat; így egyebek között a Turista-útnak térképe a Csorbai-tótól a Barlangligetig 1 : 5000, helyenként 1 : 2500 mértékben elkészített s annak mentén kijelöltettek a telepítésre alkalmas helyek, meghatározottak klimatikus-topographiai viszonyaik s az egyes helyekről művészeti kivitelű rajzok készíttetek.

A Poprádtól Tátrafüredre építendő villamos vasútnak előmunkálatai is folyamatban vannak s a kiküldött bizottság elnöke által f. évi június havában Budapestre egybehívott értekezlet eléggé igazolja azon nagy érdeklődést, mely ezen vállalatok iránt mutatkozik.

Az Évkönyv, mely felölelvén az egyesületi tevékenység összes fontosabb mozzanatait, fentartja és fokozza a tagok között az összetartozás érzetét s ébren tartja a közös célok iránti érdeklődést, mely a lefolyt évben is értékes adatokat szolgáltatott hazánk egyes helyei földrajzi, természetrajzi viszonyainak ismertetéséhez, és melynek révén egyesületünk könyvtára a csereviszonyok útján ismét tetemesen gazdagodott: az utolsó közgyűlés óta két ízben jelent meg, még pedig az 1891-iki augusztus hónapban, az 1892-iki pedig június hó elején; az első Róth Márton szerkesztésében 4600 magyar és 1600 német példányban, az utóbbi Kövi Imre választmányi tag szerkesztésében, ki az 1891-ik évi november hó 11-iki választmányi gyűlésben bízott meg a szerkesztő-bizottság elnökének teendőivel 3600 magyar és 1600 német példányban.

Egyesületi muzeumunk a lefolyt évben is minden irányban gyarapodott s buzgó tisztikara fáradozott, hogy belső berendezése a legszigorúbb követelményeknek is megfeleljen.

Tárgyainak egy része jelenleg Grenoble-ben van, hol a Club Alpin Français internationalis alpesi kiállítás rendez, melyen a Magyarországi Kárpátgyegesület is képviselve van, azon sektióban, mely az alpesi egyesületeknek irodalmi, kartographiai, topographiai és művészeti irányú tevékenységét feltüntetni van hivatva.

Mint az előbbeni, úgy az elmúlt évben is segélyezésben részesítette a központi választmány az osztályokat; a lefolyt évben, a Liptói osztályt

100 frttal és a Vasvármegyei osztályt, mely utóbb elszakadt az anyaegyesülettől, 80 forinttal.

Mint hogy az osztályok életéről az Évkönyvben megjelent jelentések kimerítő képet nyújtanak, e helyütt csakis általános vonásokban akarom tevékenységüket vázolni.

Az 1890-ik évben megalakult Aldunai osztálynak, melynek működési tere Temes-, Krassó- és Szöröny megyékre terjed, fennállása első évében a kezdet nehézségeivel kellett ugyan küzdenie, kibontakozván azonban azokból, körülbelül 100 taggal üdvösen fejei ki működését. A jelen évi munkaprogrammjába fölvetettek: utak, ösvények építése, barlangvidékének átkutatása, ismertetése és egy aldunai album kiadása. A tervbe vett munkálatok végrehajtására szakbizottságokat küldött ki.

A Gölnicz völgyi osztály is serényen működött, hogy megközelíthetővé tegye működése területének természeti szépségeit, így útjelzésen és útépítésen kívül tetemes költséggel a Thurzó-hegyen menedékházat és messzelátót építtetett. Öröndetes tény, hogy területén a városok és községek elismerésre méltó áldozatkészséget tanúsítanak, hogy támogassák az osztályt céljainak elérésében.

Serényen működött területén az Iglói osztály is, melynél elismerésre méltó azon szokás, hogy az osztály elnöksége a gyűlések alkalmával tudományos és turisztikai tartalmú előadásokat rendez.

Egyesületünknek ez időszert leghatalmasabb osztálya a Keleti Kárpátok osztálya, mely tekintve működése területének kiterjedt voltát a központi választmányon kívül — három, külön tiszttal bíró — vidéki választmány nyal úgy mint: a Kassa-Abauj-Tornavidéki, a Beszkidvidéki és a Mármarosvidéki választmány nyal fejei ki üdvös működését, hogy megismertesse és hozzáférhetővé tegye hazánk éjszakai hegyvidékének természeti szépségeit és nevezetességeit. Az osztály, melynek tagjai elérik az öt százat, az elmúlt évben első sorban az Aggteleki barlangra terjesztette ki figyelmét, hol a régi bejárat előtti menedékházat hozzátoldott építkezés által nagyobbította és turisták használatára több új szobát rendeztetett be és a barlang belsejében az utakat kijavíttatta. Tervbe vétetett a barlang új bejárata mellett menedékház létesítése, a barlangbeli lépcsőzet kicserélése és egyéb javítások végzése.

A Liptói osztálynak daczára a központ 100 frtnyi segélyének és gróf Zichy Edm. úr 100 frtnyi adományának, — pénzbeli nehézségekkel kellett küzdenie azon nagyobb befektetések miatt, melyeket a Deménfalvi menedékház felépítése által tett.

A Magura-Javorinai osztályban a tagok csekély száma miatt nem nyilvánult élénkebb tevékenység s a Haligócei barlang hozzáférhetősége és feltárása érdekében kiküldött bizottság az anyagi eszközök elégtelensége miatt nem fejtethett ki nagyobb aktiót.

A Zólyom megyei osztály is igyekezett működése területén a maga elé tűzött feladatokat teljesíteni.

Pezső élet nyilvánult a csupán külföldiekből álló Sziléziai osztályban, melynek tagjai a buzgó vezetés mellett gyorsan szaporodnak. Az osztály, melynek működési tere a Felkai völgy, munkaprogrammjába fölvette a Lengyelnyeregbe vezetendő kényelmes útnak kiépítését, hogy ez által a Magas Tátra déli és éjszakai lejtőinek legfontosabb pontjai: a Tátrafüredek és a Halas tó összeköttesse. Hogy tagjai közötti szoros érintkezés fokoztassék, az osztály elhatározta, hogy elnöksége nyomtatott értesítéseket küldjön a tagoknak úgy a boroszlói gyűlésekről mint a központ eseményeiről és határozatairól.

Ez mélyen tisztelt Közgyűlés egyesületünk életének képe a lefolyt évben. Szerencsésen kibontakozott azon nehéz és bonyolult viszonyokból,

melyekkel a lefolyt évben küzdenie kellett; hiven teljesítette feladatait s teljesíteni fogja a jövőben is azoknak kitarató, buzgó működése mellett, kik lelkesednek azon nemes czélok iránt, melyeket a M. K. E. szeretett hazánk érdekeinek szolgálatában maga elé tűzött.

Szepes-Mindszerten, 1892. évi július hó 20-án

Gróf Csáky Albin
egyesületi elnök.

2. Jegyzőkönyv

felvétellett a Magyarországi Kárpát-egyesületnek 1892. évi augusztus hó 7-én Tátrafüreden tartott XIX. évi közgyűlésen.

Jelen voltak: Fischer Miklós ügyvivő alelnök mint elnök; Marcsék Andor pénztáros, Nihházy Frigyes titkár s következő egyleti tagok: gróf Migazzy Vilmos, Oltványi Pál prépost, Döller Antal, Berzeviczy Egyed, Horváth Lajos, dr. Vécsey Tamás, Hegedűs Károly, dr. Örley Lajos, Miklós Ödön, Bakonyi Géza, Róth Márton, dr. Philipp Ödön, dr. Szivák Imre, dr. Szontágh Abrahám, J. Finkelstein, dr. Weisz Miksa, Schirger Tivadar, R. Nászai Mór, Herzl József, Kőrösi József, Zoffcsák József, Jurányi Lajos, Czibur Bertalan, Horn Valér, Kulman János, Geyer G. Gyula, Putsch Tóbiás, Egner Adolf, Kövi Imre, Kollár Lajos, dr. Posewitz Tivadar, Dénes Ferencz, ifj. Loysch Mátvás, Widder Miklós József, dr. Gaiger Ignác, dr. Tauffer Vilmos, Lóczy Ede, dr. Balkányi Miklós, Bikfalvy István, Buzáth Lajos, dr. Topscher Gusztáv, Fischer Miklósné, Jeszenszky Etelka, Pap József, Pap Józsefné, Hajts János, Bexheft Mór, Herfurth József, Bexheft Ármín, gróf Oberndorff Hugó, gróf Erdödi Imre, Görgey Kornél, Kürthy Lajos, gróf Csáky Gyula, Lövy Mór, Peyer Jenő, Alexy Lajos, Urbányi János, dr. Jármy László, Berzsényi Lajos, Juricskay Zoltán.

Tárgyak: 1. Gróf Csáky Albin minister úr Ó Nagyméltósága a gyűlésen megjelenni akadályoztatva lévén, helyette Fischer Miklós ügyvivő alelnök üdvözlő a szép számmal egybegyűlt tagokat és felolvastatja az Elnöki jelentést, a mely általában előtünteti az egyesület multévi működését, a fogamatba vett és végrehajtott munkálatokat, a központi vezetőségnek a jövőre kiható kezdeményezéseit, az egylet pénzügyeinek rendzését, az egyes osztályok ezévi működését és örömmel konstatálja, hogy az egyesület — daczára annak, hogy több osztály elszakadt — nem vesztett erejében, sőt a homogen elemek nagyobb tömörülése és a központi tisztviselőség fáradtságát nem ismerő buzgólkodása folytán nagyobb intensitással végzi feladatait és konsolidáltabb, mint valaha.

A mily örömmel fogadta a közgyűlés ez Elnöki Jelentést, époly fájdalommal érintette az Egyesület érdemdús Elnökének a közgyűléshez intézett átirata, a melyben az egyesületi elnökségről lemond. Őszinte, megható szavakkal búcsúzik az egyesülettől, a melynek élén immár tizenkét évén át állott. A közgyűlés ezen szívből jövő és szívhez szóló búcsúszavak hatásá alatt őszinte sajnálatának és igazi fájdalmának ad kifejezést, mely köszönetét és halálját fejezi ki ő Excellentiájának azon meleg érdeklődésért és fáradhatatlan buzgó működéséért, melyek évek hosszú során át az egyesület érdekében kifejtett s határtalan tiszteletének jeléül és nagy érdemeinek elismeréséül az Egyesület örökös tiszteletbeli Elnökévé választja.

Oltványi Pál prépost indítványára elhatározza a közgyűlés, hogy ő Excellentiájának, az egyesület érdemeiben gazdag Elnökének a közgyűléshez intézett, igazán megható búcsúszavai a jövő Évkönyvben kinyomattassanak és addig is a lapokban közzététessék. Ó Excellentiájának a közgyűléshez intézett átiratát l. 61. lapon.

2. Előterjesztetik az 1891. évi zárszámadás és vagyonkimutatás, a számvizsgáló-bizottság jelentése a múltévi számadások megvizsgálásáról és az ezévi költségvetés.

A közgyűlés helyeslő tudomásul veszi az előterjesztéseket és a pénztárosnak kifejtett ügybuzgalmaért és lelkiismeretes pontosságáért a szokásos felmentvény megadása mellett elismerést és köszönetet szavaz.

3. Felolvastatik a muzeumi bizottság Elnökségének jelentése a Kárpát-egyesületi muzeumnak állapotáról, gyarapodásáról.

A közgyűlés tudomásul veszi a jelentést és felkéri a muzeumi bizottságot, hasson oda, hogy a muzeum pártoló tagjainak feltűnően csekély száma gyarapodjék.

Elnök felemlíti, hogy gróf Csáky Albin, vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ő Nagyméltósága az egyleti muzeumnak egy relief-térkép megszerzésére 150 forint adományozni kegyeskedett, mely jóakaró figyelemmel párosult kegyes adományért a közgyűlés ő Excellentiájának, a miniszter úrnak hálás köszönetet szavaz.

4. Gróf Csáky Gyula választmányi tag, a nyaraló-építési vállalat létesítésének kezdeményezésére kiküldött bizottság Elnöke jelentést tesz az eddigi elmunkálatokról, bemutatja az elkészített rajzokat és terveket, ismerteti a június hóban Budapesten összehívott értekezlet és a folyó évi augusztus hó 4-én Tátrafüreden összeült végrehajtó-bizottságnak határozatait.

A közgyűlés elismeréssel adózik gróf Csáky Gyula választmányi tagnak, köszönetet szavaz eddigi fáradozásaiért és elhatározza, hogy a Magyarországi Kárpát-egyesület, kezét fogva az országos balneológiai egyesülettel, erkölcsileg támogassa a végrehajtó-bizottság által a kormányhoz felterjesztendő kérvényét.

5. Róth Márton választmányi tag, mint a kiküldött bizottság Elnöke ismerteti a Magas Tátra teljes feltárására vonatkozó és tíz évre kidolgozott munkaprogrammot és kifejezi azt a reményét, hogy az egyesületnek sikerülni fog azt végrehajtani, ha csak az érdekelt fűrdő- és nyaralótelepek tulajdonosai, a községek és birtokosok saját jól felfogott érdekekben meg nem tagadják hozzájárulásukat a szükséges költségek fedezéséhez.

E tekintetben jelenti Elnök, hogy az érdekelték nagy része már kifejezték hajlandóságukat a hozzájárulást illetőleg és hogy a központi vezetőség fáradozásának és utánjárásának köszönhető, hogy egynehányan már ezidén bocsátottak bizonyos összegeket az egyesület rendelkezésére. A közgyűlés köszönetet szavaz az illetőknek és felkéri a többi érdekelt feleket is, hogy támogassák az egyesületet nemes céljai elérésében.

6. A feloszlott „Mátra-osztály“ vagyonát illetőleg elfogadja a közgyűlés az előértekezlet határozatát, melynél fogva az egyesület álljon el a kimutatott vagyonra való igényeitől, a mennyiben az úgy is egyesületünkével azonos célra fordítottak.

7. A szerkesztő-bizottság elnökéül a választmány előterjesztésére Kövi Imre iglói gymn. tanár választatik, a számvizsgáló-bizottság tagjául pedig Topscher György iglói egyházfelügyelő.

8. Következett az Elnökválasztás. A közgyűlés egyhangulag és nagy lelkesedéssel gróf Migazzy Vilmos ő Nagyméltóságát választja a Magyarországi Kárpát-egyesület Elnökévé.

A küldöttség kíséretében megjelenő új Elnököt a közgyűlés élénk éljenzéssel fogadja és elnöklő alkalmas lelkes szavakkal üdvözli, kérve őt, hogy foglalja el a neki tisztelettel felajánlott elnöki széket. Ő Nagyméltósága megköszöni a közgyűlésnek a megtiszteltetést és az előlegezett bizalmat, igéri, hogy az egyesület érdekeit legjobb akarata és erejével fogja előmozdítani s igyekezni fog az egyesület törekvéseit és céljait minél inkább a valóság elé vezetni, a mi érdemekben és sikerekben annyira gazdag elődje után nehéz feladat lesz reá nézve. S ezzel elfoglalja az elnöki széket és átveszi a gyűlés vezetését.

9. A központi választmány következő indítványokat terjeszt a közgyűlés elé:

a) Boldogult s hazánk nagy veszteségére oly korán elhunyt Baross Gábor, volt kereskedelmi m. kir. minister oly fényes elismerésben részesítette Egyesületünknek közhasznú működését, a turista-út kiépítésére annak idejében szánt 5000 frtnyi állami segély nagylelkű kiutalványozása által, hogy a központi választmány hazafiúi kötelességet vél teljesíteni, midőn felkéri a mélyen tisztelt közgyűlést, hogy nagy hazánkfia fényes alkotásait és elévülhetlen érdemeit méltatva, nevének a mai közgyűlésünk jegyzőkönyvében elismeréssel és hálával emeljünk örök emléket.

b) A Magyarországi Kárpátgyesület központi választmánya indítványozza, hogy gróf Bethlen András m. kir. földmivelési minister úr ő Nagyméltósága a Magas-Tátra turista-forgalmának emelésére szánt és Szepesvármegye törvényhatóságának a turista-út kiépítésére utalványozott 5000 frtnyi nagylelkű adományáért; továbbá a Csorbai-tótól Podbanszkóig vezető lovagló-ösvény az állam területén keresztülmenő szakaszának kincstári költségen való kiépítésére nyilvánítt hajlandóságáért, valamint a nyaralótelepeknek a Magas-Tátra aljában való könnyebb létesíthetését ezelő üdvös elhatározásáért és kezdeményezéseért a Magyarországi Kárpátgyesület tiszteletbeli tagjává választassék és hálás köszönet kifejezése mellett neki a tiszteletbeli tagsági oklevél átnyujtassék.

A közgyűlés mindkét indítványt elfogadja.

c) Oltványi Pál prépost, egyesületi tag indítványozza, hogy a mai közgyűlés alkalmából Károly Lajos cs. és kir. főherczeg ő Fenségéhez mint Egyesületünk fővédnökéhez és gróf Csáky Albin ő Nagyméltóságához, mint Egyesületünk örökös tiszteletbeli Elnökéhez mély hódolatumk és határtalan tiszteletünk kifejezése mellett üdvözlő távirat intéztessék.

A közgyűlés az indítványt nagy lelkesedéssel elfogadja és az Elnökség az üdvözlő táviratokat útnak indítja.

Ezzel az Elnök szívélyes szavakkal bezárja a közgyűlést.

Gróf Migazzy Vilmos
elnök.

Fischer Miklós
ügyvivő alelnök.

Nikházy Frigyes
titkár.

3. Jegyzőkönyv

felvétellett a „Magyarországi Kárpátgyesület“ központi választmányának 1892. évi november hó 6-án Igletn tartott gyűlésén.

Jelen voltak: Fischer Miklós, ügyvivő alelnök mint elnök, Maressek Andor pénztáros, Nikházy Frigyes titkár s következő választmányi tagok: gróf Csáky Gyula főispán, Máriássy Ferencz, Arányi Antal, Geyer G. Gyula, dr. Greisiger Mihály, Wesztzer Pál, Putsch Tóbiás, Róth Márton, Koromzay György, Kóvi Imre, Kaltstein Ágoston, Topscher György, dr. Nosz Gyula, Dénes Ferencz, Payer Jenő, Zimann János és Paur Géza tájképfestő, mint vendég.

Tárgyak: 1. Az 1892. évi június hó 24-én Poprádon tartott központi választmányi gyűlés, valamint az 1892. évi augusztus hó 7-én Tátrafüreden tartott egyesületi közgyűlés jegyzőkönyvei felolvasatván, hitelesítettnek nyilváníttatnak.

2. Közöltetik Károly Lajos cs. és kir. főherczeg ő fenségének távirata, melyvel köszönetet mond a közgyűlés által hozzá intézett üdvözlőre és szíves tudomásul veszi az egyesület Elnökségében beállott változást; valamint gróf Csáky Albin tiszteletbeli elnök úr ő Nagyméltóságának az egye-

sület Elnökségéhez intézett átirata, melyben az egyesület központi választmányának, valamint a közgyűlésnek köszönetét fejezi ki örökös tiszteletbeli Elnökévé való megválasztásáért.

A választmány mindkét átiratot tisztelettel tudomásul veszi.

3. Ügyvivő alelnök jelentést tesz a Magas-Tátra területén az 1892. évben végzett munkálatokról; az osztályok ez évi működéséről és az egyesületi muzeum állapotáról.

Ez évben a Magas-Tátrában következő munkálatok foganatosítottak:

1. Építkezések: a Tokarnán messzelátó.

2. Útépítések: A) Az egyesület részéről:

a) Út a Nesselblösse—Drechslerhäuschen-ig.

b) Egészen új átjáró a Homlokostól lezúgó patakon át.

c) Út a Weidau—Nyergen át Javorina felé.

d) Út a Zöld-tótól a Veres-tóig.

e) Út a Hosszú-tótól a Lengyelnyeregig. (Sziléziai osztály).

f) Út Széplaktól a Kereszthalomig. (Sziléziai osztály és Weszter birtokos).

g) A turista-útnak a Csorbai-tótól Podbanskó-felé vezető része az egyesület által traciroztatott.

h) Javitások a Zöldtavi és Tarpataki völgyekben; a Gerlachfalvi-csúcsra vezető ösvényen és Matlárháza—Nagytarpaták közt; (utóbbi Loysch birtokos által).

B) Az állam részéről: Új út építettett a matheóczi kerülőháztól fel, az állam részéről megvett Matlárookra.

C) Szepesvármegye részéről a Turista-út építettett a Tarpataktól az Itatóig és Barlanglítettől ugyancsak az Itató felé, úgy hogy még csak körülbelül 25 km. útrészlet kiépítendő. A Tarpatakon keresztül erős és az igényeknek megfelelő fahíd építettett.

3. Útjelzések: Útmutató és útjelző táblák alkalmaztattak Tátrafüred környékén, valamint útjelzések a következő helyeken: Virágoskert—Gerlachfalvi-csúcs, Matlárháza—Tarpatak és a Fehérvíz völgyében.

A választmány tudomásul veszi a jelentést és mindazoknak, a kik a munkaprogramm végrehajtása körül segítettek, ezek között különösen Kaltstein Ágoston úrnak jegyzőkönyvi köszönetet szavaz.

4. Ügyvivő alelnök jelentést tesz a Csorbai-tó—Podbanskói útnak előmunkálatairól. Az egyesület a leghelyesebb útirány kipuhatólása és az építendő úttervezet készítése céljából előtanulmányokat tétetett, melyeknek eredménye következő: a Csorbai-tótól Podbanskóig húzódó légvonalnak hossza 11 km. és 100 m. A Csorbai-tónak magassága 1351 m., Podbanskóé 972 m., a magassági különbség ennél fogva 379 m. A tényleges talajviszonyoknak megfelelőleg tervezett útnak hossza 13 km. 425 m.; az útnak esése, csak annak elején közvetlenül a Csorbai-tótól vezető meredek lejtőn 6%-ot 750 m. hosszúságban, azután a Belansko-patak felé 1 km. hosszúságban és közvetlenül Podbansko felől 875 méternyi kiterjedésben 5%-ot, különben mindenütt jóval csekélyebb esést tüntet fel. Nagyobb nehézség az útépités keresztülvitelénél csak-egy-két helyen mutatkoznék; az útfenntartást előmozdítaná nagyban az útnak enyhe esése és annak dél felé néző fekvése. Az egész útnak előállítása kerülne 7500 frtb.

Ennek a költségnek egy harmada a kinstári területre esik.

A többi költségek fedezésére nézve felkéri a választmány a központi vezetőséget, hogy Liptóvármegye törvényhatóságánál tegyen lépéseket aziránt, hogy a megye, tekintve az ezen út kiépítésénél felmerülő saját érdekeit, vegye ezen út kiépítését saját gondozása alá, illetve szavazza meg az erre szükséges költségeket.

5. A Szepesvármegye területén levő nyaralók és turistatelepek számára kiadott szabályzat, mely a Kárpát egyesület kezdeményezésére szer-

készített és a melynek értelmében az egyesületnek is bizonyos jogok biztosítottak, örvendetes tudomásul vétetik és az azt létrehozott közegeknek jegyzőkönyvi köszönetet szavaz a választmány.

6. A Magas-Tátrának, Posewitz Gyula úr által készített relief-térképének megvételére vonatkozólag a választmány elhatározza, hogy megveszi a térképet az alatt a feltétel alatt, ha annak szerzője 500 frt vételárért hajlandó azt az egyesületi muzeum rendelkezésére bocsátani. A szükséges költségek fedezésére a választmány a központi pénztárból 200 forintot szavaz meg.

7. Administrationalis ügyek. Gróf Migazzy Vilmos, egyesületi elnök 200 forintot ajánl fel pályadíjúl oly értekezés megírására, mely a Magas Tátra közeteinek ipari czélokra való fölhasználását tárgyalja.

A választmány köszönetet szavaz Elnök úr ő Nagyméltóságának nagylelkű elhatározásáért és a pályázat közelebbi feltételeinek megállapítására egy Róth Márton elnökte alatt dr. Posewitz Tivadar és Dénes Ferencz tagokból álló bizottságot küld ki.

Dr. Posewitz Tivadar az egyesület 20 éves fennállása alkalmából az egyesület történetét szerkeszti. A választmány előre is köszönetet szavaz szerzőnek és megbizzza a szerkesztő-bizottságot, hogy az annak idején megjelenendő mű közzétételéről gondoskodjék.

A szerkesztő-bizottság elnöke jelentést tesz az 1893-iki Évkönyvből megjelenendő cikkekről. A költségekre vonatkozólag kimondja a választmány, hogy azok a mult évi Évkönyv költségeit semmi esetre túl ne haladják.

Alelnök jelenti, hogy felvette a Schneider József-féle 200 frtnyi hagyatékot, mely összeg az alaptőkéhez lesz csatolandó; intézkedett, hogy a feloszlott budapesti osztály hátralékos tagdíjai behajtassanak; közli a fumei osztály leszámolását, mely szerint az osztály összes bevételét felhasználta.

A választmány felhatalmazza az Elnökséget, hogy a Paur Géza tájképfestő által újból felvett látóképet a Magas-Tátrának elárusítás végett kinyomathassa. Egyúttal köszönetet szavaz jelenlévő Paur festő úrnak, hogy az „Ill. London News“ számára felvett több rendbeli tájképek elkészítése által elősegítette az egyesület törekvéseit.

A sziléziai osztály Elnöksége folyamodik a 40%-nyi központi illeték elengedése iránt.

A választmány méltányolva azon nemes törekvést, melylyel a Sziléziai osztály ez évben a Magas-Tátrában való, tetemes költségekkel járó építkezései által a központ teendőit elősegítette, elengedi az ez évre járó 40%-nyi központi illetéket.

Kármán S. könyvkereskedőnek ajánlatát, melynél fogva ez „Gömör-vármegyei képekben“ czimű kiadványát (ára 50 kr.) az együletnek 15%-nyi engedménnyel hajlandó három havi bizományba adni, a választmány elfogadja; csak kéri a bizományt egy évre kiterjeszteni.

Alelnök jelenti, hogy gróf Csáky Albin ő Nagyméltóságának a tiszteletbeli elnöki díszoklevél, valamint gróf Bethlen András ő Nagyméltóságának a tiszteletbeli tagsági oklevél küldöttségileg nyújtatott át, mely alkalommal biztosítást nyert mindkét küldöttség, hogy egyesületünk ezentúl is magas pártfogásukban fog részesíttetni.

Több tárgy nem lévén, elnök köszönetet szavaz Igló városa polgármesterének a tanácskozó terem szíves átengedéseért és a gyűlést berekeszti.

Fischer Miklós

ügyvivő alelnök mint elnök.

Nikházy Frigyes

titkár.

	Átvitel 4920 frt
c) egyéb bevételek	
Tagokmányokért	10 "
Jelvényekért	50 "
Hirdetések után	150 "
Kiadványokért	60 "
Kamatok fejében	170 "
A földmivelésügyi m. kir. minister urnak hozzájárulása a Csorbai tó—Podbanskoi út építéséhez	800 "
Szentiványi József úr adománya ugyan e czélra	100 "
	6260 frt.

II. Kiadás:

Tisztviselők tiszteletdíjai	400 frt
Szerkesztő és munkatársai díjai	130 "
Nyomatványok	150 "
Levélbélyegekre	100 "
Szállítások és egyéb postai kiadásokra	200 "
Iroda (lakbér, fűtés, világítás, kiszolgálat)	170 "
Irnokok	20 "
Tagdijszedés	41 "
Utazási költség	100 "
Különfélék	100 "
Az egyesületi könyvtárra	50 "
Az Évkönyv és műmellékleteinek nyomt. költsége	1200 "
A Magas Tátra területén végzendő építésekre	1900 "
A Renner-féle tartozás törlesztésére	300 "
A dr. Posewitz Tivadar-féle tartozás törlesztésére	500 "
Kamatok fizetése tartozások után	100 "
Kamatok befizetése az alaptőke gyarapítására	170 "
Menedékházak biztosítása	18 "
1892. Évkönyv nyomtatási költségére	351 "
A Magas Tátra látóképinek nyomtatási költsége	200 "
Az eredeti festmény beszerzésére	60 "
	6260 frt.

A választmány elfogadja az előirányzatot.

5. Az elnökség bemutatja a munkaprogrammot, melyet az „Építő-bizottság“ április hó 5-én Iglón tartott ülésén megállapított. E szerint az 1893. évben a Magas-Tátrában következő munkálatok fognak létesítettetni.

a) Ú t é p í t é s :

1. Hátsó Rézának a 2-38 km. hosszú útnak kiszélesítése és robbantások	177 frt
2. Nesselblösse—Drechslerhäuschen, 3 km. hosszú útnak kiszélesítése és robbantások	93 "
3. A késmárki kosár mellett a Weidaura felvezető útnak javítása	30 "
4. Nesselblösse—Vaskapu	100 "
5. Csorbai állomás—csorbai tó ösvényjavítás	100 "
6. Rausch-Nesselblösse ösvény, melyet Béla városa csináltat.	
7. Weidau—Zöldtavi völgy ösvény	70 "
8. Virágos völgy—Gerlachfalvi csúcs út, mely a hegyi kalauzok által helyreállítandó.	
9. Csorbai tó—Podbanskó útra	1300 "
(A központ részéről 400 frt, a földmivelésügyi m. kir. minister úr részéről 800 frt és Szentiványi J, úr 100 frt.)	

Átvitel . 1870 frt.

	Átvitel 1870 frt
10. Utjavításokra	30 "
b) Menedékházak és kunyhók:	
1. A Hunfalvy-menedékház javítása	100 "
2. Kis menedékház a zöld tónál	400 "
3. Menedékkunyhó a Vaskapunál	120 "
c) Útjelzések	150 "
Összesen .	2670 frt.

Erre előirányzott a központ 1000 frtot, Béla városa a saját területén végzendő útépitéshez hozzájárul 200 frttal és 200 gyalognapszámmal. A Csorbai-tó—Podbanszkói út kiépítésére a földmívelési minister 800 frtot, Liptóvármegye 532 gyalognapszámot és 160 fuvar, Szentiványi József földbirtokos úr pedig 100 frtot bocsátott az egyesület rendelkezésére. A választmány örvedetes tudomásul veszi a nagylelkű adományokat és azokért jegyzőkönyvi köszönetet szavaz.

Minthogy fedezet nélkül maradt 570 frt, a választmány elhatározza, hogy a hiány fedezése, valamint a Magas Tátra teljes feltárására irányuló munkaprogramm végrehajtása céljából felkéri a Tátratelek tulajdonosait, hogy évenként a telepen létező minden szoba után egy koronát bocsássanak az egyesület rendelkezésére.

A zöld tó melletti menedékház felépítésének kérdésénél Dr. Posewitz Tivadar, felemlítvén, hogy biztos kilátás van arra, hogy egy részvény-társaság fog ott a közel jövőben rendes turista-szállót építeni, felkéri a választmányt, hogy a menedékházra előirányzott 400 frtot fordítsa a késmárki ltatótól a Zöld-tóig vezető út helyreállítására és kiszélesítésére, hogy az említett szálló felépíttetése lehetővé tétessék.

A választmány megbizta Kaltstein Ágost, Beck Ede és Dénes Ferencz egyleti tagokat, hogy nevezett útnak állapotát vizsgálják meg s a megejtett vizsgálat után teendő lépéseket a központi elnökségre ruházza.

Az előterjesztett munkaprogramm egyéb tételeit helybenhagyja a választmány s a munkák keresztülvitelére felkéri a keleti Tátrában Kaltstein Ágost, Weber Samu és Beck Ede urakat, a Hunfalvy-menedékház javításánál Weszter Pál urat, a kalauzok által végzendő munka felügyeletére Zoffosák József urat. Továbbá megkeresendő Liptóvármegye, hogy a Csorbai tó—Pod-Banszkoi út építésénél segédkezet nyujtson az egyesületnek az által, hogy egy mérnököt, esetleg az illetékes szolgabíró bizza meg a kiállítandó munkaerők ellenőrzésével.

A 600 útjelző pléhtáblácska helyes alkalmazására felkérendők a telepek; a végrehajtás ellenőrzésére Róth Márton úr kéretik fel.

6. A választmány elhatározza, hogy az egyesület kebelében egy önálló fényképészeti osztályt állít fel, a melynek feladata lesz: a Magas Tátra ismeretlen részeinek képekben való feltárása; nagyobb és kisebb képek, geologiailag, turistikailag nevezetes s egyéb pontok felvétele s azok sokszorosítása s terjesztése; fénynyomatok és heliogravurok előállítására az Évkönyv számára.

A választmány a szükséges gépek beszerzésére 600 frtot szavaz meg, mely összeg az alaptökből veendő fel kölcsönképen és hat év leforgása alatt évenkénti 100 frtos részletekben visszafizetendő.

Az osztály felelős vezetésével Paur Géza festő bizatik meg; a vele kötendő szerződésben kiteendő, hogy a gépek az egyesület tulajdonát képezik és hogy saját céljaira készitendő képeinél a Magas Tátra motívumait ne vegye igénybe. — A fényképészeti osztályba tagokul választanak: Ulbrich Ede, Kövi Imre, Linkesch Miksa, Róth Márton, Dénes Ferencz.

7. A választmány elhatározza, hogy a Magyarországi Kárpát-Egyesület az 1896-iki országos kiállításon múltjához és rendeltetéséhez méltóan részt vegyen és e szükséges előmunkálatok keresztülvitelére egy bizottsá-

got választ, a melynek tagjai: a központi elnökség, az osztályok elnökségei, a muzeum elnöksége és öre, gróf Csáky Gyula főispán, Szentiványi József, Dr. Münnich Aurél, Kullmann János, Probstner Arthur, Bobula János, Weszter Imre, gróf Csáky Kálmán országgyűlési képviselők, Dénes Ferencz, Kaltstein Agoston, Weber Samu, Dr. Szontágh Miklós, Szönyey Kálmán, Genersich Tivadar, Ivánka Imre, Ulbrich Ede, Dr. Posewitz Tivadar, Dr. Vécsy Tamás, Paur Géza, Divald Károly, Bexheft Mór, Sztrelko Gusztáv, Láng Gyula, Röser Miklós, Roskovics Ignác, Sponer Andor és a fürdőtelepek képviselői.

8. A kirándulásokat szervező-bizotttág alakítása tárgyában a választmány felkéri a központi elnökséget, hogy tegye e kérdést megfontolás és tanulmányozás tárgyává és terjessze azután elő a keresztülvitel módzatait.

9. A d m i n i s t r a t i o n á l i s ü g y e k :

Elnök jelenti, hogy az egyesület résztvett a Grenobleban rendezett internacionális alpesi kiállításon és diszoklevéllel tüntettetett ki.

Elnök jelenti, hogy a Magas Tátrának Paur Géza festő által készített látóképe elkészült és felhatalmazást kér annak sokszorosíttatására.

A választmány megadja a felhatalmazást és megszavazza az erre szükséges költségeket.

A volt Mátra-osztály elnökségének kérését, hogy tartozását 15 frttal törleszthesse, a választmány nem veszi figyelembe és ragaszkodik az előbbi határozatahoz, mely szerint az egész hátralékos összeg befizetendő.

Az egyesület képviselőségében következő változások történtek: Alesuthon megszűnt a képviselőség; új képviselő van Hunfalván: Gretzmacher Gyula ur személyében; Aradon: Szontágh Géza kereskedő ur; Győrött: Börzsönyi Arnold, gymn. tanár ur; Kecskeméten: Hanusz István, realisk. igazgató ur; Krompachon: Kovácsy Sándor körjegyző ur.

Dr. Posewitz Tivadar urnak a teljes munkaprogrammot feltüntető térképekért és a saját költségén kiadott, az egyesület 1892. évi működését tárgyaló nyomtatványáért a választmány köszönetet szavaz.

Több tárgy nem lévén, elnök köszönetet szavaz főispán úr ő Meltóságának a megyeterem szives átengedéseért és a gyűlést feloszlátja.

Fischer Miklós,
ügyvivő alelnök mint elnök.

Nikházy Frigyes,
titkár.

5. A Magyar Kárpát-Muzeum zárszámadása az 1892. évről.

B e v é t e l e k :

Pénzkészlet 1891-ről	102	frt	83	kr.
Adományok :				
A magas m. k. vall. s közokt. ministeriumtól	150	"	—	"
Hazay Lajos úrtól	100	"	—	"
Poprád-Felkai takarékpénztártól	10	"	—	"
Az álarczos-bál jövedelméből	12	"	70	"
A Miskolci dalárda előadásából	15	"	—	"
Gyűjtőív. a Muzeum helyiségében	185	"	39	"
Tagsági díjak	66	"	—	"
Eladott könyvek után	23	"	94	"
Kamatok :				
2000 frt 5%-os kamatja	100	"	—	"
Tőkésített kamatok 30/6-tól	2	"	87	"
" " 31/12-től	2	"	18	"
Összesen	770	frt	91	kr.

Kiadások:

1. Beszerzések:		
Vrányi G. úrnak (botanikai osztály)	55	frt 80 kr
Danhanser úrnak egy fiatal medve kitöméseért	12	" — "
Jóny úrnak 2 fegyver és 1 handzsárért	5	" — "
200 drb papirtányérkákért	3	" 03 "
2. Asztalosmunkáért	71	" 37 "
3. Díjak:		
Róth Mihály úrnak	25	" — "
Paur G. festő úrnak	40	" — "
Schimko János örnek	25	" — "
10%-os provízió	7	" 47 "
4. Kőművesmunka	40	" — "
5. Szobafestő	15	" — "
6. A háztető befestése	49	" 71 "
7. Kővezet	15	" 20 "
8. Biztosítás	27	" 10 "
9. Napszámások a kertben	35	" 67 "
10. Föld és homok-beszerzés	7	" 40 "
11. Szesz	4	" 30 "
12. Nyomatványok	7	" — "
13. Bérdíj egy szántóföld után	4	" — "
14. Póstadíj	10	" 75 "
15. Vasúti díj	1	" 27 "
16. Adó	2	" — "
17. Különféle kiadások	7	" 37 "
	Összesen	470 frt 44 kr.

Össz foglalás:

Bevétel	770	frt 91 kr.
Kiadás	470	" 44 "
Pénztári maradék	300	frt 47 kr.

Poprád, 1892. december 31-én.

Peschko Frigyes,
pénztáros.

Megvizsgáltuk s helyesnek találtuk

Poprád, 1893. január 21-én

Wünschendorfer. K.
elnök.

Folgens Kornél, Chodász János, Danhauser Rezső,
a muzeumi bizottság tagjai.

A Múzeumnak jelenlegi állása:

Az épület a gyűjteménnyel együtt	30,000	frt.
A Múzeum tőkéje	2,000	"
Összesen	32,000	frt.

A M. K. múzeum előirányzata az 1893. évre.

Bevételek:

1. Rendelkezésre álló összeg	311	frt 77 kr.
2. Kamatok	100	" — "
3. Belépti díjak	150	" — "
4. Adományok és tagsági díjak	80	" — "
Összesen	651	frt 77 kr.

Kiadások:

1. 1 drb szekrény	20	frt	—	kr.
2. Padlat a dolgozó szobában, javítások	50	"	—	"
3. A muzeumi kert fentartására	50	"	—	"
4. A muzeumi szolgának	25	"	—	"
5. Az épület biztosítása	27	"	10	"
6. Szállítási díjak	10	"	—	"
7. Mérgek, szesz, stb.	25	"	—	"
8. Zoologia (A cserebogár, béka stb. Metamorphozisa több stadiumban)	100	"	—	"
9. Üvegek	10	"	—	"
10. Tudományos művekre	30	"	—	"
11. Rendkívüli kiadások	50	"	—	"
	Összesen	397	frt	10 kr.

Kelt Poprádon, 1893. április hó 2-án.

Danhauser Rezső,
muzeumi őr.

Wünschendorfer Károly,
elnök.

**6. A M. K. E. alapítványainak kimutatása
1893. január 1-én.**

1. Alapító tőke.

Kárpáti muzeum tartozása	frt	3000.—
Tátraosztály tartozása	"	3000.—
Keleti Kárpátok osztálya tartozása	"	1000.—
Szepesi hitelbank Lőcsén 7201 sz. betétkönyv		
1892. január 1-én	frt	258.78
1892. évi kamatok	"	10.42
1893. évi január 1-én	frt	269.20
Szepesi hitelbank Lőcsén 7992. sz. betétkönyv		
1892. évi január 1-én	frt	45.67
1892. évi kamatok	"	1.82
1893. évi január 1-én	frt	47.49
Szepes-iglói hitelintézet 6720. sz. betétkönyv		
1892. január 1-én	frt	215.80
Alapítványok és alapító tőke kamatai	"	635.—
1892. évi kamatok	"	12.40
1893. évi január 1-én	frt	863.20
	frt	8179.89

2. Ordódy K. István alapítványa:

Szepesi hitelbank Lőcsén 7305. sz. betétkönyv		
1892. január 1-én	frt	165.63
1892. évi kamatok fele	"	3.33
1893. évi január 1-én	frt	168.96
Főösszeg	frt	8348.85

Marcsek Andor,
pénztáros.

Megvizsgáltatott és helyesnek találtatott:

Lőcsén, 1893. évi április hó 5-én.

Kermeszky Mór,
számvizsgáló bizottsági tag.

Kompanyik Coelestin,
bizotts. tag.

7. A Magyarországi Kárpát- BEVÉTEL.

	frt	kr.
Pénztári maradék 1891-ből	656	27
Tagsági díjak 1891-re 92 központi tag után	185	65
Aldunai osztály hátraléka 100 tag után	80	—
Keleti Kárpátok oszt. hátraléka 46 tag után	36	80
Budapesti osztály elszámolása	412	74
Budapesti osztály hátralékos tagjaitól	68	—
Mátra osztály hátralékos tagjaitól	49	60
Fiumei osztály elszámolása	14	95
Tagsági díjak 1892-re 1581 központi tag után	3118	84
Iglói osztály járuléka 75 tag után	60	—
Gölniczvölgyi osztály járuléka 79 tag után	63	20
Keleti Kárpátok oszt. járuléka 356 tag után	284	80
Zólyomgyepei oszt. járuléka 123 tag után	98	40
Tagsági díjak 1893-ra 4 központi tag után	8	—
Alapító tagsági díjak	410	—
Adományok	96	55
Kiadványok eladásából	64	50
Jelvények eladásából	48	51
Tagokmányok eladásából	9	90
Hirdetések	121	—
Építkezésekhez való hozzájárulás	198	40
Ingó tőke utáni kamat	7	39
Kamatok	225	—
Hátas lovak bárczái után	64	—
Huufalvy menedékház bérlete	15	—
	6397	50

Ezen 1892. évi zárszámadás általunk megvizsgáltatván, minden
Lőcsén, 1893. évi ápril hó 5-én.

Kermeszky Mór
számvizsgáló bizottsági tag.

Egyesület 1892. évi mérlege. KIADÁS.

	frt	kr.
Alelnök tiszteletdíja	100	—
Titkár tiszteletdíja	100	—
Pénztáros tiszteletdíja	200	—
Szerkesztő és szerzői tiszteletdíjak	145	—
Irnokok	18	80
Iroda	156	87
Nyomtatványok	151	63
Levélbélyegek	92	30
Sürgönyök, szállítások	192	67
Tagdíjszedés	42	13
Utazási költségek	155	07
Építkezések a Magas Tátrában	980	78
Menedékházak biztosítása	17	52
1892. évi Évkönyv	650	—
Évkönyvi műmelléletek	207	06
Könyvtára	86	60
Különféle	50	10
1891. évi Évkönyv hátralék	955	44
Posewitz Gyulának tőke és kamat	1013	—
Renner örökösöknek tőke és kamat	342	30
Reissnak 1890. évi követelés megfizetése	105	23
Alapító tagdíjak és kamatok elhelyezése	635	—
	6397	50

Marcsek Andor
pénztáros.

tételeiben helyesnek találtatott.

Kompanyik Coelestin
bizotts. tag.

8. A M. K. E. protektora ő cs. és kir. fensége Károly Lajos főherczeg.

9. A M. K. E. tisztviselői.

Elnök: Gróf Migazzy Vilmos, Aranyos-Maróth.
 Ügyvivő alelnök: Fischer Miklós, főgymn. igazgató, Igló.
 Másod alelnök: Zsembery Tivadar, bányakapitány, Igló.
 Titkár: Niházy Frigyes, tanár, Igló.
 Pénztáros: Marcsék Andor, tanár, Igló.
 Szerkesztő: Kövi Imre, tanár, Igló.
 Számvizsgálók: Kermeszky Mór, ügyvéd, Lőcse.
 Kompanyik Coelestin, apát-plebánus, Lőcse.
 Topscher György, egyh. felügyelő, Igló.

10. Választmányi tagok.

Bethlenfalvy Antal Kassán, Bexheft Mór Budapesten, Dr. Chyzer Kornél Budapesten, Cserépy Nándor Késmárkon, Gf. Csáky Gyula Lőcsén, Bökönyi Viktor Gyöngyösön, Bartsch Róbert Boroszlóban, Geyer Gyula Iglón, Dr. Greisiger Mihály Bélán, Gresch Ágost Bélán, Horn Valér Késmárkon, Ivánka Imre Budapesten, Dr. Jármay László Tátrafüreden, Kacsvinszky Géza Tornán, Kertscher Sándor Késmárkon, Kolbenheyer Károly Bielitzben, Dr. Lorx Sándor Lőcsén, Koromzay György Bélán, Majunke Gedeon Szepes-Szombatban, Máriássy Ferencz Márkusfalván, id. Novelly Sándor Kassán, Dr. Nagy Árpád Lőcsén, Dr. Posewitz Tivadar Budapesten, Putsch Tóbiás Iglón, Probstner Artur Budapesten, Payer Jenő Iglón, Dr. Raisz Gedeon Nagy-Mihály, Dr. Rodiczky Jenő Budapesten, Spóner Andor Budapesten, Scherfel V. Aurél Felkán, Dr. Schwarz Ottó Selmezbányán, Schlosser Albert Rozsnyón, Gömöri Szentiványi József Szt.-Iván, Weszter Pál Nagy-Szalókon, Weber Rudolf Budapesten, Zimann János Iglón, Weber Samu Bélán, Badányi Mátyás Késmárkon, Péter Kálmán Lőcsén, Münster Tivadar Kassán, Oltványi Pál Szegeden, Maurer Adolf Kassán, Gruber Károly Csötörtökhelyt és Zofcsák József Budapesten.

11. Az egyesületi muzeum bizottsága.

Elnök: Wünschendorfer Károly, Poprád.

Ór: Danhauser Rezső, Poprád.

Pénztáros: Chodász J. tanító, Poprád.

Szakvezetők: a) az állattani részben: Dr. Greisiger Mihály Sz.-Béla és Husz János Felka.

b) a növénytaniban: Gruber Károly Csötörtökhelyt és Weber Samu, Sz.-Béla.

c) az ásványtaniban: Roth Márton, Igló.

Rendes tagok: Emericzky Ödön Felka, Folgens Kornél Poprád, Geyer Gyula Igló, Dr. Hankó Artur Poprád, Kulmann János Poprád, Kövi Imre Igló, Dr. Posewitz Tivadar Budapest, Róth Mihály Poprád, Siegmeth Károly Debreczen, Trompler János Igló és az osztályok képviselői.

12. A M. K. E. képviselői.

Szontágh Géza, kereskedő, Arad, Dr. Bartsch Samu, kép. igazgató, Baja. Delhaes István, festő, Bécs. Baittrok József, kereskedő Breznóbánya. Ulbrich Ede, tőzsdei titkár, Budapest. Ursziny Pál, körjegyző, Dárda. Dr. Márk Endre, ügyvéd, Debreczen. Klein Samu, tanár, Dobsina. Husz Armin, tanár, Eperjes. Scherffel V. Aurél, gyógyszerész, Felka. Steinacker Arthur, Fiume. Börzsönyi Arnold, tanár, Győr. Gretzmacher Gyula, körjegyző, Hunfalu. Czibur Imre, ügyvéd, Jolsva. Hanusz István, reáliskolai igazgató, Kecskemét. Kiss Károly. tkptári könyvelő, Késmárk. Dr. Gener-sich Antal, egyet. tanár, Kolozsvár. Dr. Gusztawicz Bronislaw, tanár, Krakó. Kovácsy Sándor, vár. jegyző, Krompach. Jahn Nándor, építész, Liptó-Ujvár, Jeszenák Ráfael, tanár, Losonc. Dénes Ferencz, tanár, Lőcse. Dr. Kossutány Tamás, akad. tanár, Magyar-Óvár. Höntz Adolf, ev. lelkész, Matheócz. Szabó Gyula, gyógyszerész, Miskolcz. Kolbenheyer Károly, tanár, Nagy-Szeben. Hodzsa Cyril, ügyvéd, Nagy-Szombat. Makróczy Ferencz, tanár, Nagy-Várad. Kubassy Gusztáv, ékszerész, Nyiregyháza. Dr. Reel Dezső, ügyvéd, Pécs. Dr. Csáky Károly, orvos, Podolin. Emericzy Jenő, hutamester, Pohorella. Wünschendorfer Károly ev. lelkész, Poprád. Stromszky Emil, nyomdatulajdonos, Pozsony. Dr. Szabó Károly, orvos, Rimaszombat. Griell Gyula, ügyvéd, Rózsahegy. Barella Henrik, kereskedő, Salgó-Tarján. Fehér Samu, tanár, Sopron. Kálmár István, ügyvéd, Szeged. Hanny Gábor plebános, Szegszárd. Pethe Dániel tkpénztári pénztáros, Székesfehérvár. Dr. Rameshofer Sándor, főorvos, Szent-Lőrincz. Weber Samu, ev. lelkész. Szepes-Béla. Förster Frigyes, kereskedő, Szepes-Olaszi. Hensch Ede, kereskedő, Szepes-Szombat, Toperczer Ödön, ügyvéd, Szepes-Váralja. Ucsnay Ernő, polgármester, Trencsén.

13. Alapító tagok.

1891.

233. Megyeri Krausz Paula Budapest	50 frt.
234. Nászay Mór, kir. tan. "	30 "

1892.

235. Igló városa, Igló	30 frt.
236. Gorove László, Budapest	50 "

14. Az osztályok 1892-re vonatkozó jelentései.

1. A M. K. E. Gölniczvölgyi osztálya.

Évi jelentés.

Igen tisztelt közgyűlés! Ma holnap 3 éve, hogy ezen osztály megalakult. A mit ezen idő alatt a rendelkezésünkre bocsátott anyagi eszközökkel elérhettünk, azt java részében meg is valósítottuk. Szerény működésünk szerény eredményére megnyugvással tekintünk vissza, de aggódva várjuk a jövődőt, mert ha a jelek nem csalnak, tagjaink száma nem hogy szaporodna, de tetemesen csökkenni fog. Adja az ég, hogy másképp legyen; hogy vidékünk értelmisége, szellemi és erkölcsi fölényével a gyengébbeket, az ingadozókat egyesületünknek, osztályunknak az összességre üdvös voltáról megakarja és meg tudja győzni.

Örömmel jelentjük a tisztelt közgyűlésnek, hogy a „Farkas szem“-re vezető út már úgyszólván teljesen kész. Sajnálattal konstatáljuk azonban, hogy a közel jövőben nagyobb építkezésekbe nem merünk bele menni, félők, hogy a folytonosan szaporodó tagdíj-hátralékok folytán egyre csökkenő pénztári állományunk a felmerülő költségeket nem bírja fedezni.

Hálás köszönettel tartozunk KÖNIGSEGG IRMA GRÓFNŐ Ő Méltóságának, ki áldozatkész és nemeslelkű azon tetteivel, hogy 62 jelző táblának 62 frtnyi vételárának fizetése alól bennünket felmenteni kegyeskedett, 62 forinttal vagyoni állapotunkat öregbítette.

Különben ez évi bevételünk kitészén	327 frt 34 kr.
Ennek ellenében ez évi kiadásunk	619 „ 16 „
E szerint többlet	291 frt 82 kr.

A főösszegeből jár a központnak 63 frt 20 kr., saját rendelkezésünkre pedig marad, mely a tavalyi maradvánnyal kitészén 248 frt 87 kr.

A Thurzó-hegyen épített menedékház, mely immár a közönség használatának van átadva, összesen 490 frt 69 krba került, tehát az előirányzott 300 frtnyi összeget 190 frt 69 krral felülmulta. A többlet kiadásra a tisztelt közgyűlés felmentvényt kérjük.

Tagjaink száma 125, a tagdíjhátralékok összege 222 frt.

Ezzel működésünkről a tisztelt közgyűlésnek beszámoltunk és miután az ügyrend értelmében az osztály ügyeinek vezetésére 3 évvel ezelőtt adott megbízásunk megszűnt, őszinte köszönettel az eddig tanúsított támogatásért tisztünkről lemondunk.

Gölniczbányán, 1892. évi július hó 10-én.

A M. K. E. Gölniczvölgyi osztályának tisztikara.

Mattyasovszky Gábor
ügyvivő alelnök.

Jegyzőkönyv

felvétellett Gölniczbányán 1892. évi július hó 10-én a M. K. E. Gölniczvölgyi osztályának e napon tartott rendes közgyűlése alkalmából.

Jelenlévők: Hudák E. Ágost, Lupkovits Miklós, Menesdorfer Károly, Jeszenák Alfonz, Dirner Albert, Mück Sándor, Valko Viktor, Elischer Mihály, ifj. Streck Mihály, Ulreich Theofil, Mattyasovszky Gábor, Dr. Valko Zsigmond stb. A központ Kövi Imre, Zimann János és Marcsek Andor urak által volt képviselve.

1. Mattyasovszky Gábor ügyvivő alelnök üdvözli a megjelenteket és megnyitottnak nyilvánítja az ülést.

2. Felolvastatik Dr. Dirner Gusztáv elnök a választmányhoz írásban benyújtott lemondása elnöki tisztéről.

A legmélyebb sajnálat kifejezése mellett elfogadtatik elnök úrnak eddigi fáradhatatlan buzgó működéseért jegyzőkönyvben megörökítendő köszönet szavaztatik.

3. A leköszönt elnök helyébe egyhangulag közlekedéssel elnöknek Lupkovits Miklós választatik meg és alelnöknek Hudák Ede Ágost.

4. A tisztviselők felolvasott jelentését a közgyűlés tudomásul veszi.

5. A volt tisztviselők és választmányi tagok ebbeli minőségükben újra megválasztatnak. Új választmányi tagoknak megválasztatnak Weidinger József Gölniczbányán, Drolez Hugó Zsakarócz-Máriahtán és Dr. Dirner Gusztáv Budapesten.

6. A pénztár-vizsgáló bizottság jelentése szerint az 1892. évben:

a) az osztály bevétele volt . . .	327 frt 64 kr.
b) az osztály kiadása . . .	619 „ 16 „

E szerint hiány . . . 291 frt 52 kr.

A jelentés tudomásul vétetik, a hűen sáfárkodó pénztárnoknak jegyzőkönyvi köszönet szavaztatik és a jövő évi számadások és a pénztár megvizsgálásara kiküldetik Faller Sándor és Mück Sándor.

7. A jövő évi költségvetést a közgyűlés a kiküldött bizottság tervezetének elfogadásával a következőkben állapítja meg:

a) *Bevétel.*

1892. évi pénztári maradvány	248	frt	87	kr.
Alapító tagoktól az osztály saját céljaira Gölniczbánya város utak jó karban tartására 1893. évi részlet	10	"	—	"
VII. b. v. takarékpénztár utak építésére és jókarban tartására 1893. évi részlet	10	"	—	"
Szomolnok városának alapítási összege hátralék	50	"	—	"
Tagsági díj 79 rendes tagtól à 3 frt	237	"	—	"
Tagsági díj 3 évről	222	"	—	"
Összes bevétel	777	frt	87	kr.

b) *Kiadás.*

Központnak 79 rendes tag után 40%	63	frt	20	kr.
A Thurzó-hegyen felállított menház és messzelátó kiépítésére még hiányzó fedezetlen költség-többség	90	"	69	"
Már meglevő utak jókarban-tartására	40	"	—	"
Jelző táblák felállítására	20	"	—	"
Biztosítási költség felerésze	2	"	—	"
Póstadíj	10	"	—	"
Apró kiadás	20	"	—	"
Összes kiadás	243	frt	97	kr.

Bevétel 777 frt 87 kr.

Kiadás 245 " 97 "

Bevételi többlet 531 frt 90 kr.

8. Felolvastatik Dirner Albert két rendbeli indítványa:

1. Utasítsa a közgyűlés az elnökséget oda, hogy készítsen az összes tagokról oly kimutatást, a melyből kitűnjék, hogy kinek mikor jár le a 3 évi kötelezettsége és hogy ki melyik tagdíjat fizette meg és melyik évvel tartozik; e kimutatást az első választmányi gyűlésen mutassa be és akkor hozassék határozat arra nézve, miképen kellene a késlekedőket tagdíjaik fizetésére esetleg bíróság útján is kényszeríteni. Elfogadtatik.

9. Utasítsa a közgyűlés az elnökséget arra, hogy a helybeli és vidéki tagokkal is köröztesse a tagok lajstromát egy felhívás kíséretében abból a czélból, hogy azon az íven, tekintettel az alapszabályok 10. §-ára azok a tagok, a kiknek 3 évi kötelezettsége lejár, nyilatkozzanak aziránt, hogy akarnak-e továbbra is az egyesület tagjai maradni vagy sem. El nem fogadtatik.

10. A jegyzőkönyv hitelesítésére felkéretnek Hudák E. Ágost és Jeszenák Alfonz.

Több tárgy nem lévén, elnöklő az ülést berekeszti.

Kelt mint fent.

Hudák Ede Ágost s. k.

Jeszenák Alfonz s. k.

Lupkovits Miklós s. k.

Dr. Valko Zsigmond s. k.

Másolat hitelül:

Gölniczbányán, 1893. márczius 26-án

Mattyasovszky Gábor
ügyvivő alelnök.

2. A M. K. E. Keleti-Kárpátok osztálya.

Évi jelentés.

A bevételek voltak 1521 frt 76 kr., a kiadások 1205 frt 70 kr., úgy hogy az 1893. évre 316 frt 06 kr. készpénz maradt a pénztárban.

A aggteleki barlangra költöttünk 645 frt 35 krt a következő munkákért:

1. Az új bejáratnál menedékházat építettünk s megfelelőleg bútorokkal is elláttuk.
2. Az új bejárat lépcsőzetét kicseréltük.
3. A barlangban az út az új és régi bejárat között helyreállítatott.

A felfolyt évben a barlangot 562 túrista látogatta; az üzlet-számla 209 frt 09 kr. fölösleget mutat ki, mely az ország pénztárába folyt.

Siegmeth K. értekezéseit: „Az Abauj-Torna-Gömöri barlangvidék“, melyek az Évkönyv XIV. és XV-iki kötetekben jelentek meg, az osztály magyar s német nyelven sokszorosította s mint röpiratok a könyvkereskedésben kaphatók. Azonkívül a barlang látogatásánál használható útmutatást, szerkesztetett magyar s német nyelven, mely ingyen lett kiosztva.

Az 1893-iki évre a következő munkákat terveztük:

1. Aggteleki barlang:
 - a) egy kocsiszín a régi bejáratnál,
 - b) egy új út Libanon hegyen át s egyéb útjavítások,
 - c) út- s hídjavítások a Csillagászati toronytól a barlang vége felé,
 - d) egy magnesium-lámpa beszerzése.
2. A menedékház felépítése (legalább megkezdése) a Hoverlán (Máramarosmegyében).

3. Egy pavillon fölépítése a Szádellői-völgyben.

Az osztály közgyűlését június 4-én tartotta meg, mely után a résztvevők a Szádellői-völgybe rándultak ki.

Siegmeth Károly
ügyvivő alelnök.

Magyarországi Kárpátgyesület Keleti Kárpátok osztályának
1892. évi mérlege.

Bevétel.

Egyenleg készpénzben 1891. évből	288	frt	34	kr.
Berzeviczy György úrtól az aggteleki barlang részére	36	"	—	"
Tornán tartott tánczvigalom rendezőség aján-déka	30	"	11	"
A Szádellői völgyben tartott kirándulás alkal-mával befolyt	2	"	40	"
Kamat a Hitelbanktól	8	"	22	"
Bevételi többlet az aggteleki barlang kezelésnél	209	"	09	"
412 tagdíj 2 frt 30 krjával	947	"	60	"
	<hr/>			
	1521	frt	76	kr.

Egyenleg készpénzben a barlangfelügyelőségnél	9	frt	09	kr.
Egyenleg készpénzben	306	"	97	"
	<hr/>			
	316	frt	06	kr.

Kiadás.

Az aggteleki barlang építkezésére	630	frt	—	kr.
Nyomatványok	86	"	79	"
Hellwig Zsigmond számlája mozdóeszközökről	3	"	85	"
Vasbútorzatok a menház részére	11	"	50	"
Egy öltönyért a barlangvezetőnek	4	"	34	"
Biztosítási díj a két menedékházért	69	"	01	"
402 tagilletmény a központi pénztárba	321	"	60	"
Kamat a központnak 100 frt kölcsön után	45	"	—	"
Bélyeg- és postaköltségek részletezés szerint	17	"	61	"
A barlang-felügyelőségnél készpénz elszámo-lásra	9	"	09	"
Egyenleg készpénzben	306	"	97	"
	<hr/>			
	1521	frt	76	kr.

Kassa, 1893. január 24-én.

Siegmeth Károly s. k.
ügyvivő alelnök.

Mildner Ferencz s. k.
pénztáros.

A Magyarországi Kárpátgyesület Keleti Kárpátok osztályának
1893. évi költségelőirányzata.

Bevétel.

A múlt évi állandék	316	frt	06	kr.
Tagdíjakból beveendő (450 tag)	685	„	—	„
Összes bevétel	991	frt	06	kr.

Kiadás.

Az aggteleki barlangra	340	frt	—	kr.
Egy magnesiun-lámpa	30	„	—	„
Biztosítás	12	„	—	„
Irnoki díj	100	„	—	„
Posta és táviró	70	„	—	„
Tagdíjak beszédése és könyvek kibordásáért	35	„	—	„
A Szádellői Őrnek	15	„	—	„
Nyomatványok	60	„	—	„
Irodai költségre	12	„	—	„
Kamat 1000 frt után	45	„	—	„
Hoverla menedékház 1-ső részlet	200	„	—	„
Szádellői völgyi pavillon	50	„	—	„
Különféle	22	„	06	„
Összes kiadás	991	frt	06	kr.

Siegmeth Károly s. k.
ügyvivő alelnök.

A Keleti Kárpátok osztályába beléptek 1892-ben: Feischl Károly Debreczen, Dr. Hevessy Károly Kassa, Szent-Miklóssy Augusztá Tamásfalva, Molnár Margit Tamásfalva, Dr. Szontagh Ferenczné Lapujtó, Pappszász Lajos P.-Tenk, Szontagh Antal Rétság, Dusza Lajos Zádorfalva, Horkay István Aggtelek, Pappszász Károly Nagy-Kereki, Ehrenreich Emil Szt.-Jakabi Antal major, Schirger Gusztáv Kassa, Szentimrey Imre Kassa, Hammersberg László Kassa, Hirth Lajos Rozsnyó, Polgármesteri hivatal Jólsva, Szeghy Elemér Izbugya.

3. A M. K. E. Liptói osztálya.

Tisztikar:

Elnök: Kubinyi Gyula, cs. és kir. kamarás, földbirtokos.

Alelnök: Palugyay Gyula, megyei főjegyző.

Titkár és ideiglenes pénztáros: Istvánffy Gyula, tanár.

Választmányi tagok: Gömöri Szentiványi József, Rakovszky István, Kiszely Árpád, Eördögh Alajos, Platthy Gyula, Kossányi

Géza, Joób Marczel, dr. Mikó Gyula, dr. Grossmann Ignác, Vitális Antal, Szmracsányi Arisztid, Vitális Péter, Andaházy Géza és Szent-Iványi Márton.

Évi jelentés.

Mélyen tisztelt közgyűlés! A M. K. E. Liptói osztályának kilenczedik évi rendes közgyűlése előtt van szerencsénk osztályunk 1892-dik évi működéséről a következőkben megtenni jelentésünket:

Testvéroosztályainknak a hazai turistika fejlesztését és a hazai földrajzi ismeretek kiszélesbbitését czélzó tevékenységében osztályunk szintén óhajtott volna részt venni, mert ha valamely osztálynak, úgy a mienknek van erre bőven alkalma, miután működési terrenumát természeti szépségekkel és ritkaságokkal oly pazarul áldotta meg az alkotó keze, hogy valósággal a mulasztás vádjá illelhetné osztályunkat, hogy azoknak minél intensivebb kultiválása és minél szélesebb körben való ismertté tétele végett vajmi keveset tett ekkoráig; de szolgáljon mentségünkre osztályunk pénzügyi viszonyainak kedvezőtlen volta, mely kezünket annyira kötötte, hogy egyelőre minden törekvésünk oda irányult, hogy minél közelebb hozzassuk azt a jövőt, melyben e kötelekek feloldódván, mi is. az aktiv szereplés terére léphessünk.

Az anyagi ügyek rendbehozatala, a még mindig tetemes tagdíjhátralékok kevesbbitése s tartozásaink törlesztése volt tehát törekvésünk a mult évben is. S e törekvésünk által sikerült annyit elérnünk, hogy a két évvel azelőtt csaknem 500 frtot kitevő adósság ma már úgyszólván felényire redukáltatott, úgy hogy osztályunk jelenlegi összes tartozása 267 frt 14 krt tesz ki.

A mult évi közgyűlés alkalmával ideiglenesen megbízott egyesületi pénztáros a mult évben is, részint személyesen, részint levél útján kereste meg és kérte föl az osztály tagjait, hogy az egyesület irányában önként elvállalt pénzbeli kötelezettségüknek szíveskedjenek eleget tenni, sőt a kedvezőbb eredmény elérése végett ugyancsak a mult évi közgyűlés határozatából kifolyólag a tagdíj-hátralékosoknak szolgabirói járásonként beosztott részletes kimutatását oly értelmű kísérel irattal küldötte meg az illető járáások fõszolgabiráinak, hogy szíveskednének a kimutatásokban felsorolt tagokat tagdíj hátralékaik kifizetésére hivatalosan fölkérni s az eredményről az egyesület pénztárosát értesíteni. E megkeresésekre azonban 1892. február hava óta mindez ideig válasz nem érkezett.

A deménfalvi menedékház biztosítását illetőleg változás állott be annyiban, hogy a biztosítás 2000 frt erejéig az „Első magyar általános biztosító-társaságnal“ 5 egymás utáni következő évre kötött meg. Ezt annyiból látta előnyösebbnek osztályunk, mert ez által pénztárunk javára 16 frt 62 kr.-nyi megtakarítás eszközöltetett, miután az 1892. évre 21 frt 52 kr. helyett csak 4 frt 90 krt fizetett biztosításul.

Az egyesületi Évkönyv osztályunk minden egyes tagjának megküldetett, a helyben lakóknak kézbesítés, a vidékieknek posta útján.

A tagok száma az elmúlt évben nem szaporodott s ily formán osztályunknak 1892-ben 71 tagja volt, a kik közül alapító tag 4, tiszteletbeli 1, kilépett 2. Ezekon kívül fájdalommal kell felemlítenünk azon szomorú tényt is, hogy tagjaink sorából a végzet is elszólitott kettőt örökre, ú. m. Pataky István szent-iványi apátkanonokot s osztályunk elnökének mindenki által nagyrabecsült nejét, egyesületünk buzgó tagját Kubinyi Gyuláné ő méltóságát. Mindkettő temetésén osztályunk küldöttségileg képviseltette magát.

Ezzel évi jelentésünket befejezve, vagyunk a m. t. közgyűlésnek alázatos szolgálói

Liptó-Szt.-Miklós, 1893. január 17-én.

Kubinyi Gyula s. k.

cs. és kir. kamarás, egyesületi elnök.

Istvánffy Gyula s. k.

egyesületi titkár.

A másolat hitelül:

Istvánffy Gyula s. k.

egyesületi titkár.

A Magyarországi Kárpát Egyesület Liptói osztályának 1892. évi zárószámadásáról szóló kimutatás.

Kiadás.

A takarékpénztárba tőke- és kamattörlesztés	125	frt	28	kr.
Irodai költségekre	25	"	26	"
Menedékház biztosítása az 1892. évre	4	"	90	"
Halotti koszorúra	7	"	50	"
Tartozás-törlesztésre Klimó vendéglősnek	30	"	10	"
Összesen	193	frt	04	kr.

Bevétel.

Pénztári maradvány 1891. évről	57	frt	72	kr.
Gróf Zichy Edmund úr adománya 1892. évre	100	"	—	"
Tagsági díjakban befolyt	69	"	—	"
Összesen	226	frt	72	kr.

Liptó-Szt.-Miklós, 1893. január 17-én.

Istvánffy Gyula s. k.
ideiglenes egyesületi pénztáros.

Felülvizsgáltván helyesnek találtatott.

Thuránszky Tamás s. k. *Dr. Groszmann Ignác.*

A Magyarországi Kárpátgyesület Liptómegyei osztályának
költéséglőirányzata az 1893. évre.

Bevétel.

61 fizető tag után tagdíj 3 frtjával	183	frt	—	kr.
Gróf Zichy Edmund úr adománya	100	"	—	"
Hátralékos tagdíjakból	50	"	—	"
Pénztári maradvány 1892. évről	33	"	68	"
Összesen	366	frt	68	kr.

Kiadás.

Menedékház biztosítása egy évre	21	frt	53	kr.
Ügykezelési költségekre	25	"	—	"
Kubinyi Gyula elnök úr követelése	2	"	—	"
Takarékpénztárba tartozás	265	"	14	"
Összesen	313	frt	67	kr.

Liptó-Szt.-Miklós, 1893. január 17-én.

Istvánffy Gyula s. k.
egyesületi titkár.

4. A M. K. E. Iglói osztálya.

Elnök: Róth Márton.

Jegyző: dr. Nosz Gyula.

Pénztáros: Benigny Gyula.

A tagok száma 83.

Az 1892. évi tevékenységünkről van szerencsénk a következőket jelenteni:

1. Útépítések: *a)* Szontágh-féle méhes—főszmalom; *b)* Schulerloch—Rittenberg; *c)* Tollstein—Márkuskút; *d)* a Márkuskútnál összesen körülbelül 5 km.

2. Útjelzések: *a)* az eddigi jelzések megújítottak. *b)* Új jelzések: Rittenberg—Grätl (veres-fehér), Rittenberg—Tollstein (kék-fehér), Márkuskút—Grätl (kék), Iglófüred—Leithaus—Jávor (veres kereszt), Iglófüred—Jávor—Murány (veres), Grätl—Bindt (sárga), Grätl—Greiner—Knoll (fehér), Grätl—Dürrer Berg—Murány (veres).

A jelzett utak hossza kitesz körülbelül 40 km.

3. Forrásfoglalások: A Demjan árkában egy, a Rittenberg nyugoti oladalán négy és az Eschbergen egy, összesen tehát hat forrás; ezenkívül a Schulerloch-forrás alaposan kijavított.

4. Az ápril havi gyűlés alkalmával tartott Geyer Gyula tanár előadást a madár-védelemről, mely alkalommal éneklő madarainknak és azok fészkeinek legnagyobb részét kiállította.

4. Julius hó 17-én sikerült kirándulás rendeztetett a „Lapis refugii“-ra (Menedékkő), mely alkalommal Fila úr többrendbeli fényképészeti felvételeket eszközölt, melyek a Hernád áttörésnek egyes részeit ábrázolják. A „Zöld tóhoz“ tervezett kirándulásnak hirtelenül beállott kedvezőtlen időjárás miatt el kellett maradnia.

6. Julius hó 31-én rendeztetett egy hangverseny, részben az osztály javára, Iglófüreden.

7. Dr. Posewitz Tivadar készítettett egy térképet Iglófüred vidékéről.

8. Payer János tanár 200 jelzési táblácskát festett.

9. Az osztályban az egyesületi muzeumnak van 20 pártoló tagja.

Iglón, 1893. évi deczember hó 30-án.

Dr. Nosz Gyula s. k.
jegyző.

Róth Márton s. k.
elnök.

A Magyarországi Kárpátgyesület Iglói osztályának z á r -
s z á m a d á s a az 1892. évről.

Bevétel.

Készpénz-maradvány 1891-ről	89	frt	67	kr.
Tagsági díjak:				
75 rendes tag à frt 2.—	150.—			
71 rendes tag „ „ —.50	35.50			
8 rendkívüli t. „ „ —.50	4.—	189	„	50
Iglófüredi hangverseny tiszta jövedelmének fele	63	„	78	„
Kamat	3	„	23	„
Összesen	346	frt	18	kr.

Kiadás.

A központnak 75 tag után 40 ^o / _o	60	frt	—	kr.
Útépités	183	"	20	"
Forrásfoglalás	17	"	—	"
Útjelzés	71	"	89	"
Tűzbiztosítás	5	"	34	"
Különfélék	5	"	—	"
Készpénzmaradvány	3	"	75	"
Összesen	346	frt	18	kr.

Igló, 1892. évi december 30-án.

Benigny Gyula s. k.
pénztáros.

Róth Márton s. k.
elnök.

Költséglelőirányzat az 1893. évre:

Bevétel.

Készpénz	3	frt	74	kr.
Tagsági díjak	189	"	50	"
Összesen	193	frt	25	kr.

Kiadás.

40 ^o / _o a központnak 70 tag után	60	frt	—	kr.
Útépités és forrásfoglalás	100	"	—	"
Útjelzés	20	"	—	"
Tűzbiztosítás s külömfélék	13	"	25	"
Összesen	193	frt	25	kr.

Igló, 1893. január 1-én.

Benigny Gyula s. k.
pénztáros.

Róth Márton s. k.
elnök.

5. A M. K. E. Egri-Bükk osztálya.

Tisztviselők:

Elnök: dr. Kállay Zoltán, Hevesmegye főispánja.

Ügyvivő alelnök: dr. Pásztor Bertalan, ügyvéd.

Alelnök: Weidl Gyula, nyug. alezredes.

Titkárok: dr. Szolcsányi Gyula, jogtanár, dr. Csutorás László, ügyvéd.

Pénztáros: Buzáth Lajos, gyógyszerész.

Választmány: Altorjay Sándor ügyvéd, Babics Béla közjegyző, dr. Bartalos Gyula áldozár, Berkó Aladár kir. ügyész,

Csokás István ügyvéd, Dulka Ágoston jegyző Sz.-Erzsébeten, Fehér Gyula áldozár s aligazgató, dr. Philippy Ödön törvényszéki bíró, Gesztes Lajos érseki főerdész Felső-Tárkányon, Gronay Sándor Eger polgármestere, Hunyor Sándor tszéki elnök, Imre Miklós ügyvédi kamarai elnök, dr. Kállay Árpád tszéki bíró, Kopácsy Dezső nyug. megyei árvaszéki jegyző, Kolosváry József tvszéki bíró, Klasánszky László hevesmegyei jegyző, dr. Kozma Endre tvszéki albíró, Kovách Kálmán kir. főmérnök, Markasolyi Vilmos iparos-polgár, László János képezdei tanár, Matzky Emil főszolgabíró, dr. Matzky Valér cziszterci rendi tanár, Polak Antal nyug. mérnök, Perger Ignác tanító, Petravich Bertalan ügyvéd, Radler Frigyes kereskedő, Samassa János érseki jószágigazgató, Steinhauser Rafael kereskedő, Póka István főkáptalani jószágigazgató, Szederkényi Nándor országgy. képviselő, Demil Ödön városi főszámvevő, dr. Párvy Sándor apátkanonok, Simkovics Imre ügyvéd, dr. Schwarcz Dávid orvos, Szokolay László ügyvéd.

O s z t á l y o k :

1. Régészet-történeti. Elnök: Kandra Kabos áldozár, Jegyző: Ledniczky Ipoly cziszterci tanár. Bizottsági tagok: Bartalos Gyula, Stephanovszky Sándor kanonok, Kinorányi Ede cziszterci tanár, Kopácsi Dezső, Piller Ede megyei árvaszéki ülnök, Kolosváry József.

2. Földtan-természetráji. Elnök: Halász Ferencz tanfelügyelő, kir. tanácsos. Jegyző: Orlovsky István réalisk. tanár. Bizottsági tagok: dr. Philippy Ödön, Weidl Gyula, Gesztes Lajos, dr. Kozma Endre, Kelemen Lajos, Simkovich Imre.

3. Nemzetgazdasági. Elnök: Wolff Károly ügyvéd, birtokos. Jegyző: Radvánszky Lajos városi árvaszéki ülnök. Bizottsági tagok: dr. Alföldy Dávid ügyvéd, dr. Hubert János jogtanár, Póka István, dr. Schwartz Dávid, Steinhauser Rafael, Sveticska Antal felső-tárkányi jegyző.

4. Egészségügyi. Elnök: dr. Köszler József orvos. Jegyző: dr. Glósz Kálmán városi alorvos. Bizottsági tagok: dr. Akantisz Jusztin városi főorvos, dr. Brünauer Ambró orvos, Buzáth Lajos gyógyszerész, Csincsara Béla, dr. Schönberger Soma tszéki orvos, dr. Troján Alajos orvos.

A másolat hitelül:

Dr. Pásztor Bertalan s. k.
ügyvivő alelnök.

Jegyzőkönyv,

mely felvétellett a M. K. E. Egri-Bükk osztályának 1893. évi márczius 22-én Egerben a városháza nagytermében tartott közgyűlésén.

Jelen voltak: Elnök: nagy-kállói dr. Kállay Zoltán főispán, jegyző: Kandra Kabos másod titkár stb.

Az elnöki megnyitó után következett:

1. a titkári jelentés, mely szerint az elmúlt egyesületi évben választmányi ülés tartatott 4, kirándulás 2, jelesen a Nagy-Egeden keresztül a tárkányi várkúthoz. Mely alkalommal az osztály tudomást vett a felső-tárkányi ős várról, mely körül a kirándulás tagjait dr. Bartalos Gyula tájékoztatá. A másik expedíció a baklai tó érintésével a szarvaskeői völgybe történt, melynek várromjai jelentőségére a helyszínén Kandra Kabos figyelmezteté az ős alkotás megtekintőit. A sokat ígérő nyári nagy és a regényes Tarkóaljba tervezett kirándulás közbejött akadályok miatt elmaradt. A felolvasások megkezdésének elsősége néhai Kempelen Radó szakosztályi elnök dicsősége és érdeme marad. Tanulmánya „A rovarok életéből“ czímen nem csupán gyönyörködtetve tanulságos, de egyszersmind műbecsrel bíró alkotása is marad osztályunknak. A másik felolvasás ünnepelesen alkalmi volt. „A magyar nemzet színeiről“ tartotta Ledniczky Ipoly szakosztályi titkár. Ezekhez járultak a szakosztályok köréből kikerült cikkek, péld. „Az egri várban volt királyi sírboltról“.

2. A köszönettel és éljenzéssel fogadott és jutalmazott titkári jelentés után a pénztáros Buzáth Lajos úr számolt az osztály vagyónáról: 1891—92. évről összes bevétel 406 frt 50 kr., kiadás 46 frt 27 kr., pénztári maradvány tehát 360 frt 23 kr., 121 drb. 1892-ki fizetetlen évi jegy.

A felülbírók Ledniczky Ipoly és dr. Philipp Ödön vál. tag urak, mint pénztárvizsgáló bizottság jelentése alapján a közgyűlés ügybuzgó pénztárosa részére az 1891—92. évekre köszönetének nyilvánítása s jegyzőkönyvbe vétele mellett megadja a felmentést.

3. A főnebb tisztelt pénztári bizottság jelentéstétele szerint a pénztári maradványból, illetőleg 1892. évi tagsági jegyzékből 92 tag után per 80 krral 73 frt 60 kr. az anyaosztályt illetvén határozatott, hogy az említett 73 frt 60 kr. összeg az anyaosztálynak azonnal megküldessék.

4. Ügyrendünk értelmében a választmány és tisztikar megválasztása ejtetvén, az következőleg alakult (lásd pag. 92. és 93.)

Elnök a maga, tisztársai és a választmány nevében a megválasztásért a közgyűlésnek köszönetet mond, mely után

5. Az anyaosztályhoz intézendő felterjesztés pontjait tevő munkaprogramm, illetve a megkezdett 2. egyleti évre vonatkozó költségvetés, indítványok s javaslatok tárgyalására kerülvén a sor, a közgyűlés több tagjának hozzászólása után egyértelműleg határozottatott és pedig az előirányzatot tekintve dr. Philippy Ödön és Ledniczky Ipoly urak javaslatára a) hogy az Egedre vezető s már kijelölt út jelzésére és kiépítésére 50 frt fordítassék, b) hogy ugyanott menedékház építtessék 200 frt erejéig, mindkettőnek kivitelével az igazgató választmány bizatván meg, c) ugyancsak a választmány felhatalmaztatott 15—20 frt erejéig az osztály részére rendes eljáró¹ fogadására stb.

Kelt mint fent.

Dr. Kállay Zoltán s. k.
elnök.

Kandra Kabos s. k.
másodtitkár.

A másolat hitelélül:

Dr. Pásztor Bertalan s. k.
ügyvivő alelnök.

6. A M. K. E. Aldunai osztálya.

Tisztikar:

Elnök: Alsó-szatai Petheő János kir. tanácsos, m. kir. posta- és távirada-igazgató.

Alelnök: Pálffy Elemér, országgy. képviselő.

Ügyvivő alelnök: Király Pál, áll. főgymn. igazgató.

Titkár: Still Nándor, áll. főgymn. tanár.

Másodtitkár: Bászeli Aurél dr., áll. főgymn. tanár.

Pénztáros: Schelling Kornél dr., áll. főgymn. tanár.

Választmány: a) Helybeli tagok: Aberle Ferencz, Albach Antal, Albach János, Bauer Ferencz, Capdebo Gergely, Dsida Lajos, Greiner Ferencz, Hepke Tibold, Huzsik Jakab, Jávorszky Albert, Krencsán Károly, Lekits M. A., Merkl Ferencz dr., Nemcsik Gyula, Pászt Vilmos, Siegl József, Thali Tivadar, Trittner Bertalan, Ullmann Antal, Vajda Károly dr., Weldiu Károly, Werner Emil, Wunder Gyula.

b) Vidéki tagok: Auner János, Deschán Achill, Egger Rezső, Faller József, Hahn Engelbert, Herz Fülöp, Hirschpeck Ágost, Janel József, Karsay Zoltán dr., Lichtfuss Antal dr., Lindauer Gusztáv, Schlögl Henrik, Smodics József, Steiner Ferencz, Szarvassy Alajos, Völker Herman, Wörnle Gyula, Weiffert Károly.

Az osztály székhelye: Fehértemplom.

¹ Szolga.

Évi jelentés.

Osztályunk működése a lefolyt évben odairányult, hogy a mult évi közgyűlés által elfogadott munkatervezetben előirányzott munkálatokat foganatba vegyük és — a mennyire szűk anyagi viszonyaink engedik — keresztülvigyük.

Ösvényeket jelöltünk ki és útjelzéseket alkalmaztunk az I. számú őrháztól a Ribis-völgybe és a Lakvára. Hátra van még a Lakvától Najdasig terjedő részlet, melyet ez évben fogunk jelzésekkel ellátni. Hogy az említett munkálatok osztályunk pénztárának semmi költséget sem okoztak, kiváltképpen buzgó tagtársunknak, Jávorszky Albert kir. főerdész úrnak köszönhetjük, ki a legnagyobb készséggel rendelkezésünkre bocsátotta személyzetét.

Programmunk egy másik pontját képezte: egy turista-út kipuhatólása és előállítása Szászkabányától a Bé-völgyön át az Ocu-Béului-ig és a vízesésekig. E kirándulás jelenleg csak nagy kerülővel tehető meg Potokon és Szokoláron át. Azt terveztük tehát, hogy más utat csinálunk, még pedig Román-Szászkán, a Nera folyón át egyenesen a Bé-völgybe. De a mult évi augusztus havában a helyszínére tett kirándulás alkalmából meg kellett győződünk, hogy a Bé-patak alsó völgyében csinálendő út, valamint a Nera-folyón át építendő hid oly tetemes költségeket igényelnének, melyek anyagi erőnket messze túlhaladnák. Így e tervünktől el kellett állanunk annál inkább, mivel a tagdíjak befizetése a lefolyt évben is, különösen a vidéki tagok részéről oly lanyhán történt, hogy pénztári kimutatásunk megint tetemes hátralékokat tüntet fel. Ugyanezen oknál fogva ama tervünk is, mely szerint alapot akartunk teremteni egy aldunai album kiadására, csak pium desiderium maradt.

Tagjaink száma 80. E tetemes apadás abban leli magyarázatát, hogy azokat, a kiktől értesülésünk szerint a tagdíj nem hajtható be, a tagok jegyzékéből kitoröltük. Kilépésüket vagy tizen jelentették be, 4-en pedig elköltöztek. Két buzgó tagtársunkat a halál ragadta ki körünkből: Siegl Károly mérnököt és Szőke Endre tanárt. Áldott legyen emlékek!

Osztályunk a mult év folyamán 2 kirándulást rendezett: az egyiket tavasszal Ribis völgybe, a másikat augusztus 13., 14. és 15. napjain Vaidasról Szászkabányára és innen a Bé-vízesésekhez és Szokolára.

Folyó ügyeinket két választmányi és egy közgyűlésen intéztük el.

Király Pál
ügyvivő alelnök.

Still Nándor
e. i. titkár.

A M. K. E. Aldunai osztályának 1892. évi zár számadása.

Bevétel.

Pénztári maradék az 1891. évről	146	frt	11	kr.
Tagdíjak az 1892. évre	113	„	50	„
Összesen	259	frt	61	kr.

Kiadás.

A központnak 100 tag után az 1891. évre	80	frt	—	kr.
Nyomatványok, irodai költség, tagdíjbeszedés	35	„	28	„
Pénztári maradék	144	„	33	„
Összesen	259	frt	61	kr.

A hátralékok kimutatása.

1891. évre	120	frt	—	kr.
1892. évre	244	„	50	„
Összesen	364	frt	50	kr.

Schelling Kornél dr.
pénztáros.

7. A M. K. E. Magura-Javorinai osztálya.

Évi jelentés.

A közelmúlt évben is tevékenységünk kizárólag az általunk létesített turista-út és menedékház fenntartására szorítkozott, mivel az osztályunk által kitűzött második cél, t. i. a haligóczi barlang felkutatása és hozzáférhetővé tételének megvalósításához anyagi eszközeink csekély voltánál és a szükséges szakemberek hiányánál fogva a múlt évben sem foghattunk.

Nem lévén kilátás arra, hogy az itt említett akadályok belátható időben meglennének szüntethetők és minthogy e miatt a haligóczi barlang felkutatását programmunkról le kell venni a legközelebbi közgyűlésnek feladata lesz határozni a felett, valjon indokolt-e még osztályunk létezése csupán a végből, hogy egy eléggé ismert könnyen járható utat fenntartsion és nem czélszerűbb-e, ha osztályunk feloszlásával tagjai a Kárpátgyesületbe lépnek.

Ezen — az előadottak szerint — hihetőleg utolsó jelentésünket azonban be nem zárhatjuk anélkül, hogy a tekintetes elnökség figyelmét, az egyesületünket is kiválóan érdeklő Halas-tó és Tengerszem hovátartozósága tekintetében Gácsországban felvetett és ott folytonosan napi renden lévő kérdésre ki ne kérnök.

Köztudomásu dolog ugyanis, hogy Gácsországban vagy 3

évvel ezelőtt mozgalom keletkezett, melynek czélja a régi idők óta hazánkhoz tartozó a Magas-Tátra gyöngyeit képező Halas-tó és Tengerszemnek tőlünk való elvételére irányul. E tárgyban ki kell ugyan emelnünk, hogy az ezen területen Gácsország lakosai részéről 1890. évben elkövetett erőszakos foglalások ismétlésének a magyar kormány erélyesen gátot vetett, a mennyiben egyenesen ezen terület megvédeése czéljából 1891. évben a Halas-tó mentén csendőrségi őrállomást szervezett; sajnós azonban az, hogy gácsországi szomszédaink retorszioként a múlt évnél telén, midőn az őrség az éghajlati viszonyoknál fogva Javorinára volt kénytelen áthelyezkedni, a Halas-tó melletti laktanyát felgyújtották és hogy ezen barbarismus Magyarországon még csak erkölcsi elítélésben sem részesült, a mennyiben egyáltalában agyon hallgattattott. Sajnos továbbá az is, hogy a míg Gácsországban lábra kapott ezen agitacionális mozgalom folytonosan nagyobb mérvet ölt, a mennyiben a gácsországi Tátra-Club kezdeményezésére egy ezen terület visszaszerzését tárgyazó, az osztrák kormányhoz beadandó kérvényhez Gácsországban tömegesen aláírások gyűjtetnek, és a lengyel Clubban és a tartományi gyűlésen a Halas-tó és Tengerszem visszavétele és illetve ezeknek Magyarország kezén lévő birtokának jogtalan volta minduntalan említetik, ezen kérdéssel szemben Magyarország közvéleménye, de egyletünk is bámulatos közönyt tanusít.

Első sorban egyletünk feladata volna ezen közönyt megtörni és nehogy egyletünk hallgatása, a Gácsországi Tourista-Club törekvésével és mozgalmával szemben oda magyaráztassék mikép a Magas-Tátránk ellen intézett merényleteket közönyösen vesszük, feladata volna az is, a magyar kormánytól kérelmezni, mikép ez az osztrák kormánytól erélyesen tiltakozzék ezen mozgalom ellen, melynek czélja hazánk területi épségén csorbát ejteni és mely a népszenvedélyek felizgatásával tényleg is már oda vezetett, hogy a határszéli gorlok területünkön erőszakoskodnak és gyujtogatnak.

Szepes-Ófalu, 1893. évi márczius 29-én.

Vyda László s. k.,
ügyvivő alelnök.

Dr. Klein Ignác s. k.,
osztály titkár.

M. K. E. Magura-Javorinai osztályának 1892. évi számadása.

Bevétel:

Pénztári maradvány 1891. évről	52	frt	79	kr.
37 tag 1892. évi tagdíja	74	"	—	"
összesen	126	frt	79	kr.

Áthozat: 126 frt 79 kr.

Ebből leirandó 16 tag 1891. évi be nem hajtható tagdíja	32 „ — „
összes bevétel	94 frt 79 kr.

Szepes-Ófalu, 1893. évi február 28.

Kiadás:

Központi járulék 40 tag után előirányzat szerint	32 frt — kr.
Menedékház biztosítása	4 „ — „
Hírlapok	8 „ — „
Póstakezelési kiadások	4 „ — „
összesen	48 frt — kr.
Pénztári maradvány 1893. évre	46 „ 79 „
összesen	94 frt 79 kr.

Krempaszky Alajos
pénztárnok.

Ezen számadást megvizsgálta és helyesnek találta:
Szepes-Ófalu, 1893. márczius 20-án.

Ujfalussy Bruno.

Marekker Ferencz.

8. A M. K. E. Zólyomvármegyei osztálya.

Az osztály ügyvivő alelnöke a lefolyt év nyarának elején váratlanul elhalván, titkára pedig leköszönvén, nincs senki, a ki az osztály működéséről jelentést adni képes volna.

A pénztáros zárszámadása a következő:

A M. K. E. zólyomvármegyei osztály 1892. évi számlája.

Bevétel.

Tagdíj-számlán:

52 tag 1891. évi díjáért 2 frtjával	104 frt — kr.
71 „ 1892. „ „ 2 „	142 „ — „
összesen	246 frt — kr.

Kamat-számlán:

Betéti könyvecske 1892. évi kamatai	14 frt 07 kr.
Egyenleg 1891. évről osztályi czélokra	318 „ 23 „
összesen	578 frt 30 kr.

Kiadás.

Központi-illetmény-számlán:

40% ^o illetmény 52 tag után 1891. évre	41 frt 60 kr.
40% ^o „ 71 „ „ 1892. „	56 „ 80 „
összesen	98 frt 40 kr.

	Áthozat: 98 frt 40 kr.
Ügyviteli-számlán:	
Póstabérek és díjak beszédeseért.	6 „ 16 „
Egyenleg mint vagyontételben	473 „ 74 „
összesen	578 frt 30 kr.

Besztercebánya, 1893. évi február hó 23-án.

Medveczky Kornél
egyesületi pénztáros.

Ezen számadást tételenként megvizsgálván, bevételi s kiadási mellékleteivel összehasonlítván, mindenben megegyezőnek és helyesnek találatott.

Besztercebányán, 1893. február 25.

Puschmann Ignác
számvizsgáló bizottsági tag.

Szilassy Kelemen
számvizsgáló bizottsági tag.

9. A M. K. E. Szilázia osztálya.

Tisztviselők:

Tiszteletbeli elnök: Egészségügyi tanácsnok Dr. Wagner, Könighütte.

Elnök: Doeleke Tivadar, kereskedő.

Helyettese: Dr. Kuhl, tanár.

Titkár: Dr. Otto.

Helyettese: Müller János, kereskedő.

Pénztáros: Bannert, rentier.

Ülnökök: Neumann, nyug. kapitány és földbirtokos; Kretschmer, ny. kapitány; Dittrich, gyártulajdonos, Nikolai; Dr. Glowella, Könighütte.

Évi jelentés.

Nagy örömünkre szolgál, hogy osztályunk hatalmas növekedéséről a központnak jelentést tehetünk, a mennyiben az a múlt évben 105 új taggal szaporodván, ugy jelenleg a három pártoló tagot beleszámítva 315 taggal bir. Az 1892-re tervezett munkák közül kettőt teljesen befejeztünk. Ugyanis a Hosszu-tótól a Lengyelnyereg magasságáig Dénes tanár traciroszása szerint kényelmes gyalog utat építettünk. Továbbá a Gerlachfalvi csúcs megmászását helyettes elnökünk utjelzése szerint megkönnyítettük úgy, hogy most a kellemetlen „Gerlachfalvi próbát“ is meg lehet kerülni. Az út a Virágos-kerttől a Gerlachfalvi próbáig, melynek elkészítésére a vezetők vál-

lalkoztak, félreértés következtében — sajnos — abban maradt, de a legközelebbi évadban ki lesz építve, nemkülönben az út a Hosszú-tótól a Virágos-kertig.

Osztályunk, támogatva a központtól, február havában egy kérvényt nyújtott be a kassa-oderbergi vasút igazgatóságához, hogy az ünnepnapkor kiadott jegyek 14 napig legyenek érvényesek. Folyamodványunkat siker koronázta, melyért az illető igazgatóságnak e helyen is köszönetünket nyilvánítjuk.

Lépéseink, melyeket oly célból tettünk, hogy a M. K. E. tagjai a lengyel menedékházakban hasonló előnyökben részesüljenek, mint a Lengyel Tátra-egyesület tagjai, eddigelé sikertelenek maradtak, de reméljük, hogy a két egyesület közt létre fog jönni egy ily értelmű szerződés, annyival is inkább, mivel a Hunfalvy-menedékház tervezett új berendezése mellett egyenértéket nyújthatunk.

Hogy osztályunkat bizonyos tudományos színvonalra emeljük, a lefolyt évben könyvtárt rendeztünk be, a Tátráról szóló fontosabb műveket s mappákat beszerezvén. Ezen könyvtár valamint a negyedévi tudósítások nagyon igénybe vették ugyan pénztárunkat, de reméljük, hogy ez által osztályunk belélete meg fog erősödni s a szétszórt tagokat is jobban fogja összetartani, mint az előbbi években.

Az osztály növekedése szükségessé tette az alapszabályok revízióját, mely azonban csak a tisztviselők nagyobbított számára szorítkozott.

Osztályunk legelőször pünkösdkor tervezett közös kirándulást a M.-Tátrába. A 46 résztvevő, kiket Poprádon a központ emberei üdvözöltek s a kik Weszter úrnál szívélyes fogadtatásban részesültek, igen megelégedetten tértek vissza, ámbár az idő az utolsó napokban nem igen kedvező volt.

Az év folyamában a közgyűlésen kívül még 8 nyilvános gyűlést tartottunk:

Jan. 8-án, közgyűlés.

Febr. 24-én, Kionka cand. med. a M.- s Alacsony-Tátra flórájáról értekezett.

Márcz. 22-én, Buchwald úr bemutatott s magyarázott három képet, melyet Javorinában festett.

Ápr. 9-én, gyűlés Könighuttában. Dr. Wagner olvasott a M. K. E. s a sziléziai osztály céljáról s munkálatáról.

Máj. 4-én, az alapszabályok revíziója.

Jún. 16-án, jelentés a kirándulásról s a „Széplakban“ tervezett útépitésről.

Okt. 18-án, Dr. Kühl tanár jelentése a Gerlachfalvi-Próba megkerüléséről s az új út jelzéséről.

Nov. 19. Müller úr előadása: A hegymászók felszereléséről.

Decz. 3-án ünnepelte meg Könighuttában az osztály 5 évi fennállását. Részt vett 160 személy, nagy örömeinkre szolgált az, hogy négy kedves vendég Magyarországból is köztünk volt. Az osztály egyesületi ügyek letárgyalása után, mely alkalommal Dr. Glowella a hegymászás fontosságáról az egészség tekintetében s az aláírott titkár az osztály munkálatairól értekezett, következett egy társas-vacsora s végre a táncz, mely reggelig összetartotta a résztvevőket.

A számos intézkedés között, melyet osztályunk életbe léptetett, hogy a M.-Tátra iránti érdeklődés mentül tágasabb körökbe elterjedjen, első sorban áll az értesítő hivatal berendezése, mely minden tudakozódásra ingyen szóbeli és írásbeli felvilágosítást szolgáltat. Ezen hivatalt igen sokan vették igénybe s az osztály csak kötelességét teljesíti, midőn Müller úrnak, a ki ezen fáradságos munkát magára vállalta, e helyen is köszönetét fejezi ki. Hasonló kötelességet teljesít Weszter és Dénes urak irányában, kik az osztály törekvéseit minden tekintetben támogatták.

Doeleke Tivadar.

Dr. Otto.

A sziléziai osztály s z á m a d á s a 1892. évről.

Bevételek.

Pénztári készlet	Márka	758.48
Tagsági díjak	"	1097.25
.	"	19.—
Kamatok	"	27.69
összesen	Márka	1902.42

Kiadások.

A Tátrában végzett munkákért	Márka	939.27
Az osztály költségei	"	547.50
Az alapítási ünnepély költségei	"	119.20
Készpénz	"	243.45
Egyesületi jelvények	"	53.00
összesen	Márka	1902.42

Megvizsgáltuk s helyesnek találtuk.

Kretschmer
számvizsgáló biz. tag.

Müller János
számvizsgáló biz. tag.

Költségvetés 1893. évre.

Bevételek.

Pénztári készpénz	Márka	296.45
Tagsági díjak	"	1097.25
összesen	Márka	1393.70

Kiadások.

Nyomatványok	Márka	130.00
Póstaköltségek s törlesztés	"	170.00
Különfélék	"	93.70
A Tátrában végzendő munkáért	"	1000.00
összesen	Márka	1393.70

APRÓ KÖZLEMÉNYEK.

Öt nap a Magas-Tátrában.

ROXER VILMOSTÓL.

1840. augusztus 3-án barátaimmal¹ a következő program szerint akartam a M.-Tátrával közelebbről megismerkedni:

Első nap: Csorbai tó; második nap: a Kríván megmászása és a Koprovai völgy; harmadik nap: a Rosztoki völgyön át a Halastóiig; negyedik nap: a Tengersizemhez s vissza a Poduplaszki-völgybe; ötödik nap: a Jeges-tóhoz s a Lengyelnyergen át Tátra-Füredre.

Én voltam a vezető s mindenki az öt napra szóló élelmiszerek hordárja. Szerepem némileg könnyítve volt az által, hogy a hegymászást már ismertem s FABRICZY JÁNOS nagybátyám, az akkori szepesmegyei főmérnök mappái rendelkezésemre állottak.

Édes apám az nap délután szekeren elvitetett bennünket Batizfalváig, honnan gyalog Stola nevű falun keresztül a Csorbai tónak tartottunk; de az idő későre járt, hűvös is lett s kénytelenek voltunk, egy vágás szélén rendelkezésünkre álló fából tüzet rakván — szükség törvényt bont — a szabad ég alatt meghálni. A hideg oly nagy volt ez éjjel, hogy reggel megfagyott számóczát szedtünk, de nem ettünk.

Elindulásunkkor nyikorgott talpunk alatt a fagyos moha; fáztunk, gyorsan mentünk, hogy felmelegedjünk s egy óra múlva a Csorbai tónál voltunk.

Mily más képet nyujtott akkor és nyujt most e tó. Ős erdő közepette egyszerre előbukkanván, nagy mocsárnak tetszett, míg most nagy vendéglővel, villákkal körülépítve a turistáknak legkedveltebb, s mióta az összeköttetés a Tátra-für-

¹ Stolzenberg és Wadovszky a lőcei katona-intézet tanárai, Sz. Istvány Titusz a lőcei gymnasium rajztanára és Mück, a ki az 1848/49-iki szabadságharcban mint tüzértiszt elesett.

dőkkel létesült, a vendégeknek legkeresettebb helye lett. — De már akkor is a tó magasztos nyugalmban, ez aranyfényben tündöklő sziklák s csúcsok oly fenséges látványt nyújtottak, mely elfelejtette velünk a hideg s alvás nélküli éjszakát.

Nehezen tudtunk ezen nagyszerű látványtól megválni, de az előre haladott idő intett bennünket a továbbmenetelre.

Tarisznyáinkat és bőröndeinket csakhamar rendbe szedvén, ujult erővel haladtunk tovább a Kríván felé.

Már a Nebihibu vagy Za-Kopu hátán mutatkoztak szél által korbácsolt ködök; csípős hideget kezdénk érezni s még mielőtt a csúcsra felértünk volna, több perczig tartó hózivatar keletkezett, mely minden kilátást megakadályozott.

Nem csekély meglepetésünkre egyszerre emberi hangokat hallottunk felettünk, mi is kiáltoztunk s feleletet nyertünk; miután végre felértünk a csúcsra, ott néhány embert találtunk, kik egy kincstári erdész vezetése alatt ÁGOSTON, szász király, tiszteletére és itt létének emlékére készített szobor felállítását fejezték be s éppen lemenőben voltak. Ez 1840. aug. 4-én volt.

Mi voltunk tehát az elsők, kik ezen nagy költséggel s fáradsággal felállított szép emléket láthattuk, mely — sajnos — gonosz kezek által néhány év mulva leromboltatott, úgy hogy most már nyomai sem láthatók¹.

Kölcsönös üdvözlés után az erdész szívélyesen meghívott bennünket a Bélai völgybe, hol egy válogatott társaság gyült össze a magas rangú turista emlékét megünnepeleendő.

El is fogadtuk a szíves meghívást s a „vizontlátásig“ egymástól elbúcsúzván, mi a hegytetőn maradtunk, hogy a köd eloszlását bevárjuk, a mi nem soká késett s a legszebb verőfényes nap melegítette meg dermedt tagjainkat.

A ki egyszer a Kríván csúcsát megmászta, az ömeri azon élvezetet, melyet onnan a gyönyörű kilátás nyújt; — mint egy térképen, úgy fekszik a szem előtt nyugot felé tekintve a Liptói fennsík, körülövezve a Tátra, Sturiczi és Királyhegyi lánczolatoktól; keletnek a Magas-Tátra csúcsainak tömkelege látható, és délkeletnek nagy része a Szepesi fennsíknak, határolva a Branyiszki hegylánczolat által; — csaknem lábaink alatt fekszik a Zöldtő és a szakadozott vad koprovai völgy.

Ez alkalommal másodízben másztam meg a Kríván csúcsát, és mondhatom, miszerint — eltekintve attól is, hogy könnyen és veszély nélkül lehet reá feljutni — egyszersmind — a Tengersizem csúcsán kívül — a legérdekesebb pontnak tartom.

Alig birtunk elválni a gyönyörű kilátás élvezetétől, pedig

¹ L. XIX. évfolyam 134. lapon: „Adat a Kríván emlékoszlop történetéhez“.

az előre haladt idő intett az indulásra, hogy idejekorán juthassunk a Bélai völgyben együtt lévő társasághoz.

A lemászást az éjszaki gerinczen nyugati irányban eszközlöttük, és egy nyeregbe leérkeztünk, hol még egy régi bánának maradványai láthatók.

Itt védve a szélről, a melegítő napsugarak letelepedésre csábítottak, hol egyúttal a már érezhető éhséget rövid falatozással csillapítottuk.

A mint ott pihentünk, és még folyvást a gyönyörű kilátást Liptó felé élveztük, egyikünk e megjegyzést tevő: talán még sem lesz tanácsos a mai álmatlan éjszaka után a fent említett társasághoz csatlakozni, hol alvásra, pihenésre legkevésbé sem számíthatunk, és így a hónapra tervezett utat megtenni képesek aligha leszünk!

E nézet általunk helyeseltetvén, arról kellett tanácskozni: hogy miképpen lehetne ama társaságot megkerülni? — Szemlét tartottunk, s miután az egyenes lemászás a Koprovai völgybe lehetségesnek mutatkozott, útnak indultunk, oly forma érzéssel, mintha egy ellenséges csapatot kellett volna megkerülnünk.

Sietségünkben nyugvó helyünkön felejtettem puskaportartómat; eme veszteséget csak későn vettem észre, mely azért volt sajnós, mivel puskapor hiányában ritkábban lövöldözhetünk, hogy a viszhangot élvezzük.

Én elől mentem, és addig míg a — bár nagyon meredek, de kevés fűnövéssel takart — kőtörmeléken haladhattunk, tűrhető volt, de a mint az erdőt elértük, mindég nagyobb-nagyobb akadályokra bukkantunk, melyek léptenként csaknem legyőzhetetlenné váltak.

A szó teljes értelmében ős erdőbe jutottunk; mohával benőtt százados fenyők a viharok által földre terítve heverték keresztül-kasúl, azokon keresztül vagy alattok kellett nekünk utat törni, és a dudva, mely az ős talajon felburjánzott, nehezítette és bizonytalanná tette minden lépésünket.

Kezdtek megbánni, hogy a társaság megkerülését fogantatosítottuk, és tanácskoztunk, hogy mi tévők legyünk tehát; nem térhettünk vissza, miután már nagyon lehaladtunk, s így nem tehattunk egyebet, mint a számtalan akadályokat legyőzve, előre haladni.

Életemben, számos kirándulásaim alkalmával több nehéz és rossz, gyakran veszedelmes helyet kellett bejárnom, hanem ehhez hasonlót és annyira fárasztót soha! úgy hogy még most is 52 év után, ha visszagondolok, borzadnom kell.

Alkonyodni kezdett, s mi közel állottunk a kétségbeeséshez; hallgatag másztunk tehát lassan s kifáradtan tovább az akadályokkal küzködve lefelé, s már sötétedni kezdett, míg

végtére egy patak zúgását véltük hallani, s ezentúl az akadályok is ritkúlni kezdtek, míg végtére 9 óra tájban este a Koprovai völgybe leértünk, hol véletlenül, de nagy örömünkre, egy elhagyott juhász kunyhót pillantottunk meg.

Minden előleges szemle nélkül megszálltuk azt; de anyyira el voltunk fáradva és kimerülve, hogy eszünkbe sem jutott fát keresni és tüzet gerjeszteni, sőt vacsorálni sem volt kedvünk, hanem magunkat, a mennyire lehetett, a hideg ellen megvédve, lefeküdtünk és mély álomba szenderültünk, melyből csakis a magasán álló napsugarak ébresztettek fel bennünket.

Az öltözés nem sok időt vett igénybe, miután tegnap este a levetkezésre bizony nem gondoltunk; harczképesen léptünk ki tehát a kunyhóból, megtudandó: hogy tulajdonképpen hol vagyunk? — Egy szűk, mindkét oldalról meredek, erdős lejtőkkel köryezett, és minden kilátástól elzárt völgyben találtuk magunkat.

A szép idő feletti örömünkben a viszhangot élvezendő elsütöttem a magunkkal czipelt rosz fegyvert, mire nagy távolban minden oldalról „halló“ kiáltások hallatszottak; azon hiedelemben, hogy azok juhászoktól erednek, nem ügyeltünk rájuk, hanem leültünk a reggelihez, mely a tegnapi fáradságos út és vacsora nélküli lefekvés után képzelhetőleg nagyon jól esett; az előre haladott idő miatt azonban csakhamar ismét talpra állottunk.

Régi juhnyom vezetett bennünket a völgyön felfelé egészen a Hlinszka patak összefolyásáig; — azon felül a Koprovai völgyet elhagyva, egy gyalog ösvény vezetett bennünket egy éppen nem nagyon meredek lejtőn fel a hegygerinczre, mely a Rosztoka és Koprova között a vízvásztékot képezi.

Hogy a Zakopana völgybe betekintést nyerhessünk, a hegygerincz élén egészen a Szvinicai magaslatig kellett mennünk, honnan az Öt-tó völgybe ereszkedtünk le, utunkban minden egyes tavat érintvén.

Nagyszerű benyomást tett ránk nagy kiterjedésénél fogva az úgynevezett Nagy-tó; az abból fakadó vízesés azonban kevésbé lepett meg, minthogy a Tarpataki völgyben létezők egyikével sem mérkőzhetik.

Szükségtelennek tartom e völgyet körülményesebben leírni, miután ezt már avatottabb turisták tették, de azért el nem titkolhatom, miszerint reám nézve nem hatott úgy, mint azt reméltem, hiányzanak ugyanis e völgyben azon tiszteletet keltő magas, meredek csúcsok és sziklatömegek, melyek a magyar oldali völgyeinket anyyira ékesítik és vadregényessé teszik.

A Nagy-tó alatt fekvő két kisebb tó mellett elhaladva,

térképi vázlatom szerint déli irányban kellett a gerinczen áthaladni, hogy a Bialka völgybe érjünk, és azon felfelé haladva a Halastóhoz juthassunk.

A tegnapi őserdő áthatolása után ma már nehézséget nem ösmertünk, így tehát jó kedélyvel haladtunk a kötörmeléken végig a hegygerinczre, és onnan le a Bialka völgybe; naplemenet után a Halas-tó melletti menedékházhoz értünk, hol fáradságunk daczára hold világítás mellett a Halas-tó magasztos látványát szemlélve a szabadban száraz vacsoránkat jó étvágygyal fogyasztottuk el.

Sokkal fáradtabbak voltunk, semhogy másnap korán reggel felkeltünk volna, annál is inkább, mert az napra rövidebb útat terveztünk, miután a nélkül is szándékunk volt a Podieplaszki völgyben éjszakázni; — nem is siettünk valami nagyon, hanem a Barát-csúcs és Halas-tó gyönyörű látványának szemlélésébe merültünk.

A tutajt, melyet a Halas-tón találtunk, nem mertük az átkelésre használni, s ezért a tavat meg kellett kerülnünk, hogy a kőterrasszon fel a Tengersizemhez juthassunk. Napokig időzhettünk volna itt e nagyszerű látványt élvezendő, ha fogyatékán lévő eledelünk utunk folytatására nem intett volna.

Hozzá fogtunk tehát a lemászáshoz, és itt WADOVSZKY — ki nagy fájdalmai¹ daczára mindég velünk haladt — valahára könnyebbülést talált, midőn egy merész ugrás alkalmával vértályoga felfakadt, mit nagy örömrivalgással tudatott velünk.

Ezután már csak rövid ideig tartózkodtunk a Halas-tó mellett; az úton egészen azon pontig haladtunk, a hol a Podieplaszky-patak a Bialkába szakad; itt egy primitív hídon átkelve, jó kedvvel barangoltunk tovább a patakon felfelé s réteken keresztül, melyek ez alkalommal — széna csinálás lévén — nagyon élénk képet nyújtottak.

Idáig — eltekintve az első hideg éjszaka és a Krivánon átélt rövid ideig tartó havazástól — igen kedvező időjárásunk volt, de most egyszerre menydörgés hallatszott, még mielőtt vészfelhőt láthattunk volna; gyönyörködöttünk a sokszoros visszhangban; azonban csakhamar bőséges záporosó állott be, úgy hogy bőrig átázva érhattük el a legfelsőbb nyári tanyát, hol a szénagyűjtéssel foglalkozó falusi nép bennünket legszívélyesebben fogadott.

Délutáni 4 óra lehetett; holnapi utunk Tátra-Füredig már nem lévén hosszú, elhatároztuk, hogy az éjet itt a kunyhó padján friss szénában töltendjük; szükséges volt ez különben is, részint hogy vizes ruháinkat kiszáríthassuk, részint azért,

¹ Hegymászásra alkalmatlan eszímája feltörte a lábát.

mert legkisebb kedvünk sem volt átázva szabad ég alatt nedves földön éjjeli tanyát ütni, holott itt kedélyes tűz és illatos széna az alvásra hívogatott, s ezenkívül csekély összegért friss tehén tejet is kaphattunk, mely nekünk, négy napi száraz és hideg konyha után, valóban jól esett.

Mindenekelőtt tehát a ruhaszárításhoz láttunk, azután élvezettel elköltöttük a felforralt kitűnő tejet, végre csakhamar felkerestük a kunyhó padján lévő illatos szénaágyakat, hol a fedélre hulló sűrű esőcseppek bennünket rövid idő alatt álomba ringattak.

Korán ébredtünk, de nehezen esett illatos ágyainkat elhagynunk; kellemesen lepett meg a szép és felhőtlen ég látása, miután attól tartottunk, hogy a Lengyel nyeret esőben kell majd megmászunk.

Falusi gazdáinktól elbúcsúztunk, s őket a jó éjjeli fekvő helyért valamint a kitűnő tejért tehetségünkhöz képest megjutalmazván, utunkat a völgyön fölfelé folytattuk, a Jeges tavat jobbról megkerülve meredek kőtörmeléken keresztül felmászunk a Lengyel-nyeregre, honnan — öt napi vándorlás után — ismét a kies Poprád völgyet pillantottuk meg.

Hogy lábbelink mindedig kitartott, azt egyedül a száraz jó időnek köszönhattuk, de a tegnapi eső után a nedves fűben annyira átázott, hogy a Lengyel-nyereg megmászása után a gránitkőtörmeléken a legsiralmasabb állapotba jutott, s nehogy mezítláb érkezzünk Tátra-Füredre, kénytelenek voltunk bocskor gyártáshoz fogni.

Ki a Jeges-tavat látta, bizonyosan el nem felejtette azon hatást, melyet a jégen képződött repedések a szemléltre gyakorolnak, melyek mint vérerek a jeget keresztül futva sötét kékes színben fénylenek.

Midőn lábbelink átídomításával a mennyire lehetett rendbe jöttünk, elbúcsúztunk a jeges természettől és megkezdtük a lemászást a Felkai völgybe.

Minden hegyi vándor, ki erre járt, ösmeri ezen utat. A Gerlachfalvi csúcs alatt fekvő örökös havas mezőn áthaladva, elértük a Hosszú-tavat, innen az ösmeretes gyalogúton a Gránátfal alatt elhaladva, délután három órakor Tátra-Füreden voltunk, hol legelőbb is a nyájas RAJNER bácsi akkori bérlővel találkoztunk.

Földiek lévén, ösmertük egymást, de ezenkívül tudván, hogy szenvedélyes hegyászó vagyok, azonnal az e tájon szokásos mondással szólított meg: honnan jön és merre járt uram-öcsém? — én elbeszéltem neki utunkat, és ő annak hallatára egészen megilletődve kérdezi: valjon nem éjszakáztunk-e 4-én a Koprovai völgyben, és 5-én reggel nem sütöttünk-e el egy

fegyvert? — Visszaemlékezvén ama jelenetre, igennel feleltem, mire RAJNER bácsi egészen megijedve, arra figyelmeztetett, hogy ezen eseményt a vendégek előtt titkoljuk el, és utunkról egyáltalában hallgassunk, mert a Kríváni emlék leleplezésére meghívott tátra-füredi vendégek egész haraggal tértek onnan vissza. és azt beszélték: hogy valaki zergevadászokat elrontotta.

Mi nem voltunk zergevadászok, azért ezen állításuk után tudakozódnunk kellett, hogy miért s mivel hiúsítottuk meg tulajdonképpen a zergevadászatot? — felvilágosításul azt válaszolta:

A hajtás megkezdésére szolgáló jel egy puska lövés volt, az általam tett lövéskor megkezdődött a hajtás, még mielőtt a vadászok lesállomásaikat elfoglalhatták volna, s az egész vadászat meghiusult.

Csak most tudtuk magunknak megmagyarázni a lövés után minden oldalról hallott „halló“ kiáltások okát. RAJNER bácsi tanácsát nagy bölcsen követtük, és azért, valamint elronyolódott öltözetünk miatt is, — kerültük a társaságot.

Mindenekelőtt zuhany fürdőt vettünk, melytől felfrissülve s étkezés által megerősödvé, még az nap Szepes-Szombatig gyalogoltunk, hol szüleim már aggódva vártak bennünket. — Barátaim másnap minden fáradságot felejtve, elégedetten tértek vissza Lőcsére.

Hogy ezen kirándulás valóban érdekes és kielégítő volt, azt legjobban bizonyítja azon körülmény, hogy annak részletei 52 év letelte után még mindig annyira friss emlékezetemben vannak, hogy azokat híven leírni képes vagyok.

Némi büszkeséggel emlékezem vissza arra, hogy az öt napig tartó kirándulást vezető nélkül tettük meg, a nélkül, hogy a Krívánról önkényt választott lemászás kivételével — kitűzött utunkat eltévesztettük volna.

Úti társaim közül már csak magam vagyok életben, de hiszem, hogy ők is életökben szívesen s élvezettel emlékezhettek vissza e kirándulásra.

K a s s a, 1893. január 18.

Roxer Vilmos.

Egy kirándulás a Királyhegyre.

WESTHOFF ALBERTINÁ-tól.

A mi csendes völgyünk, a „Felső-Garam völgye“ a nagy világ zajától félreeső helyen fekszik, a mint mondani szokás: az Isten háta megett. Bár e vidék természeti szépségeiben elég gazdag, s úgy föld- valamint növénytani szempontból elég

érdekes, mégis ritka dolog, hogy idegenek lábnyomait látnánk annak zöld virányain. S ennek magyarázatát valószínűleg abban a főökban lelhetni, hogy vidékünk a mai modern közlekedési eszközökben nagy hiányt érez. Mi ugyanis a vasútvonal előnyeit és civilizáló hatalmát e vidéken még nem ismerjük, s éppen e miatt a vele együtt járó természetes jelenséget, sem a turistikai élénk mozgalmat. Azon idegenek, kik a Magas-Tátrát beutazzák, s úti tervökbe a dobsinai jégbarlangot is beveszik, Pusztapolo-Sztraczena keresztező pontjánál balra kanyarodnak, s szép vidékünk felé csupán egy megvető pillantást dobva, azt mellőzik, s kitűzött céljuk felé indulnak.

Természetes tehát, hogy a Királyhegy is, ezen hatalmas hegycsúcs, mely a felső Garam völgyét uralja, még kevés idegentől kapott látogatást. S talán biztossággal állíthatom, hogy még ALBION bátor szőke fiai sem fedezték őt fel, a kikiről pedig ismeretes, hogy a mi türelmes bolygónkat a szélrózsa minden irányában keresztül-kasul beutazzák, s megbízható hírek szerint a legelrejtettebb pontokat is az Isten szép természetében kitudják szimatolni. Szűzies tiszta, friss állapotban áll tehát előttünk a hegynek ezen csodája, melyet a piros kötésű „Bädecker“ még sohasem látott.

Nekünk a Királyhegy vidéke szülőföldünk. Naponta láthatjuk, nincs is szükségünk nyomtatott kalauzra, mert az ő fölséges alakja kerek hatalmas csúcsával s nyúlványainak hullámos körvonalával mindig lelkesítve, gyönyörködtetve hívogat magához.

Június végétől szept. közepéig teljesen hómentes, s alpesi legelői kövér táplálékul szolgálnak ilyenkor a tehéncsordának. Magassága a legfelsőbb csúcsán 1947.4 m. a tenger felett.

Rég érzett vágyamat kielégítendő, elhatároztam vele közelebb megbarátkozni, s e célból 1890. évi aug. 10-én néhány barátom társaságában tervbe vettem a nagy „hős tettet“, annak legmagasabb csúcsát megmászni.

Nem állítom, hogy a vállalat valami nagyszerű, s nem is éppen szükséges, hogy az ember hivatásszerű hegymászó legyen, vagy hogy valami különös erély és ügyesség szükségeltetnének ennek a kirándulásnak egy napi kényelmes megtevéséhez, éppen azért azok a nagy előkészületek, u. m. tisztességes elemózsia, óriási alpesi botok és a résztvevők kissé szokatlan felruházása, mindezek kevésbé voltak indokoltak, de annál inkább komikus hatásuk.

A társaság négy férfi- és négy nőszemélyből állott. Azonkívül két erős férfi jött velünk az enni-innivalót czipelve, és egy hegyi ló, hogy általa bármely esély ellen biztosítva legyünk,

ha valamelyikünkől a szusz kifogyna, vagy lábai megakadnának. A gebét egy kis tót paraszt fiu vezette.

Tervünk az volt, hogy utunk, az élvezet meghosszabbítása végett — két napra terjedjen; még pedig az éjjelt a menedékházban óhajtottuk tölteni, mely 1881-ben a Királyhegy keleti oldalán valamivel lejjebb, a hol már a növényélet határa végződik, lett a birtokos által vadászkunyhónak építve; másnap reggel pedig a fölkelő napot akartuk onnét élvezni, s aztán a tourt a legfelsőbb csúshoz befejezni. A többi aztán magától fejlődött volna.

E kirándulást csak ketten használták föl némi tudományos célra is. Az egyik úr, egy szenvedélyes meteorologus és geografus, néhány magasság-mérést óhajtott végrehajtani a légsúlymérővel; az én csekélységem pedig nélkülözhetetlenek tartotta az alpesi flórával színről-színre megismerkedni. Ez utóbbi célból hatalmas szelenczével fegyvereztem fel magamat. Sajátságosan néztem ki azzal az óriási bádogdobbal körülövezve, mely ha egészen megtelik, képzelem, minő gazdag lakomául szolgálhatna valamely tehénnek!

Midőn felszerelve egymást kölcsönösen megmosolyogtunk, elindultunk. Telgart falun keresztül menve s ezt elhagyva, hűvös fenyvesbe jutottunk, s innét jótékony árnyékban két órán túl folyton hegynek fölfelé haladtunk. Jobbra tőlünk egy szűk szakadás húzódott végig, melynek fenekén egy hegyi patak sűrű tekervényekben kígyózva rohant lefelé. Csendes béke honolt mindenütt. S csak a kitaposott út emlékeztetett, hogy emberek lakta vidéken haladunk. Az erdő mélyében, kissé balra, hallani lehetett a harkály egyhangú ütemszerű kopogását, a mint mindennapi kenyerét kereste. Előttünk pedig egy fenyő hajlékony ágain egy népes cziuke-család ringott, s akár egy vezényszóra egyszerre elsurrant közeledésünkre, hogy más fára letelepedve folytassa áldásos munkáját a fának a kártékony rovaroktól való megtisztítása körül. Most egy nagy fatörzsön kellett átmenni, mely a legutóbbi vihar által ledöntve, keresztben feküdt. A fakéreg egy része levált a törzsről, s látni lehetett, hogy a ledöntött fa már is el volt jegyezve a halálnak. Kérgén ugyanis számos tekervényes mélyedés látszott, hasonlóan valami labirintyszerű ókori íráshoz, a *Bostrichus typographus* romboló tevékenységének bizonyítékául. Az erdő félhomályából a páfrányok ékes lombozata integetett felénk, melyek a sötétkék *Gentiana asclepiadea* társaságában a talajt fődték. Még csak néhány lépés, s egy nagy réten találtuk magunkat. Itt már gyönyörű kilátást élveztünk a távoli kék levegőbe burkolt dobsinai hegyekre, melyek mindig magasabbra emelték tisztos fejöket, minél magasabbra emelkedtünk mink,

magunk is. Éppen szemben velünk emelkedék ki a völgyből merészen, az égnek törve a „Hegyeskő“. Ez képezi mintegy a bejáratot a vadregényes sztraczenai völgyhöz és a dobsinai jégbarlanghoz, melyet évről-évre mindig több és több utazó látogat meg, hogy a több méter vastagságú kristálytisza jegét és számos pompás jégalakzatait megcsodálhassa. Ezen barlang csak két évtized előtt (1870. június 15.) lett felfedezve, s azóta már világhírű lett.

Miután szemünkkel a gyönyörű látványon néhány perczig megpihentünk, utunkat élénk társalgás közben tovább folytattuk. Egy fél órán túl tartott, míg ama réten áthaladtunk, s ez idő alatt az augusztusi forró nap oly kitartással égette szegény fejünket, hogy az jobb dologhoz méltóbb lett volna. Ezen bő áldásnak azonban meg lett a sajnos következménye, mely engem ért. Borzadva észleltem ugyanis, hogy nálam ennekfolytán az ideges főfájás előjelei már is mutatkoztak. — Nemsokára ismét hűvös fenyőerdőbe értünk, s itt kigyózó keskeny ösvényen törtünk fölfelé. Aztán ismét zúgó pataktól megáztatott sík útra kerültünk, a honnét balra tekintve, néhány óriási szikla tűnt fel, a mint rengeteg fejük a dagadó mohból kiemelkedik. Tetejük dúsan tenyésző Neckera crispával, különböző zuzmóval és májmohhal volt benőve, melyek hullámzó fátyolhoz hasonlóan vették körül azok giganti fejeit. Ezek tövében pedig a lágy mohából számos fehér és veresszínű gomba kandikált felénk. Ezeknek eredeti alakjuk apró székecskékre és ernyőcskékre emlékeztetett, melyek azért vannak itt, hogy talán azoknak az apró emberkéeknek, a hegyi szellemeknek szolgáljanak, a kik talán ezen szürke sziklák hasadékaiban nyaralnak. A bájos kép különféle mondát és tündérmesét juttatott eszünkbe s különös varázs hatalma alá kerültünk, a mint a nap szemeink elől gyorsan letűnt s az estalkonyat hűvös szele a sötét fenyők koronáit titkos susogással megrezgettette.

Ismét egy erdei tisztásra kerültünk, a honnét utunk czélpontját, a menedékházat már távolról megláttuk, s mi jobban igyekeztünk. Fejfájdalmaim azonban lépést tartottak én velem, melyeknek enyhítése s a sajtó rohamok lecsillapítása végett zsebkendőmmel szorosan körülkötöttem halántékaimat. Egyébként egy bölshöz hasonlóan a sorsra bízam magamat, s állapotomat úgy tekintettem, mint a természet törvényét, melyet meg nem változtathatok: „A sors ellenséges keze ürmöt önt sokszor életünk kelyhébe!“ És így tovább . . .

Most egy fatörzsre erősített nagy tábla vonta magára figyelmünket. Felpillantottunk, s nagy betűkkel olvastuk tótul kiírva: Figyelmeztetés, itt mérreg van! S csakugyan éreztük azonnal azon átható kellemetlen szagot, melyet egy feloszlásnak

indult állati hulla maga körül terjesztett. (A méreg a gyilkos hiúzoknak és a nyesteknek volt kitéve, melyek elől az őzálományt óvták). Vége volt a természet csodálatába való elmerülésünknek. „Miként homályosul el, a mi fényes; s miként merül a porba, a mi felséges!“

Sietős léptekkel igyekeztünk a dögleletes levegőből mielőbb kijutni, s midőn ekként a szépnek bámulatából a legjózanabb prózaiság köznapi tüneménye által felébresztettünk, egyszerre csak úgy éreztük mindannyian, hogy egy kiállhatatlan érzés kezd rajtunk erőt venni. Éhesek és szomjasak lettünk. A kunyhó, melyet az erdész által készségesen átengedett kulcsal felnyitottunk, szerencsére már előttünk állott. Előbb az ablaktáblákat nyitottuk ki, hogy a balzsamos erdei levegőt bent is élvezhessük, s aztán hozzá fogtunk az elemőzsia kipakolásához. A közeli üde forrás vize volt az első ital, melylyel megerősödünk, s aztán élénk enyelgés közepette hódoltunk az állatias ösztönnek, s a sok jó ízű falattal erősítettük magunkat.

Volt a mi társaságunkban a többi között egy öreges úr is, egy született westfali, polgári állása szerint kohómérnök. Ez az úr az egész gyalogolás alatt áldozatra szánt báránynak érezte magát, a mennyiben meglehetősen kiterjedésű testének a folytonos kapaszkodás nem volt valami édes. S csak azért csatlakozott a társasághoz, mert nem akart az unszolásnak ellentállni s a jót elrontani. S noha nagy kópé volt, s mindig szeretett dévajkodni, most az egyszer hasztalan volt minden erőlködésünk, nem lehetett belőle semmi tréfát kicsalni. Sőt egyes fárastóbb hegyi kapaszkodóknál nemcsak természetes humorját vesztette el, de még hangulatának rendes mértékét is, s végre rosszkedvűségének egyes ötletszerű felkiáltásokban adott szabadfolyást, melyek reánk magyarokra komikus hatásukat el nem tévesztették. — Mostantól kezdve azonban láthatólag ismét kibékült sorsával, s a mint fokról-fokra visszajött az ő szokott kedélye, lassan nyelve is feloldódott, s nagy mulatságunkra egyes ismert, bár nem éppen szerencsés választású pajkos diákdalokat kezdett zengeni: „Im Kühlen Keller sitz ich hier“ — stb. félék vígan hangzottak fel, s a többi úr is — kik szintén a német egyetemeket látogatták — csakhamar vígan énekelt a kövér bácsival.

Az első éhség elmúltával csakhamar egy tervvel lepte meg a német úr a társaságot: tüzet rakni, s magyar szokás szerint zsványpecsenyét sütni. Úgy látszik, a konyhaművészet ezen nemes fájában a mi emberünk mesternek akart feltűnni, s miután a terv általános tetszéssel találkozott, azonnal hozzá is fogtunk, s a vörös lángok már is vígan ropogtak a sötét

ég felé. A két podgyászholdó férfi fát czipelt elő, mialatt a kis tót parasztnő lovát a közelben legelteti s az alatt pásztor-sípjából kissé kéteshangú dalokat csalt elő, melyekben bizonyára akkor gyakorolta magát, a mikor szabadóráiban tehénpásztorokodott. Az egész társaság a tűz körül csoportosult s kedélyesen nézett elébe a „bekövetkezendő nagy dolgoknak“; csak a mi németünk és alacsony életpárja sürgött-forgott, s a közérdekért elismerésre méltóan fáradozott majdnem elijesztő arcvonású kis asszonyka erős, határozott akaratával egész ellentéte volt jószágos kedélyű urának, a ki feleségét, nem tudni mi okból, bizonyos előszeretettel KREUZÁ-nak nevezte, noha ennek keresztény neve „HANNOCHEN“ bizonyára kedvesebben hangzott volna neki. A német úr szorgalommal faragta meg a hosszú nyársat s föltette a tűz mellett két ellenkező ponton a földre vert s végükön villás alakú faágra. Felesége a „drága“ e közben tenyérnagyságú szeleteket metszett egy „boeufs“ minőségű szép darab húsból, s úgy ezeket, valamint a szalonna- és hagymaszeleteket is felváltva odanyújtotta férjének, hogy azokat felnyársalja. Midőn ezzel készen volt, zsíros kezeit — melyeket kelletténél jobban bekenet — a levegőben testétől félretartva elkezdett a húsról szórt borstól hatalmasan prüsszögni. Férje ekkor nagy pajkosan tüntetőleg húzta ki óriás piros selyem-zsebkendőjét, s a méltatlankodó asszonynak arczán párszor körös-körülhúzta; az asszonyka eleinte bosszankodott e miatt, de végre is lecsillapodva mosolygott sorsa felett, s fitos orrocskáját, mely legtávolabbról sem szolgálhatott egy görög orr mintájául, merészen emelte fel ismét a levegőbe. Ezen éppen nem szellemes s még kevésbé salonképes cselekmény után, melyet a német úr komolyan s öntudatosan véghez vitt, tetőpontjára hágott a vídám hangulat. Egyik dal a másik után hangzott fel, majd magyar majd német szövegben. Az urak víg vadász- és útikalandokat beszéltek el (bizonyára híres minták után), de fantáziájuknak csakhamar határt szabott a nemes peccenyeszag, mely az alpesi növények és a fenyők tűleveleinek balsamos illatával összekeverődve orrukat csábítólag ingerelni kezdte. A zsvány-peccenyé a nyárs serény forgatása közben a tüzes szén felett elkészült, s jóízűen el is fogyasztatott, mi közben nem egy pohár tüzes magyar bor lelkesítette a mulatozókat.

A társaság tagjai között volt egy süldő kis leányka és egy diák ifju is. Ezeknek hatalmas étvágya, melylyel egymással versenyre keltek, megneveltette a mi társaságunkat. Egy kolbász majdnem ellenséggé tette a különben jó barátokat. A mint ugyanis ezek annyira jóllaktak, a mennyit szülik csak megengedtek, kapja magát KÁROLY úrfi, a reménybeli quartanus,

s odasompolyog a már kipusztított kosárhoz, hogy annak maradványát észrevétlenül elvigye; azonban egyszerre csak ámulva veszi észre, hogy ellenfele, a kis LIZI, hasonló csellel közeledett a maradékéltelt rejtő kosárhoz, sőt hogy ravaszságban a leány túltett rajta, mert szándékát már is megvalósította. Szomorú egykedvűséggel kellett tehát a mi ifjonzunknak hátrálnia, s kettőjük barátsága most egy kolbász felett megakadt.

E közben leszállt sötét szárnyain az éj. A távolból rémesen hallatszott át egy kuvik síró hangja. Az erdő komolyan és méltóságos csendben állott előttünk. A tűz már csak gyengén lobogott, alakjainkból hosszú, kísérteties árnyékat vetve a földre. Mindenki fáradságot érzett, s éji nyugalom után nézett. Mindenekelőtt a hölgyek vonultak pihenőre, azon lóczákra, melyek a kunyhóban a falak mentén húzódtak. A jó lelkiismeret és néhány szál rövidre vágott fenyőág, ezek voltak legjobb s egyetlen pihenő vánkossaink. A férfiak a szénapadlásra kúsztak fel könnyű léptekkel, s mialatt a mi westfali atyánkfia is felfelé kapaszkodva látta a létra meredek voltát s hallotta, miként recsegnék annak korhadt fokai testének súlya alatt, fogai között egyet mormogott, s aztán eltűnt. Egyébiránt fent a szénapadláson, az illatos széna között aránylag kellemesebb volt a nyugvó hely, mint lent.

Én a vidám körből már előbb visszavonultam. Mialatt a fiatalság s az öregek a legkedélyesebben mulattak, s egy szabad zsványélet összes kellemeit megízlelték, az alatt bágyadtan támaszkodtam a kunyhó falához, s nem éppen ok nélkül, bizonyos gyanus tekintettel mértem végig az én éjjeli nyughelyemet. A reám bekövetkezendő dolgokat előre sejtve, bizonyos iróniával, vegyes humorral azon tűnődtem: miképpen lehet az ember a saját nevelésének és rossz szokásainak rab-szolgája, s minő szépen fejlődött itt össze valamennyi feltétel, hogy az én migrain-em a lehető legjobban kifejlődjék!? — És valóban úgy is történt! Mialatt társnőim az édes álom lágy ölében ringatóztak, s a holnapi úti fáradalmakhoz erőt gyűjtének, az alatt én kénytelen voltam annak a haszontalan divatos betegségnek valamennyi fokozatát végigszenvedni; s a lelkek órájában felemelkedtem, s inogó léptekkel s halotthalványan, testben-léleekben megtörve az ajtó elé sompolyogtam kifelé, s kikönyököltem a szabadba. Fájdalmaim tetőpontra hágtak...

Egy migrain-t 5000 lábnyira a tengerszín felett, egy pusztá deszka bódében, antipyrin és lavoír nélkül keresztülszenvedni! — az a kisszerű sorstól nem tűszúrásokhoz, de tördőfésekhez hasonlított. Ebben bizonyára valamennyi társnőm együtt érez velem. Hajlongó térdekkal értem el kemény fekhelyemet, s azonnal egy ólomszerű mély álomba estem. Úgy látszik, rövid

ideig élvezhettem ezt is, mert egyszerre nagy zaj vert fel minket. Ajtónkra kopogtak, s felkelésre szólítottak, mert a nap fölkelőben volt már, s abban gyönyörködni akartunk. S bár még mindig nyomorúságos volt az én állapotom, mégis sietve készültem el, s a többiekkel együtt kiállottam az erkélyre. Leirhatlanul szép és élvezetdús volt a jelenet, mely előttünk feltűnt, s igazán szinte vétek lett volna azt nem látni.

A hegység keleten egyenletesen palaszürke színben úszott, körülvéve egy roppant nagy dicsfénytől, mely pillanatonkint mindig élénkebb lett. Végre megláttuk a napnak legelső keskeny aranygyűrűjét. Mindig magasabbra és magasabbra emelkedett, míg végre teljes körvonalával, izzó fényével, s ifjú pompájában és felséges alakjával feltűnt előttünk, áldás teljes fényét pazarul szórva szét a lábaink előtt elterülő harmatos mezőkre. Mintha millió és millió szikra lenne a földön szétszórva, úgy ragyogott az a sok harmatcsepp ezerszeres fényben tündöklőve. A völgyek fölött sűrű ködfelhők kavargtak, melyek egy kis képzlődés mellett úgy kergették egymást, akár kékszinű hegyi szellemek. Most egy keleti szellő támadt, s üdeségével életet lehelt a hömpölygő ködtömegekbe. Ezek most mohó gyorsasággal kezdtek hol egymás alá, hol egymás fölé keveredni, egymást üzni, s rövid küzdelem után megtisztult az ég, s az arany Phöbus dicsőeséges győzelemmel foglalta el diadalútjában a tiszta kék eget. A mosolygó, fénylő reggel ime felvirradt előttünk. A fák sudarain megkezdődött a vidám élet. A tollas énekesek egész serege füttyülve és csicseregve végezte a reggeli imát, s ez nekünk is intő jel volt a készülődésre.

Az éjjeli kínok, s az előző nap fáradalmai mind el lettek felejtve. Még egy utolsó pillantást vetettem kéjittasan az elragadó képre, s aztán lelkezőve és énekelve fogtunk az előkészületekhez, hogy tovább haladjunk.

Miután theánkat a magunkkal hozott edényben megfőzve elfogyasztottuk, útnak indultunk a keskeny hegyi ösvényen egyenkint egymás mögött haladva. Egyike a hölgyeknek inkább tréfából, mint szükségből, úri módon a háts lóra vetette magát, s vígan poroszkált előre. Kedves férjcskéje pedig elővigyázatból háta megett követte, neje lovagló művészetében bizalmatlankodva azon czélből, hogy egy önkénytelen salto mortale esetén mint hű lovag azonnal kéznél lehessen. Ezeket a fiatalság követte, s hátuk megett a mi német mérnökünk, a ki ezúttal még vígan és nyugodtan baktatott utánok. A sort az én csekélységem zárta be, a botanikus nagy szelenczével körülövezve, melyet most megelégedetten tölthettem meg az Anemone, — Campanula, — vagy egy-egy ritkább Hieracium-félékkel. Általában a virágos növények gyengén voltak itt képviselve. Az

ösvény mindig meredekebb lett, s a fekete zuzmóval bevont (Gyrophora cylindrica) granittuskók között zig-zeg irányban kerülve felfelé vezetett.

Törpe fenyő, izlandi moh és iramzuzmó fedte itt a talajt. Már a törpe fenyők hazájának határán is csaknem túl voltunk, s csupán a fent megnevezett rejtvevőszők boríták el szürke egyhangúságban a térséget. A hosszú hegyi lejtő minden árnyék nélkül nyujtózkodott előttünk. A gneis- és granittömbök egész vadonja volt az, mely a tágas felületet elborítja. Mintegy száz lépésnyire jobbra tőlünk egy mélyedés látszott. Itt ered a „Göllnitz“. Nem messze a forrástól szép vívezést képez, melyet félkörben festői módon övez körül egy hatalmas sziklavédfal. Ennek hasadékaiban, az egymásra tornyosuló óriási granitkoczkák között él a havasi morga, s hallani lehetett néha azokat az éles füttyeket, melyekkel ezen okos állatok egymást a közeledő veszély ellen óva figyelmeztették. Innét kezdve hatalmas zuhatagokban siet a Göllnitz a Hernád felé, hogy ezzel egyesülve a Tiszába ömöljön.

Utunk most igen nehézkes lett, mert szemben velünk heves szél támadt, mely ellen összes erőinkkel kellett küzdeni. Ennek daczára egy órai küzdelem után óhajtott célunkat elérjük. Itt már egész orkánná fejlődött a vihar, s lebegő ruháinkba és röpülni akaró kalapjainkba úgy belé kapaszkodott, hogy e miatt ugyancsak meggyúlt a bajunk. Állapotunk csak akkor enyhült, midőn a 10 méter magas sziklafaltól védve feljutottunk. Ez azon hatalmas orom, mely a Királyhegy csúcsát mintegy óriási korona betetőzi. Hidegen és komoran tekintenek ezen sziklák a fenséges magasból le a mi csendes völgyünkbe. S noha szürke fejük körül már évezredek óta tombolnak a dühös orkánok, síri nyugalomukban meg nem inognak, s ezután is évezredek át fognak néma nagyságukban ótalmat adni annak a gyöngé emberi lénynek, valahányszor az a vihar elől védő falai alá menekül.

Miután e helyen kissé fel tudtunk lélegzeni, körültekintettünk.

Egy egész panorama tárult fel szemeink előtt, mely a maga nagyszerűségében leköté egész lényünket. Négy egész öt vármegyén lehet itt egyszerre végigtekinteni. Éjszakon a M.-Tátra uralja a vidéket. S aczélkék színével meredeken üt el e hegytömeg a világos égboltozattól. Mélyedéseiben és szakadékaiban örökös hó csillámlik, s ez különös ellentétet képez a szepesi fensíknak a napsugaraktól megvilágított virányaival. A Kárpátok erdőkoszorúzott lejtőin mint fehér pontok tűnnek ki a nyaraló telepek, mialatt a tágas fensík lábainál szétszórt

városkák és falvak az egész képnek barátságos és élénk színezetet adnak.

Délfelé völgyünkbe láthatni, melyben a Garam ezüstszalagként kígyózik végig, miközben néhány kohó-művet mozgásba hozva, hasznos szolgálatot végez. Azontúl szemünk számos kisebb hegyet pillant meg, s a szemlélő előtt a természetben egy óriási domború térkép látszik mintegy kiterítve, melyen tanulmányait kényelmesen végezheti.

A különféle alakzatú hegycsúcsok között egy kiválóan vonja magára figyelmünket, mert tetején egy várnak romjai látszanak. Ezek az egykor oly hatalmas murányi vár romjai, mely a magyar történelemben valamikor oly nevezetes szerepet játszott.

A mi meteorologusunk és geographusunk, a ki e vidéket úgy ismerte, akár a szját zsebjét, élő magyarázattal fejtegette előttünk a természetes domborképet, s e közben röviden elmondta a murányi vár történetét is. Ezen elbeszélésben, természetes, leginkább érdekelt minket SZÉCHY MÁRIÁ-nak, az úgynevezett MURÁNYI VÉNUS-nak különben ismeretes szerelmi regénye, mely a nép ajkán mai nap is él.

Még két óráig időztünk fent, magunkat megerősítve és kipihenve, s aztán a hegycsúcsán át a Királyhegy déli oldalát iparkodtunk szemügyre venni, hogy az ott csinált lovagló úton végighaladva a Garam völgyébe jussunk.

Jobbfelé a Királykő mered ég felé. Nevét CORVIN MÁTYÁS királytól nyerte, a ki e helyet egyszer meglátogatta. Azt mondják, hogy ezen látogatás valóban megtörtént volna. A monda szerint MÁTYÁS király ott valóban megfordult, s a lapos követ asztal helyett használta, ugyanott 6 tojást fogyasztott el. Ezen nevezetes esemény emlékére a kő felületére — ha a szájhagyomány hitelt érdemel — egy kés és egy villa lett bevésve, s melléje ezen latin mondat: „Hic fuit Mathias rex, comedit ova sex“. (A mint látszik, e jegyek nemsokáig daczoltak az idő romboló erejével, legalább a „legrégebb emberek“ — mint modani szokás — nem igen emlékeznek arra, hogy azokat testi szemekkel látták volna.)

A mi hegyóriásunk is dicsekedhetik tehát egy darabka regényességgel, s miként bármely más társa, ő is beszélhetne élményeiről és viszontagságairól.

Azután elég gyorsan haladtunk a keskeny, kígyózó úton lefelé. Néhol nagyobb kanyarodást kellett tenni; s ha valakinek itt kedve kerekedett volna ilyen kerülőt elmetszeni, s a rövidebb egyenes útat követni, az csakhamar megbánná tettét, s visszaóhajtana jönni a rendes ösvényre, mert óriási kötenger akadályozná őt útjában, a hol némely símára lapult kőlap

gyakran 5 m. átmérőjű terjedelemmel is bír, s nagyon alkalmas egy önkénytelen lecsuszamlásra, a mint ez közülünk egyesekkel mindnyájunk derűtségére meg is történt.

A nagyobb granitdarabok itt is — a déli oldalon — fekete Umbilicariace-ákkal vannak bevonva, s fokozzák azon komor benyomást, melyet a kopár föld a szemnek kölcsönöz. Szórványosan fordult elő itt-ott egyes alpesi növény, melyek azonban teljesen kifejlődve virágoztak. Legtöbb volt *Geum montanum* és *Anemone alpina*. — Valamivel mélyebben lent, a törpefenyő egészen a földhöz símuló ágainak oltalma alatt — mintha csak a gyakori hóviharak elől bujtak volna el — egész területet találtam, melyen a bájoló *Primula minima*, *Soldanella montana*, *Gnaphalium karpaticum* és *supinum* díszlett, valamint az alig arasznyi hosszú csinos *Epilobium alpinum* fent, a legmagasabb fekvésű forrásnál. Minél lejjebb ereszkedtünk, annál pompásabb volt a növénydísz; a gyönyörű hanga-fű és a festői veres áfonyától egész nagy terület tarkallott. Ezen említett *Ericace*-ákon kívül szórványosan fordult elő a hamvas áfonya, s területenkint az ismeretes fekete áfonya. A várva-várt fenyőerdő, mely a Királyhegy tövét mint egy óriás szallag körülsegélyezte, végre itt volt, melyben még két órán át menve, végre elértük Sumjacz falut, a hol kocsiaink már várakoztak reánk. Ezen utolsó menetben fáradságunk leginkább volt érezhető, kivált a nőknél, kiknél az úgynevezett „térdenyaklás“ már mutatkozott. Fáradtan, éhesen és eléggé megviselt ruházatban kellett még egy óráig kocsiznunk, míg haz értünk. Kiváncsi szemekkel, de egyúttal tárt karokkal és szívélyes csókkal fogadtak minket itthon, mely kirándulásunknak mindenesetre legszebb záradéka volt.

Aztán mindenekelőtt csinosítottuk, rendbehoztuk magunkat, s a fésűnek, szappannak és kefének ugyancsak volt dolga, míg végre ismét a civilisált ember alakját nyertük vissza.

S habár ismeretes, hogy a hegyeken, fent a magasban honol a szabadság, melyért lelkesedni egy rajongó embernek leghőbb célját képezi, végre is saját otthonunk házi isteneinél is egészen jól és szerencsésen érezhetjük magunkat, s e kellemes érzet sohasem jön világosabban tudatunkra, mint akkor, ha házi tűzhelyünket elbizakodottan elhagytuk.

A Magyar Turista-Egyesületnek,

mely 1991. szept. 29-én alakult meg, eddig 11 osztálya volt.

1. Budapesti-osztály IV., Rózsa-tér 5., tagjainak száma 989. — 2. Egyetemi-osztály u. o., tagjainak száma 75. — 3. Tanítói-osztály tagjainak száma 252. —

4. Fiumei önálló-osztály tagjainak száma 200. — 5. Kőszegi-osztály tagjainak száma 161. — 6. Mátra-osztály tagjainak száma 468. — 7. Szittnya-osztály tagjainak száma 144. — 8. Tátra-osztály tagjainak száma 168. — 9. Túróc vármegyei-osztály tagjainak száma 43. — 10. Vágvölgyi-osztály tagjainak száma 147, — és 11. Vas vármegyei-osztály tagjainak száma 166.

Összesen van az egyesületnek: 2807 tagja. A tagdíj az egyes osztályokban különböző: 2 frttól — 3 frtig.

A Budapesti-osztály (tehát a központ?) a lefolyt évben 9 előadásról gondoskodott. Némely előadásnál számos fénykép az ásványtani intézet vetítő készülékével lett bemutatva, a mi mindenesetre az érdeklődést a Tátra iránt fokozza.

A Délvidéki Kárpát-Egyesületnek

jelenleg 18 alapító és 293 rendes tagja van. Alapító tagsági díj egyszersmindenkorra 50 frt, öt évi részletben pedig 60 frt. Beíratási díj 1 frt; rendes tagsági díj 4 frt.

Az egyesületnek van két osztálya és pedig Oraviczán és Orsován.

Az alakuló közgyűlés 1892. évi márczius 17-én volt, az óta leginkább a kezdet nehézségeivel kellett megküzdenünk.

Az egyesület célja a turistaságot általában, különösen pedig a délmagyarországi, nevezetesen Temes- és Krassó-Szörény megyékben és Hunyad megye szomszédos részeiben fekvő Kárpát-hegyvidékek beutazását társas úton előmozdítani és könnyíteni, ezen vidékeket a nagy közönséggel megismertetni; továbbá oda hatni, hogy a havasokat és hegyvidékeket szerető külföldiek hazánk gyönyörű délvidékeinek meglátogatására minél nagyobb számban indittassanak, végül pedig az egyesület működési körébe vont Kárpát-hegyvidékek állat-, növény- és ásványvilága jelenségeivel az iskolai és más gyűjteményeket lehetőleg ellátni.

K. J.

E. K. E. Erdélyrészi Kárpát-Egyesület.

Az Erdély című, VERESS ENDRE által szerkesztett folyóirat II. évfolyamából közöljük a következőt:

Az egyesület áll 8 megalakult s 5 alakulóban lévő osztályból 1600 taggal. A folyóirat 31 íven 49 képpel jelent meg, s közölt 70 nagyobb s 150 kisebb közleményt 45 írótól.

Az 1893. évre szóló előirányzata ez: Bevétel 1500 tag után 3000 frt. Hátrálékok 600 frt. Alapítványi díjak 20 tag után 600 frt. Fürdői jövedelem 500 frt. Jelvények 600 frt. Fürdő-részvények 300 frt. Kiadványok eladása 200 frt. Adományok 150 frt. Hirdetések 150 frt. Fürdőtől segély címen 300 frt. Időközi kamatok 100 frt. Készpénz 644 frt 61 kr. Összesen 7094 frt 61 kr.

Az előirányzott kiadások tesznek 6170. frtot Az 1894. évre marad átviendő 924 frt 61 kr.

A Mecsek-Egyesület

1891-ben alakult meg. Elnöke KARDOS KÁLMÁN, Baranyavármegye és Pécs sz. k. v. főispánja. Az örökös tagok száma 12, az alapító tagoké 47. Az alapító- s rendes tagok száma 507.

Az egyesület a megyében utakat épít és eddig is már 15 rövidebb-hosszabb utat jelzőkkel látott el. Gyógyszereszeknél, gőzfürdő-tulajdonosoknál és fényképészeknél pedig kieszközölt a tagok számára 15—20%-os kedvezményt. A kirándulási bizottság szabályzat által van rendezve, mely a kirándulók számára kedvezményeket eszközöl ki szállás, kocsis, étkezés stb. tekintetében.

Ezen rövid ismertetésből láthatni, hogy a hasonló célú egyesület máris némi tekintetben túlszárnyalja a 20 éves M. K. Egyesületet.

A Német s Osztrák Alpesi Egyesület 1891/92. évben.

Ezen egyesületnek jelenleg 200 osztályban 27.740 tagja van, tehát a legnagyobb valamennyi hasonló célú egyesület között. A lefolyt évben 8 osztályban 1974 taggal szaporodott. A 200 osztály közül 116 osztály 18755 taggal esik Németországra, 83 osztály 8985 taggal Ausztriára, 1 pedig külföldi. Az 5 legnagyobb osztály a következő: München (2332), Ausztria (Bécs 1471), Berlin (1046), Lipcse (826) és a Sváb-osztály (550). 10 osztálynak kevesebb van 20 tagnál.

Az egyesület ügyeit vezetik: 1. A tiz tagból álló központi választmány, melynek székhelye jelenleg Berlin. 2. A vezetőket segélyező pénztár kezelése Hamburgban. 3. A 10 tagból álló út- s menedékházépítési tanács. 4. A tudományos tanács. A tudományos levéltár Innsbruckban van a Ferdinandeumban. Az egyesületnek több közlönye van: a) A folyóirat „Zeitschrift“ s egy önálló szerkesztőtől b) az évente 24 számban megjelenő közlemények (Mittheilungen). Az utolsó XIX. közgyűlésen Meranban több mint 1000 tag vett részt.

Ezen anyagilag is jól rendezett egyesület tevékenysége részint gyakorlati, részint tudományos kulturális. A gyakorlati tevékenység az osztályokban mutatkozik, melyeknek a fél tagsági díj (legalább 6 márka) s egyéb társadalmi uton szerzett pénzüsszegek állnak rendelkezésükre. Az utolsó évben átadatott a forgalomnak 7 menedékház, 4 pedig most épül, 6 átalakított s nagyobbított. Összesen van az egyesületnek 135 menedékháza! 46-ban van vendéglős, 10 pedig a nélkül u. n. nyílt kunyhók. Ezen menedékházakban 1891-ben több mint 30.000 vendég fordult meg.

Útépítéseket s jelzéseket végzett 25 osztály. A 12 km. hosszú Hofmann-út a Sulden-völgyben már átadatott a forgalomnak.

Szállások deákok számára van 428.

Az egyesület tudományos, kulturális s irodalmi tevékenységét rendezi s vezeti a tudományos tanács, melynek tagjai Dr. b. RICHTHOFEN, Dr. HANN, Dr. PARTSCH, Dr. RICHTER, Dr. ZITTEL és a két szerkesztő EMMER J. és HESS H. Az utolsó közgyűlés határozata folytán az utolsó „Évkönyv“ (1892.) takarékosági szempontból kisebb terjedelemben jelent meg, de azért elég vaskos 27 ívből álló kötetet képez, mely 16 értekezést, 34 illusztrációt s 3 térképet tartalmaz.

Azonkívül az egyesület egy önálló művet is ad ki, melynek címe: „Die Erschliessung der Ost-Alpen“, melyből eddig 4 füzet jelent meg, s melyet a tagok előfizetés útján olcsó áron megszerezhetnek.

Az egyesületi tevékenységet legjobban illusztrálják a számadások. 1892-ben volt az egyesületnek: Bevétel: 197162·55 márka. Kiadás: 174639·64 márka; tehát megtakarítás: 22522·91 márka. Utakra s menedékházakra fordított az egyesület 42471·99 márkát bele nem számítva azon költségeket, melyeket magok az egyes osztályok fedeztek, s bizonyosan a 100.000 márkát meghaladják.

D. F.

Club Alpino Italiano.

Költségvetés az 1893-iki évre. Megvizsgáltatott és elfogadtatott az 1892. decz. 18-án Turin városában tartott közgyűlésen.

Bevétel:

I. Tagsági díjak:

1.	3800	rendes tag	után	à	8	lira	. . .	L.	30400·—
2.	100	segélyző	„	à	4	„	. . .	„	400·—
3.	5	örökös	„	à	100	„	. . .	„	500·—

Atvitel: L. 31300·—

Áthozat: L. 31300.—

II. Különféle:

1. Kamatok	”	1319·36
2. Folyószámviteli kamatok	”	500.—

III. Rendkívüli:

1. Hirdetések a folyóiratban	”	200.—
2. Esetleges bevétel és hátrálékok.	”	300.—

Összesen	L.	33619·36
Pénztári maradék	”	3000.—

Főösszeg L. 36619·36

Vagyon kimutatás:

A pénztár állása 1891. év végén	L.	15578·93
400 lírás járadékok beszerzésére	”	7436.—

Készpénz ” 8142·93

Kiadások:

I. Díjazások:

1. Szerkesztő	L.	1500.—
2. Irodai személyzet	”	1200.—
3. Segédek	”	540.—
4. Rendkívüli szolgálati tételek	”	500.—

II. Helyiségek:

1. Lakásbér	L.	887·50
2. Világítás	”	150.—
3. Biztosítás	”	23·25
4. A lakás rendben tartása	”	200.—
5. Könyvtár	”	350.—

III. Kezelési ügyek:

1. Irodai költségek	”	150.—
2. Körözvények s egyéb nyomtatások	”	300.—
3. Póztai költségek	”	500.—

IV. Évkönyv és egyéb hirdetések:

1. Havi folyóirat és évi jelentés	L.	14000.—
2. Azoknak szétküldése	”	1700.—

V. Építkezések:

1. Az osztályok segélyezése	”	9000.—
2. Egyéb építkezések az Alpeseken	”	500.—
3. A menedékházak fentartása és biztosítása	”	1000.—
4. Observatorium a M.-Rosa hegyen	”	3000.—

VI. Különfélék:

1. Tőkésítés 5 örökös tag után	”	500.—
2. Előre nem látott kiadások	”	318·61

Főösszeg L. 36619·36

Említésre méltó, hogy a tagok számának csökkenését kell — sajnosan — konstatálni, minek következtében az előirányzatban 1893-ra csak 3800 tag vétetett föl, míg 1892-ben az egyesület még 4226 tagot számlált. Az egyesület reményli, hogy az előirányzott 3000 lírával a Monte-Rosai observatorium kiépítését, mely eddig már 14000 lírába került, véglegesen elkészíti, úgy hogy azt valószínűleg már f. hó június havában a tudománynak és a turistai közönségnek át fogja adhatni.

L. K.

Osztrák Turista-Egyesület (Österreichischer Touristen-Club).

Az egyesületnek 1892-ben 9253 tagja volt. (5465 a központban, s 3788 az osztályokban).

Bevétele: 70.634 frt 89 kr. Ezen összeg legnevezetesebb tételei ezek: Tagsági díjak 24.743, menedékházak bére s belépti díjak 2434 frt, turista estélyek 2174 frt, Wetterwarte előfizetése 82 frt, adományok 400 frt, Turista lap 3078 frt, egyéb kiadványok 249 frt, panorámák 110 frt, utazási- s fürdőjegyek 15773 frt, jelvények s okmányok 852 frt, vezetők alaptőkéje 1116 frt, karácsonyi ajándékok 807 frt, kirándulások, előadások s a t. rendezése 780 frt, a Schiestl-ház építkezési tőkéje 752 frt, azután: különfélék, köztük egy 5000 frtnyi kölcsön.

Kiadása: 68442 frt 57 kr. Legnevezetesebb tételei: Turista-estélyek 2295 frt, menedékházak építése 4437 frt, egyéb építkezések s berendezések 533 frt, útjelzések 730 frt, osztályok segélyezése 4165 frt, Wetterwarte 353 frt, Turista lap 10339 frt, egyéb kiadványok 1670 frt, utazási- s fürdőjegyek 15147 frt, jelvények s okmányok 946 frt, karácsonyi ajándékok 705 frt, rendező számlája 266 frt, könyvtár 266 frt, iroda 6182 frt, különfélék 1357 frt, fizetések hitelezőknek s tartozóknak 19052 frt.

A mérleg kimutat 29.689 frt, közte: ingó vagyon 15213 frt, egy asztaltársaság alapítványa 98 frt, tartaléktőke 4061 frt, a karácsonyi ajándék tőkéje 854 frt, vezetők tőkéje 3623 frt, a Schiestl-ház alaptőkéje 837 frt. hitelezők 5000 frt.

Az Osztrák Turista-Lap (Österreichische Touristen Zeitung), ezen nagy egyesület organuma, a lefolyt évben is havonként kétszer jelent meg egy nagy nyolczadrét ívnyi tartalommal, mely a turistikának minden ágára kiterjed. A XII kötet tartalma ez: Általános turistika, nagyobb túrok, alpesi túrok, vezetők ügye, közlekedési ügyek, szerencsétlenségi

esetek, természettudomány, különfélék, személyes ügyek, szállás, építkezés, menedékházak, útépitkezések, jelzések, hóczipő-sport (ski) alpesi krónika, idegen egyesületek, napló, irodalom, kartografia, művészet, időszaki szaklapok, a központ értesítései s köriratai, az osztályok jelentései stb.

Habár a tagok száma a lefolyt évben csökkent s szakadás mutatkozott az egyesületi életben, mégis az osztrák turista egyesület az elsők közé tartozik, s tevékenységének minden téren fontos, sőt kitűnő dolgot végzett. R.

Gácsországi Tátra-Egyesület.

Ezen egyesületnek 1891-ben 2033 tagja volt. B e v é t e l e volt 12113 frt 37 kr. (tagsági díj 3 frt, beíratási díj 1 frt, a gácsországi választmány segélye 400 frt, a menedékházak jövedelme, a Zakopanei kaszinó jövedelme stb.) K i a d á s a volt 12040 frt 50 kr. Nevezetesebb tételek: Az új menedékház felépítése s berendezése a Halas-tónál¹, utak s hidak építése, a Zakopanei kaszinó föntartása, a „Czernahora“ (egyetlen) osztály segélyezése, amortisatióra fölvett kölcsönök, területek megszerzése a M.-Tátrában, körözüvények, hirdetések, kezelési administrationalis ügyek stb. Megemlítendő, hogy a választmány útjavításokra Zakopane környékén 3000 frtot s egy új út építésére a Jaszczurówkán át Lyssáig 7000 frtot szavazott meg. Az egyesület gondoskodik czirbolyafenyű s alpesi rózsa tenyésztéséről.

K ö z m ű v e l ő d é s i t e k i n t e t b e n a z e g y e s ű l e t nagyon elősegítette az általa életbe léptetett tovább képzőintézetet s faragászati iskolát Zakopaneban anyagilag s erkölcsileg. Ezen iskolára az osztrák kormány évente 15.400 s a gácsországi országgyűlés 1500 frtot fordít. Az utolsó 5 évben az iskolának átlag 93 növendéke volt. Az utolsó évben két magyar születésű is ott járt.

Tudományos czélokból az egyesület föntart 18 m e t e o r o l o g i a i á l l o m á s t különösen a hegyes vidéken, melyeknek észleleteit az egyesület közhírré teszi. Végre az egyesület a magas kormánytól s a Gácsországi Erdészeti Egyesületnél oda hatott, hogy a Tátrában az erdő kíméltessék, s a puszta helyek befásíttassanak.

Az utolsó években az egyesület nem ad ki évkönyvet,

¹ Ezen menedékházban 27 szoba van s 29.000 frtba került. A pénz kölcsönképpen hozták össze. Egy szoba ára (két ágygyal) 3 frt naponta, tagok számára 1 frt 60 kr.

hanem csak egy tudósítást egy-két értekezéssel, de helyette át évenként 5 műmellékletet. Ilyen addig már 20 jelent meg. Az igen sikerült heliogravűrök a Pieninekre, de főként a Tátrára vonatkoznak.

A „Czernahora“ nevű osztály Kolomeában a Czernahora hegy éjszaki lejtőjén fekvő Žabia helységben egy Czernahoraudvart (kaszinót) alapított, s a G r o p p á b a n (Pop Iván) lévő m e n e d é k h á z a t egy szobával (nők számára) nagyobbította¹.

Az 1891-iki Értesítőben három értekezés van: Zakopane tél idején, egy téli kirándulás a Halas-tóhoz és a levegő bakteriologiai megvizsgálása Zakopaneban. Ezen érdekes értekezéseket rövid kivonatokban közöljük. A szomszédságunkban lévő egyesületnek sikeres működést kívánunk a jövőben is.

Zakopane tél idején².

A szerző 1891. december hó végével — a napot nem nevezi meg — kirándult a 830 méter magasságban a Magas-Tátra éjszaki oldalán fekvő Zakopane nevű hegyi faluba. Chabówka nevű vasúti állomáson egy derült, szélcsendes napon délben — 25° C. észlelt árnyékban, este pedig Bialy Duna-jecznben (710 m.) — 27·5° C., míg Zakopaneban rövid idő múlva sokkal melegebbnek találta az időt.

Allítólag a hőmérséklet Zakopaneban tél közepén mindig 3—4 C. fokkal magasabb, mint Neumarktban, ámbar ez csak 593 méterrel magasabban fekszik. Ez annál nevezetesebb, a mennyiben a M.-Tátra éjszaki s lejtősebb oldalán fekvő Zakopane nincsen annyira izolálva, mint a mi 170 méterrel magasabban fekvő Tátra-Füredünk, melyet azonfelül még a Nagy-Szalóki-csúcs lejtője is véd.

Szerző tapasztalta, hogy Zakopaneban legalább 20 házban jómódú és előkelőbb családok laktak, kik itt egészségi szempontból teleltek. A benlakó gorálok máris hajlandók, több házat telelésre berendezni.

Pinder R.

Téli kirándulás a Halas-tóhoz³.

ŚWIENZ tanár, a Gácsországi Tátra-Egyesület titkára, 1892. február hó végén látogatta meg a Halas-tavat. J a v o r i n á t ó l (1018 m.), hová február hó 29-én szánkán érkezett meg, kénytelen volt gyalog az utazást folytatni. L i s s a nevű malomban meghált, honnét márcz. 1-én reggel 4 órakor a Halas-tó

¹ Ezen közleménynek hasznát vehetik a máramarosi turisták.

² A Gácsországi Tátra-Egyesület 1892-iki Értesítőjéből.

³ Ugyanott.

felé tartott. Az út odáig, mely nyáron $2\frac{1}{2}$ óráig tart, most 5 órába került.

Maga a tó (1385 m.) csak kevés hóval volt befödve, míg a parton hatalmas hótömegek voltak. A tanár, két egy vízréteg által elválasztott jégkérget talált; a felső kéreg a vízzel együtt 80 cm. vastag volt, melynek hőmérsékét $+0\cdot05^{\circ}\text{C}$. állapította meg; a víz hőmérséke a tó kifolyásánál $+0\cdot5^{\circ}\text{C}$. volt, a levegőé pedig $-2\cdot4^{\circ}\text{C}$. 11 óraker délelőtt. A tavat környező csúcsokból semmitsem látott. Az út vissza Lissáig 3 óra 50 p.-ig tartott.

Zakopane legnagyobb forrásának hőmérsékét SWIENZ tanár márczius hó 3-án délután 2 óra 15 p.-kor $+5\cdot7^{\circ}\text{C}$ -nak találta. a levegő hőmérséke volt akkor $-11\cdot4^{\circ}\text{C}$. — Nyárban ezen forrás hőmérséke felszál $+8\text{ C}$. fokra.

Megbízható turistánk még azon — mindenesetre — nevezetes tapasztalást tette, hogy Zakopane környékének némely forrása tél idején melegebb, mint nyáron. Így a Goszczyński-forrás a Koscielisko völgyben nyáron rendszeren $+4\cdot2\text{ C}$. télen $+4\cdot4\text{ C}$. foku; a Fehér-Dunajecz forrása, az u. n. Wywierzysko a Kalasówkán nyáron rendszeren $+4\cdot1\text{ C}$., télen $4\cdot44\text{ C}$. foku; a Wywierzysko Jaszczurówkában nyáron $+5\cdot1$ télen $5\cdot2 - 5\cdot5\text{ C}$. foku.

1891. február 28-án már egy egész, urakból álló társaság látogatta meg a Halas-tavat; ez alkalommal délután 2 óraker a jég kérge 85 cm., a hó vastagsága 1·5 m., a víz hőmérséklete a jég alatt $-2\cdot5^{\circ}\text{C}$. s a levegőé $-3\cdot75^{\circ}\text{C}$. volt.

A Tátra-Egyesület meghagyásából megvizsgálta az általa kirendelt ör 1890. május hó 7-én a Fekete-tavat a Koszcielec alatt (1626 m.) és a már megrepedt jeget 37 cm. vastagnak találta. Ugyan ő május hó 8-án a Nagy-tavon (a lengyel öt tó egyikén 1657 m) a repedező jeget 45 cm.-re becsülte.

1892. évi február hó 26-án két nő is látogatta meg a Halas-tavat.

Az értekezés végén ajánlja a szerző a svéd hóczipő-futást, melyet különösen a zakopanei téli vendégeknek kellene gyakorolniok.

Az újabb időben Stajer, Krain s Alsó-Ausztriában tett tapasztalások szerint kétséget talán nem szenved, hogy a svéd-norvégiai hóczipők (ski), melyeket különben a mi t. tagtársunk SZONTÁGH M. úr Új-Tátra-Füreden is aprobált, hegyi kirándulásoknál tél idején sokat segítenek s megkönnyítik a magas hegyek megmászását.

Pinder R.

A levegő bakteriologiai megvizsgálása Zakopaneban¹.

Az e tekintetben Dr. KRYNAKI L. által 1891. május havában tett vizsgálódások eredménye a következő: Egy köbméter levegőben a Gubalówkon (1123 m.) — egy lakatlan hegycsúcson Zakopane-tól éjszakra 40, Modrzejówkánál 100, a Jaszczurówkában 125, a Zakopane Chramcówki nevű részében 350 s a falu Krupówki nevű legélénkebb s legnépesebb részében 1030 mikro-organikus csírárt talált, a mi Zakopane falura nézve átlag 329-et tesz egy köbméterben. Ez által a lakosság nagy számának befolyása a levegő megfertőztetésére világosan ki van mutatva.

A szerző adatai szerint a Pasteur-féle megfigyelések alapján a levegő a Mer de glace (Montblanc) hegyen ment minden mikro-organismustól, szintúgy Freudenberg szerint az Aarglecseren s a Schildhorn-on (2100—3200 m.); az Aarglecseren csak kettőt találtak egy köbméter s a Theodulhágón (3320 m.) csak egy baktériát 3 m.³ levegőben. Ellenben Miquel szerint Montsouris nevű parkban Páris mellett egy köbméter levegőben 7600, s a párisi Rivoli-utczában 55.000 mikro-organismust találtak.

Az összehasonlítás tehát csakis Zakopane javára szól, még akkor is, ha csak a leginkább megfertőztetett Krupówki-t is vesszük alapul. A szerző nézete szerint t. i. a levegő még mindig jónak mondható, ha az utcán csak 6000, a lakásokban 8000 baktériát tartalmaz egy köbméterben, míg Krapówki levegője csak egy ezret tartalmaz egyenlő térfogatban.

Nagy érdemeket szerezne magának az, a ki hasonló vizsgálódásokat eszközölné a M.-Tátra déli lejtőin; különben úgy vélekedünk, hogy a mi nyaraló telepeink a M.-Tátrában kedvezőbb körülmények folytán még jobb levegővel rendelkeznek.

Pinder R.

A „Zipser Bote“ közölte a 19-dik számában a következő levelet:

A Magas-Tátrából.

Mióta a kormány felhagyott ama tervvel, hogy az idegenek forgalma nálunk közvetlenül kiaknáztassék, a magas ministerium oda törekszik, hogy nagy befektetések s különféle institutiók bevonása által az idegenek forgalmának szilárd, fejleszthető alapot teremtsen. Így a nyári lóverseny augusztus havában

¹ Ugyanott.

a N.-Lomniczi legelőn fog megtartatni, mert a Jockey-Club alkudozásba bocsátkozott a N.-Lomniczi községgel a talajbérbeadás végett 50 évre. A Tátrában tervezett vasútakat is a magas ministerium lehetőleg elősegíti s támogatja, s csak következménye a megkezdett aktiónak, hogy anyagi segílyt is nyújtson. SZONTÁGH és KROMPECHER urak gőzvasutat terveznek, helyenként fogaskerekűt Poprád-Felka állomástól N.-Szalókon át Tátra-Füredre. Az ottani állomás Új-Tátrafüred közelében lesz. Ezt a pályát ZSILINSZKY mérnök fogja tracirozni. E napokban (pünkösöd körül) fogja JAUSZNER a vaspályát tracirozni, mely a Csorbai-tó telepét össze fogja kötni Barlang-ligettel (villanyos erővel, a motorok lesznek a tarpataki- s poprádi völgyben). A fogaskerekű vaspályát a Csorbai állomástól fel a Csorbai-tóig még ez évben fogják foganatosítani; az útépitést Tátra-Lomnicztól Barlang-ligetig folytatják. Az ez idei építkezések fénypontját kétségkívül a nagy vendégfogadó Tátra-Lomniczon képezi, melyet a lőcsei bank MAJUNKE építész által épített. Ezen elegáns, a mai igényeknek megfelelő építkezés az első a M.-Tátrában, mely a távoli jövőre is tekintettel van. Máris utánzást talál a legújabb villákban — b. LIPTHAY, PEJACSEVICs stb. — s azon meleg érdek, mely minden körökben a Tátra iránt ébredezni kezd, a legszebb reményekkel kecsegtet. Mindenütt serényen dolgoznak s a legtöbb telep június 1-jéig kész lesz a vendégek befogadására.

Stoósz Fürdő.

Stoósz fürdő, Stoósz bányavárostól $\frac{1}{4}$ órányira — Abauj-Torna (ezelőtt Szepes) megyében, egy minden oldalról fenyvesekkel borított, hegyek által védett s csakis délnek nyitl völgyben fekszik.

Az enyhe éghajlat, dús fenyvesek, az ozóndús és pormentes levegő, a hegyi források nagy száma, és az északról zárt, különben magas földrajzi fekvése (2000 m. a tenger színe felett) folytán hazánk elsőrangú klimatikus gyógyhelyei közé méltán sorolható.

A fürdő kezelősége — tekintve a nagy közönségnek a fürdő iránt évről-évre fokozódó érdeklődését — a legnagyobb áldozatok árán iparkodott odahatni, hogy a fürdőt úgy a gyógyulás mint a szórakozás és üdülés céljából felkereső vendégek méltányos igényei minden tekintetben kielégíttessenek.

Igy a mult évad óta nemcsak nagyobb szabású építkezések létesültek, hanem a szépítésre és a modern követeléseknek megfelelő czélszerű berendezésre különös gond fordított. —

Már a múlt évben rendszeresített és kitűnő eredménnyel használt tejjógyógyó és fenyű-fürdőknek továbbfejlesztése által a fürdőhelynek természetadta, gazdag gyógyító hatású tényezői értékükben emeltettek s a vendégek javára teljesen értékesítettek.

Az új építkezések által keletkezett épület-csoportozat már messziről a legjobb benyomást gyakorolja a szemlélőre; helyben pedig a jó magyar konyhán, gyors kiszolgálaton és a száraz, tágas, 4—5 személynek is elég kényelmet nyújtó villamos jelzővel ellátott lakásokon kívül — a szabadban hús fenyvesek között a fürdőtől órákig tartó változatos sétányokra találunk, melyeken a gyakori nyugvópontok, a mindenfelé található gazdag és jól gondozott üdítő források, továbbá az enyhe éghajlat s a folyton ozonteljes friss hegyi levegő valóban kincseit képezik ezen fürdőnek.

Nem szűkölködik ezen fürdő közel és távolabb fekvő s meglepetésekben gazdag kiránduló helyekben sem.

Ezek közül kiemelendők: a közel vidék változatos és gyönyörű kilátással bíró helyei, a stoósi hegyen álló s búcsúiról nevezetes kápolna, a „Fecske-hegy“, a „Rabló-kő“, a WLASZLOVITS-féle kőgyár; a hegyen túl Szomolnok régi bányatelepeivel, cement-vizével, vízvezetékével és szivargyarával. Egy órányira a fürdőtől Alsó-Meczenzéf, vasiparával és pisztráng tenyészdéivel; — az ősi nevezetességgel bíró Jászóvári prépostság gazdag temploma és régi országos levéltárával, nemkülönben Torna városa, a történelmileg híres Bebek, vagyis a tornai vár romjaival; a vadregényes szádellői és áji völgy, és a világhírű aggteleki barlang Józsa főnél eszközölt áttörése folytán annak közelsége.

Utalunk a hirdetésre.

... x ...

Turistaház a Felkai-tónál.

WESZTER PÁL és neje szül. GUHR MÁRIA, továbbá GUHR MIHÁLY és NITSCH szül. GUHR ZSUZSANNA a Felkai-tó közvetlen közelében fekvő birtokukból 60 ölnyi területet 10 frt becslési árban a Magyarországi Kárpátgyesület „Sziléziai osztályá“-nak ajándékoztak úgy, hogy e területet az osztály telekkönyvileg saját nevére irathatja, de tartozik ezen területen egy vendéglővel összekötött turistaházat építeni. A szerződés az említett házastársak és a sziléziai osztály alelnöke és képviselője MÜLLER JÁNOS, valamint FISCHER MIKLÓS kárpátgyesületi ügyvivő alelnök között a legközelebb múlt napokban a következőleg állapított és kötött meg:

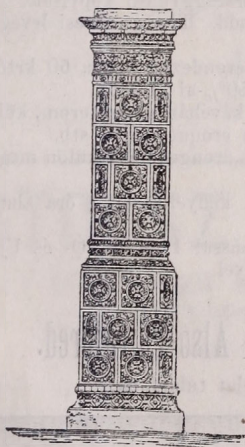
1. A sziléziai osztály két év alatt egy vendéglővel összekötött turistaházat köteles építeni az ajándékozott területen, ellenkező esetben a szerződés az ajándékozót illetőleg elveszitheti kötelező erejét. — 2. Ajándékozók kötelezik magokat az építéshez szükséges fát az erdőben díj nélkül kiszolgáltatni. 3. Ha a sziléziai osztály nem kezelné, vagy nem tartaná fenn a turistaházat, a Magyarországi Kárpátgyesületnek a fenntartás kötelezettségével jogában állandó a kezelést átvenni. — 4. A turistaház jövedelme mindaddig kizárólag a sziléziai osztályt illeti, míg ez osztály a turistaházat fenntartja; bérbeadásnál egyenlő föltételek mellett ajándékozónak elsőbbségük lesz a bérletre. — 5. Ha a turistaház nagyobbításának szüksége állana be, ajándékozónak fennmarad a joguk, hogy ez építést maguk eszközöljék s ezen további építkezésből eredő jövedelem őket fogja illetni. — 6. A turistaház esetleges eladásánál ajándékozónak biztosítatik az eladási jog, mely esetben az építkezéshez ajándékozott épületfának akkori értéke az ő javukra levonandó. — 7. Ajándékozók biztosítják a sziléziai osztálynak illetőleg a Magyarországi Kárpátgyesületnek az erdőjükön átvezető kocsútat és gyalogösvények használatát.

A Késmárki Bank Részvénytársulat

Nagy-Lomniczi kályhagyára

különböző alakú és színű

KÁLYHÁIT

legjutányosabb árak
mellett a t. cz. közönség
becses figyelmébe
ajánlja.

A gyárhelyiségben minden-
kor megtekinthető 40—50
felállított és teljesen felsze-
relt kályha.

Bővebb értesítéssel és képes árjegyzékek-
kel készségesen szolgál úgy a **gyár ve-**
zetősége NAGY-LOMNICZON valamint a

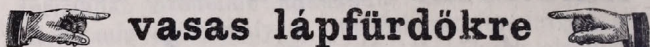
Késmárki bank.

Alsó-Tátrafüred

gyógyfürdő, 3000' tengerszín feletti magasságban a „Magas-Tátra“ szép fenyőerdő közepén fekszik.

Évad megnyitása május hó 20-án.

Magyarországnak első gyógyhelye, melynek fürdőháza

 vasas lápfürdők

(moór-fürdő) kifogástalan kényelemmel és czélszerűséggel van berendezve. Ezekon kívül **törpefenyű- és ásványvíz-fürdők.**

Éjszaki szelek ellen védve és délnek szabadon, felette kedvező **éghajlati gyógyhely hidegvíz-gyógyintézzettel** külön nőknek és külön férfiaknak.

Fürdőorvos: **Dr. Pap Samu** országgyűlési képviselő.
Massage-, tej- és ásványvíz-gyógy mód. Tiszta alpesi levegő és kristálytiszta ivóvíz.

200, a legnagyobb kényelemmel berendezett szoba 60 krtól 2 frt 60 krig, az elő- és az utóidényben 50%-al olcsóbb.

Kitűnő vendéglő, nemzeti zenekar, kávéház, gyógyterem, külön belföldi lapokkal, könyvtár, kuglizó- és croquet-pálya stb.

Tömeges kirándulásoknál rendkívüli árengedmény külön megállapodás szerint.

Vasúti állomás Poprád-Felka, inner. kényelmesen 1 óra alatt elérhető.

Telefon-összeköttetés a vasúti állomással Poprád-, Ó- és Új-Tátrafüreddel, Felkával és a Virág-völgygel.

Pósta- és távirdecím:

Fürdő-igazgatóság Alsó-Tátrafüred.

A késmárki bank-részvénytársulat tulajdona.

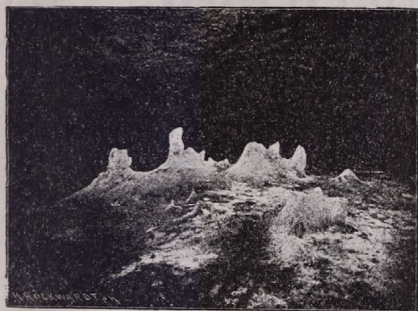
SCHMIDT JÓZSEF

KÖNYVNYOMDÁJA ÉS ÜZLETKÖNYVEK GYÁRA
SZEPES-IGLÓN.

Ajánkodik mindennemű és alakú nyomtatványok elkészítésére.

Megrendelések jutányosan és pontosan fogantatosítatnak.

DOBSINAI JÉGBARLANG.

A Dobsinai-jégbarlang világhírű nevezetesség. Jégtömege 175,000 m³, felülete 9000 m², a jég vastagsága 20—25 m, a termek magassága 12—25 m. Csodás jégalakzatai az állandó **villanyos fényben** varázshatásúak. Ritka benyomású vadregényes környéke is, a sötét fenyvesek, a tömeges Király-hegy, az Éles-kő, és a pittoresk Sztraczenai-szoros. **Dobsina** állomástól 2 órányira, **Poprád**-tól, a hol alkalmatosságok mindég rendelkezésre állanak, felette vadregényes hegyi vidéken át, jó országúton 4 órányira fekszik és azért Tátraturistáknak különösen ajánltatik.

Megtekinthető naponként 11—2-ig személyenkint 2 frt beléptidij mellett gyermekjegy 1 frt. A belépti-jegyek, sikerült fényképek, a barlang leírása és egyéb emléktárgyak a jégbarlang bejáratánál kaphatók. Közeli van a kényelmes városi vendéglő és turistaház, a melyben étlap szerint és hatóságilag megállapított árak mellett lehet étkezni.

A jégbarlang igazgatósága.

STOÓSZ GYÓGYFÜRDŐ

* * * **elsőrangú klimatikus gyógyhely és hidegvíz-gyógyintézet** * * *

Felsőmagyarország, Abauj-Tornamegyében

2000' a tenger színe felett, fenyves közepette, — különösen kedvező tavasszi és őszi időjárással

Hidegvíz-gyógy mód, tejkúra, fenyő-fürdők, Massage és villanyos gyógykezeléssel.

Posta helyben. — Vasúti állomás Szepsi (Kassa-tornai vasút vagy Szomolnok-Hutta). — Távirda Meczenzéf vagy Szomolnok.

Fürdő-évad: május 1-től szeptember végeig.

Uj-Tátrafüred

vizgyógy-intézet, — klimatikus gyógyhely,

moór-fürdők,

tüdőbetegek sanatóriuma

1004 méter t. f. magasságban.

Gyógyjavaslatok: vérszegénység, idegbajok, Basedow-kór, neurasthenia, tüdő-, gége-, szívbántalom, légső-hurut, váltóláz, gyomor-, bél-, női bajok.

UJ-TÁTRAFÜRED a turista-út kiépítésével a **tátrai kirándulások központjába esett**, honnan legközelebbi idő alatt, legkevesebb fáradsággal s költséggel végezhetők a kirándulások.

Megbízható kalauzok, háti lovak, bérkocsik
mindég kaphatók.

Július 1-ig és augusztus 31-én túl tetemesen leszállított árak. — Legjobb szoba ára 80 kr. — 1 frt 35 krig. — A főidényben 1 frt 50 kr. — 3 frtig. — Turista-lakás 50 kr. — Mérsékelt penzió és étlap árak.

Posta, távirda, telefon a házban.

DR. SZONTAGH MIKLÓS.

A HÍRES

Kárpáti egészségi labdacsek

(Malaczkai labdacsek)

biztosan hatnak: gyomorkatarrhus, végbéldugulás, vértódulás, szédülés, aranyér és zsírhalmozódásnál. Ezek egyedül Friedrich János gyógyszerésznél MALACZKÁN (Pozsony mellett) kaphatók.

Egy doboz ára 21 kr., egy tekercs 6 dobozzal 1 frt 5 kr., nem bérmentes küldeménynél 5 kr. bélyegdíjjal több. Ha a labdacsek árához 20 kr. mellékeltetik, akkor a megrendelt mennyiség az egész monarchiában bárhová bérmentve küldetik.

Hálairatok.

Tekintetes Friedrich János gyógyszerész úrnak Malaczkán. Szíveskedjék egy tekercset — 6 dobozzal — utánvét mellett megküldeni. Kitűnő labdacseiból, melyeket családomban nem tudok nélkülözni, azért rendelek többet, hogy hosszabb időre el legyek látva, Korpona, 1892. okt. 22.
Gellér Rudolf, ügyész.

Tek. gyógyszerész úr! Szíveskedjék nekem 3 tekercset labdacseiből megküldeni, mivel oly jó hatásúak, hogy minden többi szert mellőzni lehet. A helybeli gyógyszerésznek mondtam, hogy labdacseit készletben tartsa, mivel olcsók, melyeket a szegények is megrendelhetnek. Görgény-Sz.-Imre, 1891. nov. 23.
Dr. Herberth Károly, kóro orvos.

Igen tisztelt gyógyszerész úr! Kérem szíveskedjék, czímem alatt, a híres és jótékony hatású „egészségi kárpáti labdacseiből” két tekercset póstaforordultával megküldeni, melyeknek árát valamint a postaköltséget ezennel tisztelettel utalványozom. Sztrecsnó, 1891. január hó 12-én.
Bellusi Baross Vincze, r. k. plébános.

Tekintetes gyógyszerész úr! Kárpáti egészségi labdacseiből 12 doboznak pósta utánvét mellett és azonnali megküldését kérem, hogy azok már megkezdett rendes és igen hatásos bevételénél fennakadás ne történjék. Szenicz, 1891. január 5-én.
Trnossky János, ügyvéd.

Kérek jóhatású malaczkai kárpáti labdacseiből ismét egy tekercset, mert híveimnél is igen jó hatással vannak. Bradno, 1892. április 3.
Uskut János, dékán.

Tek. Friedrich gyógyszerész úrnak! Sok év óta használom malaczkai egészségi labdacseit jó sikerrel, s mindazok is, kiknek azokat ajánlottam, dicsérik a szert. Er-Szent-Király, 1891. febr. 10.
Kaizer László, földbirtokos.

Tekintetes gyógyszerész úr! Kérek „kárpáti egészségi labdacseiből” 2 tekercset. Az elhasználtaknak igen jó hatását érzem, akarom, hogy mindig legyen készletben. Jánoshida, Szász-B.-Kim, Szolnokmegye, 1891. április 24. Tisztelettel
Fábrý Pál, plébános.

Friedrich János gyógyszerész úrnak Malaczkán. Kérek számomra azonnal 1 tekercs kárpáti egészségi labdacset küldeni, mert azok gyomorbojajomnál igen kitűnően hatnak — Wajnern (Pozsony mellett), 1891. márczius 13-án.
Lobpreiss Ignác, kereskedő.

Tisztelt gyógyszerész úr! Ezennel fölkerem, hogy nekem 2 tekercset küldjön kárpáti labdacseiből. Mivel jó hatásukról meggyőződtem, másnak is fogom azokat ajánlani. Técska, 1893. febr. 7.
Dr. Temesi Rastler Ede, kerületi orvos.

Tek. úr! Miután labdacseit már 10 év óta használom, köszönetet mondok önnek, hogy azok az aranyértől, fülzúgástól, álmatlanságtól s rossz étvágytól teljesen megszabadítottak, s ez által előbbi egészségem ismét helyre állott. Az isten áldja meg mindazzal, a mivel önt boldogíthatja. Pest Uri 1892. márczius 15.
Kovács Mihály, tanító.

Tisztelt gyógyszerész úr! Küldjön ismét egy tekercset labdacseiből, mert azok rám igen jó hatásúak. Egész télen át gyomorkatarrhusom volt és csak labdacsei által lettem ismét egészséges; bűla istennek. Azokat mindig készletben fogom tartani. Perzka (Csehország), 1892. április 10.
Rachota János, fejedelmi erdőész.

TÁTRAFÜRED

Gyógyhely a Kárpátokban,
Magyarországban.

A kassa-oderbergi vasútvonal Poprád-Felka állomástól egy órányira (1018 méter magasságban a tenger színe felett), a Magas-Tátrában a legvadregényesebb vidéken fekvő, igéző

Klimatikus gyógyhely és vizgyógyintézet

a legszebb fenyves erdő közepette, a legnagyobb havasi világban, kellemes ízű savanyúvíz-forrással, kitűnő édes forrásvízzel, ásvány- és törpefenyű-fürdővel, savó-és belégzési gyógymóddal

május hó közepén nyílik meg.

Pósta és táviráda-állomás helyben van, kitűnően felszerelt gyógyszerár, előkelő árúcsarnok szivar- és dohánykülönlegességgel ellátva. Gondoskodva van kényelmes jó lakásokról: a konyha s pincze egy kiváló pesti vendéglős, mint szakember kezelése alatt áll; egy közös ebéd ára 1 frt.

Gyógyterem zongorával, kávéház tekeasztallal és hírlapokkal, kölcsön-könyvtár, kitűnő népzenekar, férfi-és női tekepálya, croquetjátzó-helyek, lövölde stb. a vendégek rendelkezésére állanak.

Az előidényben, (május és június hó), valamint az utóidényben (szeptember hó) lakás és ételmezést illetőleg rendkívüli árleszállítás lép életbe.

Minden nagyobb vasúti állomásról Tátrafüredre egy harmaddal mérsékelt árú térti- és menetjegyek adatnak ki. A poprádi állomáson állandóan szabott árú kocsik várják az utasokat.

Tátrafüred minden nagyobb Tátra-kirándulásnak legjobb s legtermészetszerűbb központja; itt van a „Magyar Kárpát-egyesületnek“ képviselősege is.

Bővebb felvilágosítást ad a fürdőorvos Dr. Jármay László, (télen Budapesten) lakásokat, illetőleg rendeléseket fogad

a „Fürdő-igazgatóság“ Tátrafüreden,
valamint a tulajdonos

a „Szepesi hitelbank“ Lőcsén.